स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

(आ.व.२०७५/७६ - २०७७/७८)

पचालझरना गाउँपालिका वडा नं. ९, तिर्खाती, कालिकोट

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीमा संलग्न संस्थाहरू

आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग

नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना

काठमाण्डौं, नेपाल

तथा

International Fund for Agricultural Development (IFAD)

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रकृयामा सहजीकरण गर्ने संस्थाहरू

ईकार्डस नेपाल तथा प्राक्टिकल सोलुसन कन्सल्टेन्सी नेपाल (जे भी)

पो.ब.नं. ८११५, काठमाण्डौ

फोन नं.: ०१ -५१४७१६६ (ईकार्डस्)

०१- ४७८४५७६ (प्राक्टिकल सोलुसन)

पचालझरना गाउँपालिका

गाउँपालिकाको कार्यालय, जारकोट, कालिकोट
कर्णाली प्रदेश, नेपाल

मितिः

शुभकामना

राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रमका अनुसार कालिकोट जिल्ला जलवायु परिवर्तनका दृष्टिकोणले उच्च सङ्कटासन्न जिल्लाहरूमध्येमा पर्ने भएकोले यसबाट यहाँका कृषक लगायत प्रायः सबै मानिसहरूमा प्रत्येक्ष रूपमा नकारात्मक असरहरू परिरहेको देखिन्छ । यहाँका वासिन्दाहरू प्रायः निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीमा निर्भर रहेकोले यस गाउँपालिकाका प्रायः सबै वडाका किसानहरूमा जलवायुका कारण खेती प्रणालीमा विविध प्रकारका असरहरू देखिएका छन् । यस गाउँपालिकाको वडा नं ९ (साविक नानीकोट गाविस वडा नं. ८ र ९) मा खडेरी, कृषिरोग, पशुरोग, भूक्षय, आगलागी, पहिरो, हावाहुरी र असिनापानी जस्ता प्रकोप आदि देखिएका छन् । यिनै पक्षहरूलाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय, पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले यस गाउँपालिकाको वडा नं ९ मा देखिएका प्रमुख प्रकोपहरूको पहिचान गरी त्यस्ता प्रकोपहरूसँग जुध्नको लागि आगामी तीन वर्षको लागि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा समेत केहि मात्रामा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग समेत गर्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको जानकारी पाउँदा अति नै खुसि लागेको छ ।

यस तीन वर्षे अनुकूलन कार्ययोजनाले यस वडामा देखिएका जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जित प्रकोपहरूको धेरै हदसम्म सम्बोधन गर्ने विश्वास लिएको छु । यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने आर्थिक, प्राविधिक तथा अन्य आवश्यक स्रोत साधनहरूको व्यवस्थापन गर्न गाँउपालिकाको तर्फबाट सदैब सहयोग रहने छ । यो योजना तयारी तथा कार्यन्वयनको लागि आर्थिक सहयोग गर्ने कृषि विकासका लागि अन्तराष्ट्रिय कोष तथा आर्थिक एवं प्राविधिक सहयोग गर्नु हुने नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय, पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनालाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छु । त्यसै गरी यो कार्ययोजना तयारीको प्रकृयामा सहजीकरण गर्ने ईकार्डस् नेपाल तथा प्राक्टिकल सोलुसन कन्सल्टेन्सी नेपाल र पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना जिल्ला कार्यक्रम टिम तथा यो कार्ययोजना तयारीमा अहोरात्र खटिने जन प्रतिनिधीहरू, राजनितिक दलहरू, शिक्षक, समाजसेवी, महिला, दलित लगायत सहभागी सम्पूर्ण निकाय तथा व्यक्तिहरूलाई प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा, यो कार्ययोजना तयार भै कार्यान्वयनको प्रक्रियामा रहेकोमा वडा नं ९ का सम्पूर्ण बासिन्दाहरूमा बधाई ज्ञापन गर्दै सफल कार्यान्वयनको अग्रिम शुभकामना प्रकट गर्दछु ।

धन्यवाद !

.....
खड्ग राज सेजुवाल
अध्यक्ष

पचालझरना गाउँपालिका

वडा नं ९ को कार्यालय

कर्णाली प्रदेश, तिर्खाती, कालिकोट

मितिः

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सन्दर्भमा

जलवायु परिवर्तनका असरहरूबाट प्रभावित समुदायहरूमा पर्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न यस गाउँपालिका तथा वडा नं ९ ले यस वडामा बसोबास गर्ने समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने र जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समुदाय र घरधुरीहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न यस वडा अन्तर्गतका बहुसरोकारवाला लगायत जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित घरधुरीहरूको प्रत्येक्ष सहभागितामा यो तीन वर्षीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यसको कार्यान्वयन पछि प्रभावित घरधुरी र समुदायको अनुकूलन क्षमता विकास गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

विश्वव्यापी रूपमा बढ्दै गएको जलवायु परिवर्तनको असरबाट संसारका गरिब र अतिकम विकसित मुलुकहरू धेरै प्रभावित भएका छन् । मानवीय कृयाकलापका कारणले हरितगृह ग्याँसको उत्र्सजनसँगै जलवायु परिवर्तनको दर बढ्न गई यससँग सम्बन्धित जोखिम यस वडामा पनि प्रत्यक्षरूपमा महशुस गरिएको छ । खडेरी, कृषिरोग, पशुरोग, भूक्षय, आगलागी, पहिरो, हावाहुरी र असिनापानी जस्ता असर यस वडाका समुदायले पनि महसुस गरेका छन् । जसले गर्दा यहाँको कृषि उपजमा नकारात्मक असर पर्न थालेको छ ।

यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको प्रक्रियामा आर्थिक सहयोग गर्ने कृषि विकासका लागि अन्तराष्ट्रिय कोष, आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनालाई धन्यवाद ज्ञापनका साथै यस योजनाको कार्यान्वयन प्रक्रियामा समेत अझ सक्रिय सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा गर्दछौँ । यो कार्ययोजना तयारीको प्रकियामा सहजीकरण गर्ने ईकार्डस् नेपाल तथा प्राक्टिकल सोलुसन कन्सल्टेन्सी नेपाल लगायत यो योजनालाई सुसज्जित स्वरुप प्रदान गर्न सहयोग गर्ने पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना जिल्ला कार्यक्रम संयोजक लगायत सहभागी सम्पूर्ण निकाय तथा व्यक्तिहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

धन्यवाद !

.....

जोरे तिरुवा

अध्यक्ष

विषय सूची

संकेतसूची ..... **VIII**

शब्दावलीहरू ..... **IX**

सारांश ..... **XIII**

परिच्छेद १ : स्थानीय अनुकूलन योजनाको औचित्य तथा मान्यता **१**

१.१ औचित्य तथा मान्यता *१*

१.२ सुदृढ स्थानीय अनुकूलन योजनाको अवधारणा/मान्यता *२*

परिच्छेद २: परिचय **४**

२.१ कर्णाली उप-जलाधार क्षेत्रको संक्षिप्त परिचय *४*

२.१ कर्णाली उप-जलाधार क्षेत्रको संक्षिप्त परिचय ..... ङ्चचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.

२.१.१ भू उपयोगिता तथा यसको परिवर्तन ४

२.१.२ पानीका श्रोतहरुको अवस्था ५

२.१.३ पहिरोको जोखिम ६

२.१.४ भूउपयोग समायोजनको अवस्था ८

चित्र १ : भूउपयोग वर्गिकरण ९

२.१.५ वन डढलो ९

२.२ पचालझरना गाउँपालिका *११*

२.३ पचालझरना गाउँपालिका वडा नं ९ को परिचय *१२*

२.३.१ अवस्थिति तथा भूउपयोग १२

२.३.२ सामाजिक अवस्था १३

२.३.३ आर्थिक अवस्था १४

२.३.४ प्राकृतिक स्रोतको अवस्था १५

२.३.५ सामुदायिक विकास १५

२.४ जलवायुको अवस्था *१६*

परिच्छेद ३ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना सुदृढीकरणका प्रयास तथा प्रकृयाहरू **१८**

३.१ स्थानीय अनुकूलन योजना तयारीका चरणहरू *२०*

३.१.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिबृद्धि २०

३.१.२ जलवायु संकटासन्नता लेखाजोखा तथा अनुकूलन योजना तर्जुमा २१
३.१.२.१ मौसमी पात्रो २५
३.१.२.२ ऐतिहासिक समय रेखा २६
३.१.२.३ स्रोत तथा प्रकोपको नक्साङ्कन तथा पुष्ट्याई २९
३.१.२.४ संकटासन्न घरधुरी तथा वर्ग पहिचान २९
३.१.२.५ टोलस्तरीय जलवायु संकटासन्नता लेखाजोखा ३०
३.१.२.६ प्रकोप स्तरीकरण ३१
३.१.२.७ जीविकोपार्जनका सम्पतिहरूको विश्लेषण ३२
३.२ अनूकूलनका उपायहरू/विकल्पहरूको पहिचान तथा छनौट गर्ने आधारहरू ३३
३.३ महिला, दलित, विपन्न तथा पछाडि पारिएका वर्गमा जोखिमहरूको विश्लेषण ३७
३.४ जलवायु परिदृष्य लेखाजोखा तथा उच्च अनूकूलन क्षमता परिकल्पना ३७
३.५ सेवा प्रदायक संस्थाको विवरण ३८
३.६ योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको समायोजन ४०
३.७ अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन ४१
३.८ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण ४१
३.९ अनुगमन तथा मुल्यांकन ४३
३.१० द्वन्द व्यवस्थापन ४४
३.११ स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना ४४

तालिकाहरू

तालिका १ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रको भू उपयोगिताको विवरण ४
तालिका २ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा रहेका पानीका श्रोतहरुको विवरण ५
तालिका ३ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा रहेको पहिरोको जोखिमको विवरण ७
तालिका ४ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा भएका पहिरोहरुको विवरण ७
तालिका ५ : पचालझरना गाउपालिकाका वडाहरूको संछिप्त विवरण ११
तालिका ६ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को भुउपयोगको विवरण १२
तालिका ७ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं. ९ को घरधुरी १३
तालिका ८ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं. ९ को १३
तालिका ९ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं. ९ को बसोवास विवरण १३
तालिका १० : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा खाद्यान्न उपलब्धताको अवस्था १४

तालिका ११ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का पशुपंक्षीहरूको अवस्था..... १४
तालिका १२ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का मुख्य बालीहरू..... १४
तालिका १३ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा रहेका समूदायमा आधारित वनको विवरण.....१५
तालिका १४ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का पानीका मूहानहरू.....१५
तालिका १५ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का सामूदायिक विकासका पूर्वाधारहरूको अवस्था.....१५
तालिका १६ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को स्थानिय अनूकुलन योजना तर्जूमाको क्रममा संलग्न सहभागी हरू..... २१
तालिका १७ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को सहभागितामूलक मौसमी पात्रो..... २५
तालिका १८ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को सहभागितामूलक समय रेखा..... २६
तालिका १९ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं. ९ को जलवायूजन्य जोखिमको आधारमा टोलगत रुपमा घरधूरीह रूको स्तरीकरण..... ३०
तालिका २० : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को प्रकोप संकटासन्नता जोडागत वडा स्तरीकरण..... ३०
तालिका २१ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को प्रकोप जोडागत स्तरीकरण..... ३१
तालिका २२ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का जीविकोपार्जनका सम्पतिहरूको विवरण ३२
तालिका २३ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को अनूकुलनका उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण... ३३
तालिका २४ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को प्रकोप संकटासन्नता वर्गको विश्लेषण..... ३७
तालिका २५ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का सेवा प्रदायकहरूको विवरण..... ३९
तालिका २६ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा महिला र पुरुषको कार्य विभाजन विश्लेषण..... ४२
तालिका २७ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा निर्णय प्रक्रियाका उत्तरदायित्व र पुहुच विश्लेषण..... ४२
तालिका २८ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को स्थानीय अनूकुलन कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन खाका..... ४३
तालिका २९ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना..... ४५

नक्साहरू

नक्शा १ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा भएका पहिरोहरुको विवरण..... ६
नक्सा २ : कर्णाली उप□जलाधार क्षेत्रमा पहिरोको जोखिम अवस्था ७
नक्सा ३ : कर्णाली उप□जलाधार क्षेत्रको भूउपयोग समायोजनको अवस्था ९
नक्सा ४ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा भएका आगलागिका स्थानहरु ९
नक्सा ५ : पचालझरना गाउपालिकाको नक्सा..... ११
नक्सा ६ : पचालझरना गाउपालिकाको भू उपयोगिता अवस्था..... १३
नक्सा ७ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को पहिरोहरूको नक्शा..... २२

नक्सा ८ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को भूक्षयको अवस्था..... २३
नक्सा ९ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को आगलागीको अवस्था..... २४
नक्सा ११ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को संकटासन्नताको अवस्था ३१

चित्रहरू

चित्र १ : भूउपयोग वर्गिकरण..... ९
चित्र २ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को विगत ३० वर्षको जलवायू प्रवृत्ति..... १६
चित्र ३ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को विगत ३० वर्षको वर्षाकोप्रवृत्ति..... १७
चित्र ४ : सुदृढ लापा तयारी प्रारुप..... १९
चित्र ५ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा सेवा पूऱ्याइरहेका सेवा प्रदायक संस्थाहरू र वडाबीचको सम्बन्धको स्तर, प्रकार तथा सेवाको पहुच..... ४०

अनुसूचिहरू

अनुसुचि १ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का प्रकोप तथा अनूकुलन क्षमता विश्लेषण र मापन तालिका ५१
अनुसुचि २ : संकटासन्न घरधूरीहरूको विवरण ---------- ५३
अनुसुचि ३ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना अनुमोदन ---------- ५९

संकेतसूची

ASHA	Adaptation for Smallholders in Hilly Areas / पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना
GIS / जिआइस	Geographic Information System / भौगोलिक सुचना प्रणली
IFAD / आइफाड	International Fund for Agricultural Development / कृषि विकासका लागि अन्तराष्ट्रिय कोष
LAPA / लापा	Local Adaptation Plans for Actions / स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना
LGCDP	Local Governance and Community Development Programme
NAPA / नापा	National Adaptation Programme of Action / राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम
उ.मा.वि.	उच्च माध्यमिक विद्यालय
गापा	गाउँपालिका
गाविस	गाउँ विकास समिति
जिसस	जिल्ला समन्वय समिति
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
सा.व.	सामुदायिक वन
सा.व.उ.स.	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह

शब्दावलीहरू

१. मौसम (Weather)

कुनै निश्चित स्थान वा क्षेत्रको वायुमण्डलको दैनिक वा छोटो अवधिको व्यवहार वा अवस्था, जसले तापक्रम, वर्षा, हावा, वायुमण्डलीय चाप र सापेक्षिक आर्द्रता जनाउँछ, यसलाई मौसम भनिन्छ । यो प्रत्येक दिन (दिनभित्र पनि फरक प्रहर), हप्ता र महिनामा परिवर्तन भइरहन्छ ।

२. जलवायु वा हावापानी (Climate)

लामो अवधिको (सामान्यतः ३० वर्ष) को मौसमको औसत अवस्थालाई जलवायु भनिन्छ । सामान्यतया जलवायु स्थान, ऋतु विशेष अनुसार फरक तर स्थिर रहन्छ । यसका सूचकहरू (Parameters) मौसमको जस्तै हुन् ।

३. जलवायु परिवर्तन (Climate Change)

दशक वा लामो समयको अन्तराल एवं दीर्घकालीन अवधिमा जलवायुका अवस्थामा आउने औसत परिवर्तनलाई जलवायु परिवर्तन भनिन्छ । यसको मापन तथ्यांकशास्त्रीय विधिबाट गरिन्छ जसमा पृथ्वीको निश्चित स्थान वा भूपरिधिमा देखिने परिवर्तनको गणना गरिन्छ ।

जलवायु परिवर्तन प्राकृतिक र पृथ्वीको आन्तरिक वा बाह्य दवाव (जस्तै, सौर्य चक्र, ज्वालामुखी विष्फोटन आदि) तथा मानवजन्य (जस्तै, भूउपयोग परिवर्तन, वायुमण्डलमा विद्यमान ग्यासहरूको सन्तुलन परिवर्तन, हरितगृह ग्यासको अत्यधिक उत्सर्जन आदि) कारणहरूले हुने मान्यता रहेको छ । जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्टसंघीय प्रारुप महासन्धि १९९२ को धारा १ मा उल्लेख भए अनुसार प्राकृतिक कारण लगायत मानवीय गतिविधिका कारणले मापनयोग्य समयावधिमा वायुमण्डलको सन्तुलनमा आएको परिवर्तनलाई जलवायु परिवर्तन भनिएको छ ।

४. हरितगृह ग्याँसहरू (Green House Gases)

वायुमण्डलभित्र तापक्रम सञ्चय गर्ने ग्यासहरूलाई हरितगृह ग्यास (Green House Gases, GHGs) भनिन्छ । विश्वव्यापी उष्णीकरण र जलवायु परिवर्तनको लागि यी ग्यासहरू जिम्मेवार रहेको मानिन्छ । क्योटो अभिसन्धि १९९७ को अनुसूची १ अनुसार हरितगृह ग्याँस अन्तर्गत कार्वनडाईअक्साईड (CO_2), मिथेन (CH_4), नाईट्रस अक्साइड (N_2O), हाईड्रोफ्लोरो कार्वन (HFC), परफ्लोरो कार्वन (Perfloro Carbons (PFC), सल्फर हेक्जाफ्लोराईड (Sulphur Hexafloride (SF_6) गरी ६ किसिमका ग्याँसहरू पर्दछन् । कतारको दोहामा सम्पन्न CoP ले नाइट्रोजन ट्राईफ्लोराईड (NF_3) लाई थप गरेकोले हरितगृह ग्याँसको संख्या ७ पुगेको छ ।

५. जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारुप महासन्धि (United Nations Framework Conventions on Climate Change, UNFCCC) १९९२

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्टसंघीय प्रारुप महासन्धि (United Nation Framework Convention on Climate Change) १९९२ मा रियो दि जेनेरियोमा भएको पृथ्वी सम्मेलनबाट स्थापना भएको संयन्त्र हो । यो विश्वका विभिन्न राष्ट्रहरूले विश्वमा जलवायु परिवर्तन भइरहेको महसुस गरेर त्यसका लागि बनेको महासन्धि हो । यसलाई १९६ देशहरूले अनुमोदन (Ratify) गरेका छन् भने १९९४ देखि कार्यान्वयन भएको हो । यस महासन्धिको मुख्य उद्धेश्य वायुमण्डलमा हरितगृह ग्याँसलाई प्रतिवद्धता अनुसारको मात्रामा निश्चित समयभित्र स्थिर राख्दै जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणमा विश्वव्यापि प्रयास गर्नु र जलवायु परिवर्तनका असरहरूलाई समेत न्यूनीकरण गरी अनुकूलन क्षमता बढाउनु रहेको छ ।

६. पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन (Conference of Parties, COP)

पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन वा कन्फरेन्स अफ पार्टिज भन्नाले UNFCCC का पक्ष देशहरूको सम्मेलनलाई जनाउँछ । यो UNFCCC को सबैभन्दा शक्तिशाली निकाय हो र यो सम्मेलन वर्षमा एक पटक हुने गर्दछ । हालै पोल्याण्डको क्याटोभिसमा सम्पन्न भएको सम्मेलन पक्ष राष्ट्रहरूको २४ औ सम्मेलन हो ।

७. जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तरसरकारी निकाय (Inter governmental Panel on Climate Change, IPCC)

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तरसरकारी निकायले जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी आधिकारिक, सत्य, वैज्ञानिक ज्ञान र बुझाइ प्रदान गर्दछ । यस संस्थाले जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी तथ्याङ्कहरूको अध्ययन, विश्लेषण र प्रक्षेपण गरी नीति निर्धारण गर्न विश्व समुदायलाई सचेत गराउने काम गर्छ । यो सन् १९८८ मा स्थापित अन्तरसरकारी नियोग हो जसले मानव सिर्जित जलवायु परिवर्तनका असरहरूबारे मूल्याङ्कन गर्दछ । यसले सन् २००७ मा नोबेल पुरस्कार समेत पाएको थियो । जलवायु परिवर्तनका सन्दर्भमा यस संस्थाको धारणा नै आधिकारिक मानिन्छ ।

८. अनुकूलन (Adaptation)

परिवर्तित वातावरणसँग मिल्दो जीवनशैली अर्थात जीवले आफ्नो अस्तित्व बचाउन वरिपरिको वातावरणसँग बाहिरी रूप, संरचना तथा प्रक्रियामा परिवर्तन गरेर आफैले आफूलाई वातावरणमा अनुकूल हुने र जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई बुझेर सो अनुरूप ढाल्ने प्रकृयालाई अनुकूलन भनिन्छ । अनुकूलनले जलवायु परिवर्तनले गर्दा हुने असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नुका साथै यसबाट फाइदा लिन सक्ने सम्मका कुराहरूलाई समेट्छ ।

९. राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (National Adaptation Programme of Action, NAPA)

अति कम विकसित मुलुकहरूमा जलवायु परिवर्तनको जोखिमको मूल्याङ्कन गर्ने र उपयुक्त अनुकूलन सम्बन्धी उपायहरूको पहिचान गरी जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी समस्या र चुनौतीहरूलाई वैज्ञानिक ढङ्गले सम्बोधन गर्न तयार पारिएको राष्ट्रिय कार्य योजना नै राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA) हो । यसमा जलवायु परिवर्तनका तत्कालिक असरहरूलाई

न्यूनीकरण गर्ने र जलवायु परिवर्तनका मुद्दाहरूलाई राष्ट्रिय विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने उद्देश्य राखिएको हुन्छ । नेपाल सरकारले सन २०१० मा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम तयार पारी सार्वजनिक गऱ्यो जसमा ६ ओटा क्षेत्रहरू (कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, जलवायु सिर्जित प्रकोपहरू, वन तथा जैविक विविधता, जनस्वास्थ्य र शहरी बसोबास तथा पूर्वाधार) मा विभिन्न अनुकूलनका कार्यक्रमहरू पहिचान गरी सूचीकृत गरिएको छ ।

१०. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (Local Adaptation Plan of Action, LAPA) र स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना (Local Adaptation Plan of Action, LAPA Framework)

जलवायु परिवर्तनका स्थानीय असरहरूलाई न्यूनीकरण गरी संकटासन्न समुदाय तथा घरपरिवारको अनुकूलन क्षमता बृद्धि गर्न स्थानीय सरोकारवाला, सेवाप्रदायक र सेवाग्राहीहरूकोक प्रत्यक्ष सहभागितामा तयार पारी कार्यान्वयन गरिने योजनालाई स्थानीय अनुकूलन योजना (Local Adaptation Plan for Action, LAPA) भनिएको छ । यसमा विशेष गरी राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रमले पहिचान गरेका सङ्कटासन्न क्षेत्र तथा अनुकूलनका कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय विकास योजनाहरूमा समाहित गर्ने उद्देश्य राखिएको छ । स्थानीय अनुकूलन योजना निर्माणका लागि नेपाल सरकारले नमूना परीक्षण समेत गरी वि.सं. २०६८ मा स्थानीय अनुकूलन योजना प्रारुप (LAPA Framework) अनुमोदन गरी यसको कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।

११. लैंगिक समानता (Gender Equality): महिला तथा पुरुषबीच सबै पक्ष र तहहरूमा समान अवसर र समान लाभ हासिल भएको अवस्था नै लैङ्गिक समानता हो ।

१२. लैङ्गिक समायोजन (Gender Integration) भन्नाले आयोजनाको निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका चरणहरूमा लैङ्गिक असमानता र भिन्नतालाई पहिचान गरि सम्बोधन गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ ।

१३. प्रजनन् भुमिका (Reproductive role)

यस कार्य अन्तर्गत दुई किसिमका घरायसी कामहरू पर्दछन् । (१) जैविक (जस्तैः बच्चा जन्माउन्) र (२) सामाजिक (जस्तैः बच्चाहरूको स्याहार गर्ने, भान्साको काम, बजार जानु, परिवारको स्वास्थ्यको हेरबीचार एवं अन्य घरायसी कार्यहरू गर्ने, जुन कार्यको आर्थिक मान्यता कम हुन्छ र आम्दानी पनि हुँदैन) । समाजिक भूमिका निर्वाहमा बढी श्रम र समय लाग्छ । महिला तथा बालिकाहरूले नै प्राय यस्ता काम गर्ने गर्दछन् ।

१४. सङ्कटासन्नता (Vulnerability)

जलवायु विषमता लगायत जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरूको प्रतिकार गर्ने वा अनुकुलित हुन सक्ने क्षमताको अवस्थालाई सङ्कटासन्नता भनिन्छ । प्राकृतिक तथा मानवीय प्रणालीको संवेदनशिलता तथा न्यून अनुकूलन क्षमताले सङ्कटासन्नता बढाउँछ ।

१५. भौगोलिक सूचना प्रणाली (Geographic Information System, GIS)

साधारणतः पृथ्वीका निश्चित स्थानहरूको भौगोलक अवस्थिति सम्बन्धी सूचना प्रणालीलाई भौगोलिक सूचना प्रणाली (Geographic Information System, GIS) भनिन्छ । यो प्रणाली यसरी बनाइएको हुन्छ, जसबाट भौगोलिक तथ्याङ्क तथा सूचनालाई लिने (Capture), जम्मा गर्ने (Store), मिलाउने (Manipulate), विश्लेषण गर्ने (Analyze), व्यवस्थापन गर्ने (Manage) र प्रस्तुत गर्ने (Present) गरिन्छ ।

१६.संवेदनशीलता (Sensitivity)

जलवायु परिवर्तनको कारणले कुनै पनि जीव वा वनस्पतिको आन्तरिक प्रणालीले देखाउने सकारात्मक वा नकारात्मक प्रतिक्रिया, परिणाम वा अवस्थालाई संवेदनशीलता भनिन्छ ।

१७. अनुकूलन क्षमता (Adaptive Capacity)

जलवायु परिवर्तन वा अन्य वातावरणीय समस्याहरूको प्रतिकार गर्ने वा बदलिँदो परिस्थिति अनुसार आफू र आफ्नो प्रणालीलाई परिवर्तित गर्न सक्ने क्षमतालाई अनुकूलन क्षमता भनिन्छ । अनुकूलन क्षमता समुदायको आर्थिक स्रोतहरू, प्रविधिहरूमा पहुँच, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सूचनाहरूमा पहुँच, सूचनाहरूको उपयोग गर्न सक्ने क्षमता, संस्था र स्रोतको न्यायोचित वितरणसँग सम्बन्धित हुन्छ । अनुकूलन क्षमता विकाससँग पनि सम्बन्धित हुन्छ,, जस्तै, राष्ट्र वा समुदाय जति बढी विकसित हुन्छ अनुकूलन क्षमता पनि उत्तिनै बढी हुन्छ ।

१८. जोखिम (Risk)

विगत तथा वर्तमानका तथ्यहरूका आधारमा भविष्यमा देखिन सक्ने जलवायुको अवस्था तथा यसले प्राकृतिक, मानवीय, सामाजिक तथा भौतिक संरचनामा पार्न सक्ने नकारात्मक असरहरूको सम्भाव्यतालाई जोखिमको रुपमा लिइन्छ ।

१९. समावेशिता (Inclusiveness)

कुनै पनि कार्यक्रम, कार्ययोजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन एवं सो को निर्णय प्रक्रियामा सरोकारवाला व्यक्ति तथा समुदाय जस्तै महिला, दलित, विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायको सार्थक सहभागिताको निश्चितता गर्नु समावेशिता हो ।

सारांश

नेपाल जलवायु परिवर्तनका दृष्टिले अति सङ्कटासन्न मुलुकहरू मध्येमा पर्ने भएकोले यसबाट बँच्नको लागि अनुकूलनका विभिन्न क्रियाकलापहरू सन्चालन मार्फत गरिब, बिपन्न, महिला लगायत किसानहरूको अनुकूलन क्षमता बढाउन आवश्यक छ । यसका लागि राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रममा प्रस्ताव गरिएका अनुकूलनका उपायहरूलाई लक्षित क्षेत्र र समुदायहरूसम्म पुऱ्याई कार्यान्वयन गर्न सन् २०११ मा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (Local Adaptation Plan for Actions) तयारी सम्बन्धी खाका तयार भै सोहि अनुसार विभिन्न परियोजना/आयोजनाहरू नेपाल सरकारसँगको साझेदारी तथा समन्वयमा सञ्चालन भैरहेका छन् । प्रशासनिक सिमानालाई मात्र स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजनाको कार्यक्षेत्र मान्दा माथिल्लो तथा तल्लो तटीय जलाधार क्षेत्रमा रहेका प्रशासनिक सिमाना भन्दा बाहिर रहेका क्षेत्रहरूमा देखिएका प्रकोपहरूको सम्बोधन गर्न कठिनाइ हुने भएकोले यस्ता पक्षहरूलाई पहिचान गरी कार्ययोजना तयार गर्नको लागि पहाडि साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले उपजलाधार क्षेत्र दृष्टिकोणको अवधारणा अघि सारेको छ ।

त्यसैगरी विगतमा भएका प्रकोपहरूको अवस्था विश्लेषण गरी आगामी वर्षहरूमा हुन सक्ने प्रभावहरूको समेत आँकलन गरेर दीर्घकालिन कार्ययोजना तर्जुमा गर्नको लागि सहभागितामुलक परिदृष्य विकासको अवधारणा समेतको प्रयोग यो अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गरिएको छ । यसले गर्दा उप-जलाधार क्षेत्रको अबधारणामा आधारित भएर माथिल्लो तटीय तथा तल्लो तटीय जलवायुजन्य असरलाई अनुकूलीत उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकास गर्न माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रका जलवायुजन्य असरहरूको अवस्था भौगोलिक सूचना प्रणाली (Geographic Information System-GIS) को सहायताले विश्लेषण गर्नुपर्ने आवश्यकता औल्याएको छ । कर्णली उप-जलाधार क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने क्षेत्रहरूमध्ये यो साविकको नानीकोट गाविस अन्तर्गतका ८ र ९ (हाल पचालझरना गाउँपालिका वडा नं ९ मा पर्ने) वडाहरूमा जलवायुका प्रष्ट असरहरू देखिएका छन् । जसले गर्दा कृषि, खानेपानी, वन तथा पशु स्वास्थ्य आदि क्षेत्रमा प्रतक्ष्य असर परेको कुरा भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट तयार गरिएका नक्शाहरू तथा स्थानीय स्तरमा भएका परामर्शहरूबाट समेत पुष्टी भएको छ ।

जलवायु परिर्वतनका कारणले यस वडाका गरिब, विपन्न, स्रोत साधनमा कम पहुँच भएका घरघुरीहरूको साथै महिला, वालवालिका र वृद्धहरू बढी प्रभावित भएका छन् । विभिन्न प्रकोपहरूको कारणले खाद्य उत्पादनमा कमी भई जिविकोपार्जनमा असर पारेको छ । त्यसकारण यहाँको बासिन्दाहरूको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने उद्देष्यले कृषि विकासका लागि अन्तराष्ट्रिय कोष (आइफाड) को आर्थिक सहयोगमा नेपाल सरकार, वन तथा वातावराण मन्त्रालयले यस गाउँपालिकाको ९ नं. वडा लगायत जिल्लाका विभिन्न स्थानीय निकायका विभिन्न वडामा सम्बन्धित स्थानीय निकायसँगको सहकार्य तथा स्थानीय समुदायको सकृय सहभागितामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रम रहेकोले सोही अन्तर्गत यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

आगामी ३ वर्षका लागि तयार गरिएको यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा यस वडामा विद्यमान सामाजिक, मानवीय, आर्थिक, प्राकृतिक तथा सामुदायिक स्रोतहरू तथा जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित प्रतिकूल प्रभावहरू/प्रकोपहरूको पहिचान तथा लेखाजोखा गर्दै यस वडा र यहाँका घरधुरीहरूको जलवायु परिवर्तन सङ्कटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता मुल्याङ्कन गरिएको थियो । सोही मुल्याङ्कनको आधारमा उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना गर्दै प्रभावकारी अनुकूलन कार्यहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी योजना तयार भएको छ जसको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

शिर्षक	विवरण			
कार्ययोजनाले समेटेको क्षेत्र	पचालझरना गाउँपालिका वडा नं ९ (साविक नानीकोट गाविसका ८ र ९ वडाहरू)			
चारकिल्ला	**पूर्व :** पचालझरना गाउँपालिका वडा नं. २ र ८, **पश्चिम :** रास्कोट नगरपालिका **उत्तर :** पचालझरना गाउँपालिका वडा नं. ८ र **दक्षिण :** पचालझरना गाउँपालिका वडा नं. २			
क्षेत्रफल	१०.७२ वर्ग किलोमिटर (१०७२ हेक्टर)			
जनसंख्या (फिल्ड सर्वक्षण, २९७५ अनुसार)	महिला	पुरुष	जम्मा	जम्मा घरधुरी
	५७४	५९०	११६४	२०९
जातजाती	क्षेत्री/बाहुन/ठकुरी		दलित	जम्मा
घरधुरी	११८		९१	२०९
प्रतिशत	५६.४५		४३.५४	१००
प्रमुख पेशा / जीविकोपार्जनको आधार	यहाँका मानिसहरूको प्रमुख पेशा पराम्परागत कृषि हो भने न्यून मानिसहरू सरकारी जागीर, व्यापार तथा बैदेशिक रोजगारीमा छन् ।			
जलवायुको अवस्था	शितोष्ण र समशितोष्ण			
जलवायु परिवर्तनको प्रभाव	• गर्मी दिन करिब ३ महिनाले बढेको र गर्मीको मात्रापनि बढेको, जाडो दिन २ महिनाले घटेको • मनसुनी वर्षाको अवधि २.५ महिनाले घटेको, हिउँदे वर्षा हुन छाडेको • रोगव्याधी, खडेरी, पहिरोको मात्रा तथा बारम्बारता बढेको • कृषिबाली, पशुपंक्षी तथा मानवमा नयाँ रोगको प्रकोप बढेको			
मुख्य जोखिम	खडेरी, कृषिरोग, पशुरोग, भूक्षय, आगलागी, पहिरो, हावाहुरी र असिनापानी			
संकटासन्न वडा	वडा नं ८ अति उच्च, वडा नं ९ उच्च			
	८		९	
संकटासन्न घरधुरी संख्या प्रतिशत	अति उच्च	उच्च	मध्यम	न्यून
	८२	८६	३४	७
	३९.२३	४१.१५	१६.२६	३.३४
योजनाको परिकल्पना	• सिंचाइको व्यवस्था तथा खडेरीबाट बच्ने खेति लगाई यसका असरहरू कम भएको हुने • आगलीमा कमी भई घाँस दाउरा जस्ता वन पैदावार र जैविक मलमा वृद्धि भएको हुने • खानेपानीको व्यवस्था भई जन स्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव परेको हुने • पानीका मूलहरुको उचित संरक्षण भएको हुने • पहिरो रोकथाम गरी कृषिभुमीको नष्ट हुने र पशु र तिनको वासस्थान बगाउने क्रम रोकिने • उत्पादनमा वृद्धि भई प्रत्येक घरधुरीलाई खाद्यान्नको अभाव नभएको हुने • जैविक तथा दिगो भु व्यवस्थापन प्रविधीमा आधारीत कृषि व्यवसाय प्रवर्धन भएको हुने • वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग तथा दाउराको किफायति उपयोगबाट वनको संरक्षण तथा मानव स्वास्थ्यमा सुधार भएको हुने • निर्बाहमुखि खेती प्रणालीबाट क्रमशः व्यवसायिक कृषि तथा स्थानीय स्तरमा स्वरोजगारीको संख्या बढि आम्दानीका श्रोत तथा आय बढेको हुने			

शिर्षक	विवरण
कार्ययोजनाको प्राथमिकतामा परेका अनुकूलनका कार्यहरू	• सिंचाई कुलो तथा पोखरी निर्माण • खानेपानी निर्माण • सुधारिएको चुल्हो जडान • वृक्षरोपण, बाँस रोपण तथा मुल संरक्षण • गह्रा सुधार, पहिरो रोकथामका लागि तारजाली (वायोइन्जिनियरिङ्ग पद्दति) • क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु

आगामी तीन वर्षको लागि तयार गरिएको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संक्षिप्त रुप

साविक वडा	योजनाको क्षेत्रहरू	लागत (रु. हजारमा)			
		पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	जम्मा
८	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	५२५५	५३२५	९५००	२००८०
	जलस्रोत तथा उर्जा	८६०	१६६०	८६०	३३८०
	जनस्वास्थ्य	०	३५	३५	७०
	भौतिक पूर्वाधार	१०००	१६५०	१५००	४१५०
	वन तथा जैविक विविधता	०	९५	७०	१६५
	जलवायु परिर्वतन प्रकोप न्युनिकरणको लागी	३६०	३९०	३६०	१११०
	जम्मा	**७४७५**	**९१५५**	**१२३२५**	**२८९५५**
९	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	१७९७५	१८१४०	१७९६०	५४०७५
	जलस्रोत तथा उर्जा	६०	१३०	९५	२८५
	जनस्वास्थ्य	८००	८००	१६००	३२००
	भौतिक पूर्वाधार	५००	१०००	१०००	२५००
	वन तथा जैविक विविधता	०	५५	३०	८५
	जलवायु परिर्वतन प्रकोप न्युनिकरणको लागी	६७५	६७५	६७५	२०२५
	जम्मा	**२००१०**	**२०८००**	**२१३६०**	**६२१७०**
वडा स्तरीय	जलवायु परिर्वतन प्रकोप न्युनिकरणको लागी	१००	१००	१००	३००
	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	५०	४००	१५०	६००
	वन तथा जैविक विविधता	३००	१००	१००	२००
	क्षमता अभिवृद्धि	३२५	४५५	४५५	१२३५
	जम्मा	**७७५**	**१०५५**	**८०५**	**२३३५**
	योजना अनुगमन, मूल्यांकन,तथा समीक्षा	१६५	१६५	२४५	५७५
	कूल जम्मा	**२८४२५**	**३११७५**	**३४७३५**	**९४०३५**

कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्ने दौरानमा बाह्य संस्थाहरूबाट प्राविधिक सहयोगको आवश्यक पर्ने भएकोले स्थानीय मानिसहरूको क्षमता विश्लेषण गरिनुको साथै सेवा प्रदायक संस्थाहरूको पहिचान तथा उनीहरूले प्रदान गर्ने सेवाको विश्लेषण गरिएको छ । यसले कुन योजनाको कार्यान्वयन गर्दा कुन संस्थाको सहयोग आवश्यक हुन्छ र कसरी लिन सकिन्छ भन्ने पुर्वतयारी गर्न सहज गराउने विश्वास गरिएको छ । यो कार्ययोजना कार्यन्वयनको लागि कुल ९,४०,३५,००० (अक्षेरुपी नौ करोड चालिस लाख पैतीस हजार) का योजनाहरू तयार गरिएको छ । यस मध्ये रु ५,७५,००० (अक्षेरुपी पाँच लाख पचहत्तर मात्र) कार्यक्रमको दौरान योजना अनुसारको उपलब्धिहरू भए नभएको थाहा पाउन तथा केहि कमजोरी भए भविष्यमा सुधार गर्नको लागि विभिन्न चरणमा अनुगमन तथा मुल्याङ्कन कार्यक्रमहरूको लागि बजेट प्रस्ताव गरिएका छन् ।

परिच्छेद १ : स्थानीय अनुकूलन योजनाको औचित्य तथा मान्यता

१.१ औचित्य तथा मान्यता

जलवायु परिवर्तन यो शताब्दीको विश्वकै चासो र सरोकारको मुद्दाको रुपमा स्थापित भइसकेको छ । यसले सबै प्रकारका सभ्यता, मानवीय, भौतिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक विकासमा अवरोध पुऱ्याउनुका साथै विकासका स्थापित पूर्वाधार तथा मान्यताहरूमाथि पनि चुनौतीहरू थपेको छ । यसै स्थितिलाई मनन गरी जलवायु परिवर्तनसँग जुध्न विश्व समुदाय एकाकार भई अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका प्रयासहरू सुरु गरिएका छन् । नेपालले पनि विगत एक दशकदेखि जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका क्षेत्रमा विभिन्न पहलकदमीहरू सुरु गरी जलवायु परिवर्तन सङ्कटासन्न समुदाय तथा घरधुरीहरूको अनुकूलन क्षमता बृद्धि गर्न मुलुकको विभिन्न भागमा विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा ल्याएको छ ।

नेपाल जलवायु परिवर्तनका दृष्टिले अति संकटासन्न मुलुकहरू मध्येमा पर्दछ । यहाँको गरिबी, सामाजिक एवं आर्थिक ढाँचा, भौगोलिक अवस्थिति आदिका कारणले जलवायु परिवर्तनका असर र प्रभावहरू प्रत्यक्ष महसुस हुने गरी देखिएका छन् । यसै सन्दर्भमा संगठित र योजनाबद्ध रुपमा जलवायु संकटासन्नतालाई सम्बोधन गर्न संयुक्त राष्ट्रसंघीय जलवायु परिवर्तन प्रारुप महासन्धिको प्रावधान अनुसार नेपालले सन २०१० मा आफ्नो "राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (National Adaptation Programme of Action)" तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रममा प्रस्ताव गरिएका अनुकूलनका उपायहरूलाई लक्षित क्षेत्र र समुदायहरूसम्म पुऱ्याई कार्यान्वयन गर्न, सन् २०११ मा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (Local Adaptation Plans for Action) तयारी सम्बन्धी खाका तयार गरी सोही अनुसार स्थानीय निकायसंगको सहकार्य तथा स्थानीय समुदायको सकृय सहभागितामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन हुन थालेका छन् ।

यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले यस वडामा जलवायु परिवर्तनवाट सङ्कटासन्न अवस्थामा रहेका टोल, वस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन अभ्यास तथा जल्दाबल्दा समस्याहरूलाई पहिचान गरी स्थानीय समुदायले आवश्यक निर्णय गर्न सहज हुने गरी अनुकूलन कार्यहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न सहजीकरण गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यस अनुकूलन कार्ययोजनाले जलवायु परिवर्तनको असरबाट प्रभावित विपन्न समुदाय, महिला, दलित तथा भौगोलिक विकटतामा रहेका समुदायहरूले सामना गर्नु परेका मुद्दाहरूको पहिचान तथा अनुकूलनका सम्भावित अवसरहरूको पहिचान गर्ने छ । यो कार्ययोजना नेपाल जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ तथा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम, स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना र अन्य वैज्ञानिक तथ्य तथा अध्ययनले गरेको मार्गनिर्देशन अनुसार तयार गरिएको छ । यस कार्ययोजनामा स्थानीय समुदायले आफ्ना आवश्यकताको सम्बोधन गर्नको लागि आफैँले निर्णय गर्न सक्ने सहज उपायको पहिचान, विश्लेषण तथा प्राथमिकीकरण गरिएको छ ।

जलवायु परिर्वतनका कारणले सबै तह र तप्काका मानिसहरूलाई असर गरेपनि यस वडाका गरिब, विपन्न, स्रोतसाधनमा कम पहुँच भएका घरघुरीहरूको साथै महिला, बालबालिका र बृद्धहरू बढी प्रभावित भएका छन् । यस वडामा खडेरी, कृषिरोग, पशुरोग, भूक्षय, आगलागी, पहिरो, हावाहुरी र असिनापानी मुख्य प्रकोपहरूका रुपमा

देखा परेका छन् । जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित प्रकोपहरूले गर्दा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैवीक विविधता, भौतिक पूर्वाधार तथा मावन वस्ती, जलस्रोत तथा ऊर्जा र जन स्वास्थ्यमा समेत असरहरू देखिएको छ । त्यसकारण यहाँको बासिन्दाहरूको अनुकूलन क्षमता अभिबृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने विश्वास गर्दै यस वडा (साविक नानीकोट गाविसका वडा नं. ८ र ९) का निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरू, सरोकारवाला, राजनीतिक दलहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, महिला, दलित, शिक्षक तथा अन्य सरोकारवाला निकायको उपस्थितिमा २०७५/७/११ देखि २०७४/७/१६ गतेसम्म संचालित जलवायु परिर्वतन अभिमुखीकरण एवम स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठीबाट यो कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको हो । यस कार्ययोजनालाई यस वडा तथा पचालझरना गाउँपालिकाको विषयगत योजना बनाई नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत गाउँपालिका तथा जि.स.स. लगायत राष्ट्रिय योजनामा समेत समावेश गर्न पहल गरिनेछ ।

जलवायुजन्य प्रकोप बढ्दै गएको महशुस गरेका यस वडाका बासिन्दाले यस योजनाको कार्यन्वयनको क्रममा ३ वर्षे योजना निर्माण गरी जलवायुजन्य जोखिमको असर र प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न यहाँका सबै वर्ग (खास गरी बढि जोखिममा रहेको समुदायहरू) को सहभागितामा अनुकूलन क्षमता बृद्धि हुने गरी योजना तयार गरिएको छ । यो योजना कार्यान्वयनको प्रत्येक चरणमा कार्यान्वयनको प्रभावकारिता बढाउनको लागि लैङ्गिक संवेदनशिलता तथा विपन्नहरूको सहभागितालाई सुनिश्चित गरिएको छ । यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रत्येक चरणमा कार्यान्वयनको प्रभावकारिता बढाउनको लागि लैङ्गिक संवेदनशीलता तथा विपन्नहरूको सहभागितालाई सुनिश्चित गरी यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

१.२ सुदृढ स्थानीय अनुकूलन योजनाको अवधारणा/मान्यता

जलवायु परिवर्तनका कारण नेपालका खासगरी पहाडी तथा उच्च पहाडी जिल्लाहरूका साना किसानहरूलाई पर्ने असर तथा प्रभावहरू क्रमशः बढिरहेको अवस्था छ । भौगोलिक सूचनाहरूको विश्लेषण तथा यहाँका स्थानीय समुदायहरूसँग प्रत्यक्ष छलफल गर्दा पनि जलवायुका असरहरू प्रष्ट रुपमा महसुस भएका छन् । यस परिवेशमा यहाँको जलवायु परिवर्तनका कारण संकटासन्नतामा पुगेका वर्गको पहिचान गर्ने, संवेदनशीलता विश्लेषण गर्ने र प्रकोपहरूको क्षेत्र तथा प्रभावित समुदाय पहिचान गरी ती पक्षहरूलाई सम्वोधन गर्ने गरी अनुकूलन योजना तयार गर्ने मान्यता अनुरुप यो कार्ययोजना तयार भएको छ । जलवायु परिवर्तनका यस्ता असर तथा प्रभावहरू कुनै प्रशासनिक सीमामा सीमित नहुने र माथिल्लो तटीय तथा तल्लो तटीय क्षेत्रसँग प्रत्येक्ष्य सम्बन्ध रहने हुँदा पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले प्रशासनिक सीमामा मात्र सीमित नरही माथिल्लोतटीय तथा तल्लोतटीय जलवायुजन्य असर न्यूनीकरण गर्दे अनुकूलनका प्रभावकारी उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकास गर्न माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रका जलवायुजन्य असरहरूको अवस्था विश्लेषण गर्नुपर्ने आवश्यकता औंल्याएको छ । त्यसैले वर्तमान तथा भविष्यमा आउन सक्ने जलवायुजन्य प्रकोप र यसबाट सामाजिक तथा आर्थिक पक्ष र विकासका कार्यक्रममा पर्न सक्ने चुनौतीलाई सहभागितात्मक परिदृश्य विकासको माध्यमबाट प्रभावकारी अनुकूलन उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकासमा सुनिश्चता ल्याउन जरुरी हुन्छ । यी पक्षहरूलाई

सम्बोधन गर्न पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित उपजलाधार क्षेत्रीय अवस्था विश्लेषण र सहभागितात्मक परिदृश्य विकास विधिलाई स्थानीयस्तरमा अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा एकीकृत गरी अनुकूलन कार्ययोजनालाई सुदृढीकरण (Enhanced) गर्ने उद्देश्य लिएकोले यो अनुकूलन योजना तयारी गर्दा यी पक्षहरूलाई विश्लेषण गरी स्थानीयस्तरका महिला, बालबालिका तथा उपेक्षित वर्गहरूको जीवनस्तरमा जलवायुजन्य प्रकोपसँग सामना गर्न अनूकूलित तथा समानुकूलित हुन सघाउ पुऱ्याउने प्रकारका योजनाहरू तयार गरिएको छ ।

परिच्छेद २: परिचय

२.१ कर्णाली उप-जलाधार क्षेत्रको संक्षिप्त परिचय

यो उपजलाधार क्षेत्र कालिकोट जिल्लाको उत्तर पश्चिमी भागमा रहेको छ । यस जिल्लामा रहेका क्षेत्रहरु मध्ये यो उपजलाधार क्षेत्रमा प्रचुर मात्रामा जैविक विविधता तथा वनस्पतीहरु पाइन्छ । यहाँको धेरै जसो भाग भिरालो छ । यहाँ २८ डिग्रि देखि ६० डिग्रिसम्मको भिरालोपना रहेको छ । जसको मतलव यहाँको धेरैजसो भाग जडिबुटी खेती, बन तथा वनस्पतिहरुको लागि उपयुक्त रहेको छ भने केहि भागमा गह्र सुधार गरेर खेती गर्न पनि सकिन्छ । यहाँको कुल क्षेत्रफलमध्ये करिब १.४२ प्रतिशत भाग उष्ण, २१ प्रतिशत सम शितोष्ण, ३७.६७ प्रतिशत अल्पाइन तथा बाँकी करिब ४० प्रतिशत भुभाग शितोष्ण वर्गमा पर्दछ । २०७३ मा भएको स्थानीय तहको पुर्नसंरचना अनुसार यो उपजलाधार क्षेत्रमा नरहरीनाथ गाउँपालिका, रास्कोट नगरपालिका तथा पलाता र पचालझरना गाउँपालिकाका १७ वटा वडाहरु रहेका छन् । यहाँ पचालझरना गाउँपालिकाका वडा नं १, २, ३ तथा ९ र पलाता गाउँपालिकाका वडा नं ६, ७, ८ तथा ९ रहेका छन् । त्यसैगरि रास्कोट नगरपालिकाका २, ३, ६, ७, ८ तथा ९ र नगहरीनाथ गाउँपालिकाका ३, ६ तथा ७ नम्बर वडाहरु रहेका छन् ।

२.१.१ भू उपयोगिता तथा यसको परिवर्तन

भु उपयोगिताको पक्षबाट विश्लेषण गर्दा समग्रमा वन क्षेत्र सबैभन्दा बढि रहेको छ, जसले हाल ६० प्रतिशत भन्दा वढि भु भाग ओगटेको छ । त्यसै गरि कृषि जमिन २३ प्रतिशत, घाँसे मैदान ८ प्रतिशत, झाडि तथा बुटयान क्षेत्रले ५ प्रतिशत भु भाग ओगटेको देखिन्छ । यहाँ केहि पर्ति जग्गा तथा खोलानालाले बाँकि क्षेत्र ओगटेको छ । तालिका १ मा यहाँको भू उपयोगिताको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रको भू उपयोगिताको विवरण

क्रसं	भूउपयोगका प्रकार	१९९०	२०१०	२०१६	परिवर्तन (१९९० देखि २०१० सम्म	परिवर्तन (२०१० देखि २०१६ सम्म	परिवर्तन (१९९० देखि २०१६ सम्म
१	खेती गरिएको क्षेत्र	७२.९८	६५.७६	८८.५३	(७२२)	२२.७७	१५.५५
२	खाली पर्ति जमिन	०.६६	३.४२	६.०९	२.७६	२.६७	५.४३
३	वन क्षेत्र	२६७.३१	२५९.१५	२३४.९६	(८.१६)	(२४.१९)	(३२.३५)
४	घाँसे मैदान	३३.७९	४१.९	३२.७४	८.११	(९.१६)	(१.०५)
५	बुट्यान क्षेत्र	१०.७१	१४.०३	१९.४७	३.३२	५.४४	८.७६
६	नदिनाला	०.९६	०.८७	०.७६	(०.०९)	(०.११)	(०.२)
७	हिँउले ढाकेको क्षेत्र	०	१.२९	१.९१	१.२९	०.६२	१.९१
	जम्मा	**३८६.४१**	**३८६.४२**	**३८४.४६**	**०.०१**	**(१.९६)**	**(१.९५**

विगत २६ वर्षमा उपलब्ध भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त नक्शाहरुको विश्लेषण गर्दा वन, खेतीयोग्य जमिन, घाँसे मैदान तथा बुट्यान क्षेत्र प्रमुख भूउपयोगका रुपमा रहेको देखिएको छ । यद्यपि वन क्षेत्रको क्षेत्रफल क्रमशः घटिरहेको देखिन्छ । यहाँ सन १९९० मा ६९ प्रतिशत भूभागमा वन क्षेत्र रहेकोमा विगत २६ वर्षको अन्तरालमा घटेर ६० प्रतिशत कायम भएको छ । सन १९९० मा करिब १९ प्रतिशत क्षेत्र ओगटेको कृषि क्षेत्र हाल २३ प्रतिशतमा बिस्तार भएको छ । यसको अर्थ खाद्यान्न अभावले गर्दा कृषि क्षेत्रको विस्तार गर्दा वन क्षेत्र संकुचित

भएको देखिएको छ । बुट्यान क्षेत्र पनि क्रमशः बढेको देखिएको छ जुन वन विनास भै बुट्यानमा परिणत भएको देखिन्छ । यो अवस्थाको विश्लेषण गर्दा वन क्षेत्रको संरक्षण तथा विस्तारका क्रियाकलापहरु गर्नुपर्ने आवस्यकता देखिएको छ ।

२.१.२ पानीका श्रोतहरुको अवस्था

यो उपजलाधार क्षेत्र पानीको श्रोतका हिसाबले मजबुत रहेको छ । यहाँ कर्णाली नदि समेत साना ठुला गरि जम्मा २९ वटा नदि तथा खोलाहरु रहेका छन् जसको कुल लम्बाइ २०० किमी भन्दा बढि रहेको छ । यहाँ भएका पानीका प्रमुख श्रोतहरुमध्ये झपेखोला तथा सिलाजु खोला पलाता गाउँपालिका हुँदै बग्दछन् भने विरे गाड, फाला गाड, लाफा गाड तथा घट्टे गाड पचालझरना गाउँपालिका हुँदै कर्णाली नदिमा मिसिन्छन । त्यसैगरि गरुल गाड रास्कोट नगरपालिका तथा घट्टे गाड तथा रह गाड नरहरिनाथ गाउँपालिका हुँदै कर्णाली नदिमा मिसिन्छन । यद्यपि सिंचाइको लागि उचित व्यवस्था गर्न नसक्दा पानी खेर गैरहेको छ भने खेतीपातीमा सिंचाइको लागि अझैसम्म पनि असुविधा भैरहेको देखिन्छ । यहाँ भएका पानीका श्रोतहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा रहेका पानीका श्रोतहरुको विवरण

क्रम संख्या	नदि तथा खोलाको नाम	ठेगाना	लम्बाई (किमी)
१।	अउला गाड	पलाता ६	१.४३
२।	बगाने खोला	रास्कोट ७	१.९९
३।	बिरे गाड	रास्कोट ८	२.७४
४।	चुर्मी खोला	रास्कोट २	५.४३
५।	दोगडा खोला	नरहरिनाथ ३	१.९०
६।	दोरी खोला	पलाता ७	०.६१
७।	गहाइछाडा खोला	नरहरिनाथ ६	२.९६
८।	गरुल गाड	पचालझरना ९	०.६७
९।	घट्टेखोला	नरहरिनाथ ३	१.४५
१०।	जफेखोला	पलाता ६	१.४२
११।	कर्णाली नदि	पचालझरना १ देखि रास्कोट २ सम्म	२०.००
१२।	लाडेखोला	रास्कोट २ देखि ६ सम्म	८.००
१३।	लाम्तीगाड	नरहरिनाथ ७	१.८२
१४।	लाफा गाड	पचालझरना ३	१७.३९
१५।	माझगाड	पलाता ६	२.८८
१६।	नव घट्टेखोला	नरहरिनाथ ७	९.६८
१७।	फगोटी खोला	पलाता ६, ७	१३.४९
१८।	फाला गाड	पलाता ७ देखि ९	१८.७९
१९।	फु गाड	पचालझरना २, ९ तथा रास्कोट ९	१४.४०
२०।	रह गाड	पचालझरना ३, ६ तथा नरहरिनाथ ७	६.२२
२१।	रानीघाट खोला	पलाता ६	६.००
२२।	सैन्ये खोला	नरहरिनाथ ३	३.३४
२३।	राताभिर खोला	पलाता ६	३.८२
२४।	रेगिल खोला	पचालझरना १	०.९४
२५।	सानानिदो गाड	पचालझरना १, रास्कोट २, ६	३.९४

क्रम संख्या	नदि तथा खोलाको नाम	ठेगाना	लम्बाई (किमी)
२६।	सिलाजु खोला	पलाता ६	६.३७
२७।	तिप्गाड खोला	पलाता ७ तथा ९	८.९६
२८।	तुसार खोला	रास्कोट २	२.०२
२९।	उखडी खोला	पलाटा ६	०.१०

यहाँका प्रमुख प्रकोपहरु को अवस्थाको बारेमा संक्षिप्त जानकारी तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१.३ पहिरोको जोखिम

यस जलाधार क्षेत्रको भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट लिइएको नक्शाको विश्लेषण गर्दा समग्र पहिरोको अवस्था न्यून स्तरको देखिन्छ । भूक्षयको संकटास्न्नता बढाउने कारणहरु भुक्षय, नदिबाट दुरी, भिरालोपन, मोहडा तथा भौगर्भिक अवस्थाहरु हुन् । यस अनुसार यो उपजलाधार क्षेत्रको पहिरोको संकटासन्नता नक्शाकंन गर्दा ५.२४ प्रतिशत क्षेत्रमा पहिरोको जोखिम अति कम तथा करिब ७६ प्रतिशत क्षेत्र कम जोखिममा रहेको देखिएको छ । यहाँको करिब ५ प्रतिशत भुभाग मात्र पहिरोको उच्च जोखिममा रहेको देखिन्छ । यस उप जलाधार क्षेत्रमा पर्ने स्थानीय तहहरुमध्ये पलाताको करिब १० वर्ग किमी मा पहिरोको बढि जोखिम रहेको छ भने पचालझरनामा करिब ४ वर्ग किमी, रास्कोट नगरपालिकामा करिब ३ वर्ग किमी क्षेत्र उच्च जोखिममा रहेको छ भने यस उपजलाधार क्षेत्रमध्ये नरहरीनाथमा सबै भन्दा कम करिब १.५ वर्ग किमी क्षेत्र रहेको छ । यस उपजलाधार क्षेत्रमा भएको पहिरोको जोखिमको संक्षिप्त विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

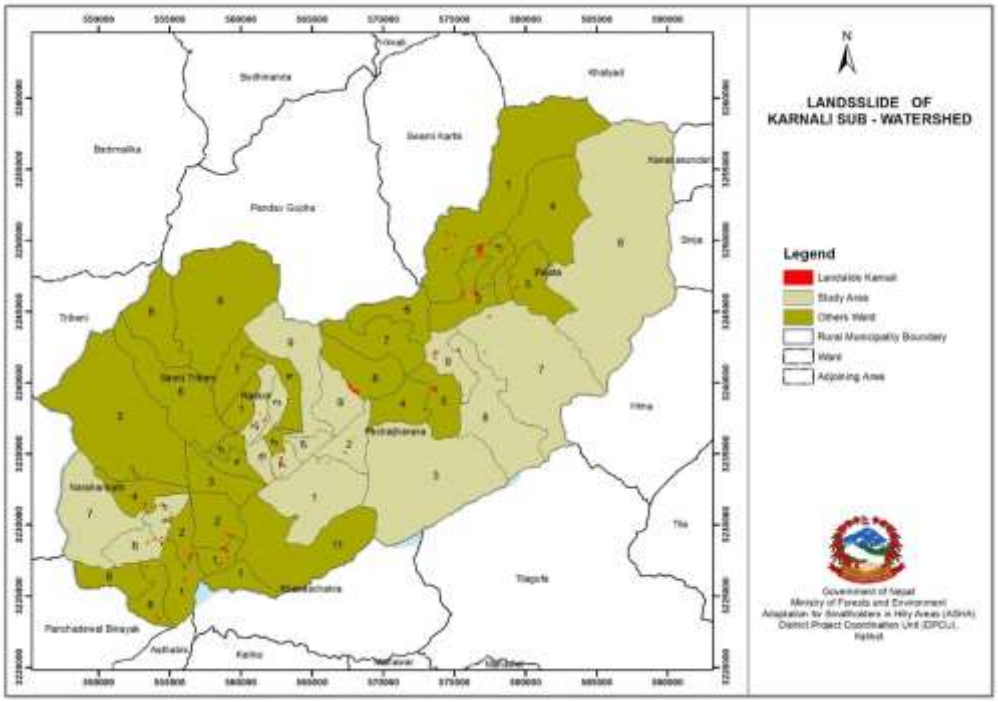

नक्सा १ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा भएका पहिरोहरुको विवरण

तालिका ३ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा रहेको पहिरोको जोखिमको विवरण

स्थानीय तह	उच्च जोखिम	मध्यम जोखिम	न्यून जोखिम
नरहरिनाथ	१.४६	२८.७६	७.३३
पचालझरना	३.७८	७६.०५	१५.३९
पलाता	९.५३	१५४.७४	२३.६८
रास्कोट	२.८२	३१.१९	७.९८
जम्मा	१७.५९	२९०.७४	५४.३८

स्रोतः ASHA २०१९

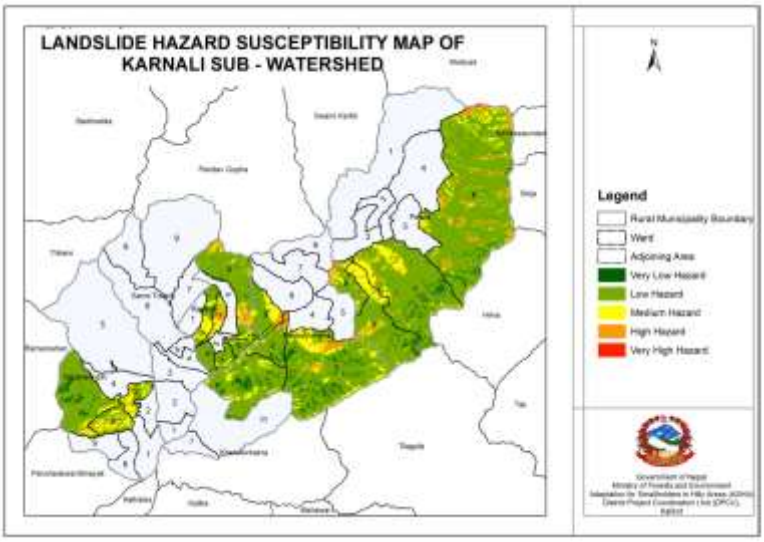

नक्सा २ : कर्णाली उपाजलाधार क्षेत्रमा पहिरोको जोखिम अवस्था

यस उपजलाधार क्षेत्रमा भएका चार वटा स्थानीय तहका १७ वटा वडाहरुको विश्लेषण गर्दा यहाँका सबै वडाहरुमा पहिरोहरु रहेको देखिएको छ । रास्कोट नगरपालिकामा पहिरोको सबै भन्दा ठुलो असर देखिएको छ । यहाँ भएका पहिरोहरुको कुल क्षेत्रफल करिब १३ हेक्टर रहेको छ भने पचालझरनामा दोश्रो ठुलो असर देखिएको छ । यहाँ बिभिन्न ठाँउहरुमा गरेर करिब १० हेक्टर क्षेत्रमा पहिरोको असर रहेको छ भने सबैभन्दा कम नरहरिनाथ गाउँपालिकामा करिब ५ हेक्टर क्षेत्रमा पहिरोको असर देखिएको छ । यस उपजलाधार क्षेत्रमा भएका पहिरोहरुको विवरण तलको तालिका.....मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा भएका पहिरोहरुको विवरण

स्थानीय तह	पहिरो भएका वडाहरु	पहिरोको लम्बाई	क्षेत्रफल (हेक्टर)
		३.१२	५.००
	३	१.२३	२.००
नरहरिनाथ	६	१.८८	३.००
		४.०८	८.००
	१	०.८२	२.००
	२	०.९३	१.००
पचालझरना	९	२.३३	५.००
		३.९२	१०.००
	७	०.४५	२.५०
पलाता	८	१.१९	३.५०

स्थानीय तह	पहिरो भएका वडाहरु	पहिरोको लम्बाई	क्षेत्रफल (हेक्टर)
	९	२.२७	४.००
		७.७८	**१३.००**
	२	२.१४	४.००
	३	०.६६	१.००
	६	१.५९	२.००
रास्कोट	७	३.३८	६.००
जम्मा		**१८.९२**	**३५.००**

२.१.४ भूउपयोग समायोजनको अवस्था

यस उपजलाधार क्षेत्रमा करिब ५७ प्रतिशत भूभाग भूउपयोगको चौथो वर्गमा पर्दछ । यसको अर्थ यो भागमा सिमीत रुपमा गह्र सुधार गरेर सुख्खा बालीहरु मात्र खेतीपाती गर्न सकिन्छ । यस प्रकारको जमिन वन क्षेत्र, जडिबुटी खेती तथा चरिचरणको लागि उपयुक्त हुन्छ । त्यस्तै यहाँको करिब ४१ प्रतिशत जमिन भूउपयोगको तेश्रो तहमा पर्दछ जसमा उपयुक्त रुपमा गह्र सुधार गरेर खेतीपाती गर्न सकिन्छ । यस उपजलाधार क्षेत्रमा भूक्षय हुनको प्रमुख कारक तत्व भनेको भिरालो जमिनमा खेती गर्ने प्रचलन पनि देखिएको छ । खास गरि ३० डिग्री भन्दा बढि भिरालो जमिनमा खेति गर्ने प्रचलनले गर्दा यस्तो समस्याहरु देखिन्छन् । ३० डिग्री भन्दा बढि भिरालोमा खासगरि खनजोत गर्नु नपर्ने बाली जस्तैः फलफुल तथा रुख प्रजाती लगाउदा उपयुक्त हुने भएतापनि जनसंख्याको बृद्धिसंगै यस्तो जमिनमा पनि खेती गर्ने चलन छ । यदि खेती गर्नु परेपनि गह्रा सुधार गरेर मात्र गर्नुपर्ने, सकेसम्म कम जोतखन गर्नु पर्ने पक्षलाई धेरै ध्यान दिन सकेको पाइदैन जसका कारण हरेक वर्ष माथिल्लो तहमा रहेको मलिलो माटो बगेर जाने गर्दछ । पछिल्ला वर्षहरुमा भिरालो जमिनमा पनि खेतीपाती गर्ने प्रचलन बढेकोले भूक्षय तथा पहिरोको प्रकोप केहि बढेको देखिन्छ । यहाँ भएको भूउपयोग समायोजनको अवस्था तलको नक्शामा प्रश्तुत गरिएको छ ।

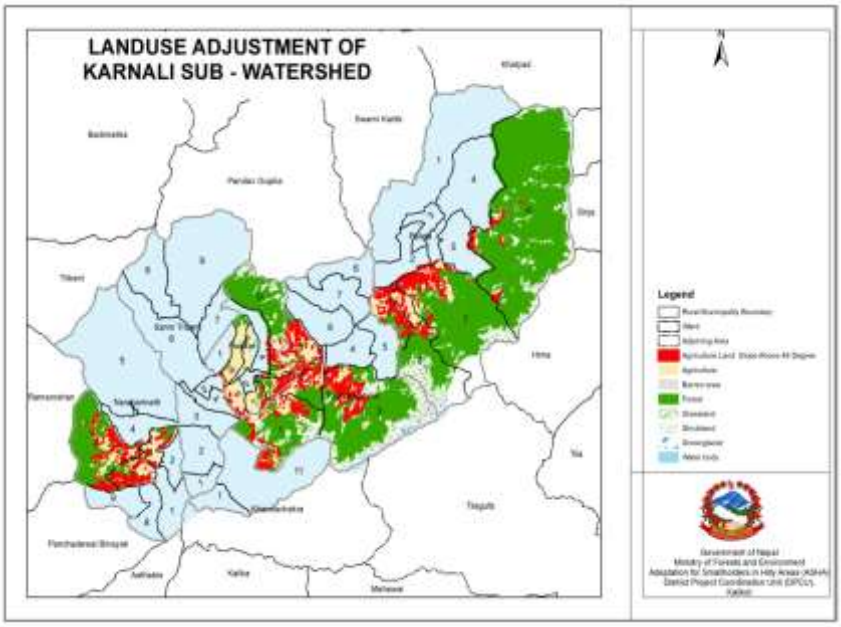

नक्सा ३ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रको भूउपयोग समायोजनको अवस्था

भू उपयोग वर्गिकरण (Land capability classification) भनेको कुनै पनि जमिनको योग्यता तथा उपयोगको सिमा मुल्याङ्कन गर्ने विश्वव्यापि तरिका हो । यसमा कुनै पनि जमिनमा दिगो रुपमा उत्पादकत्व ह्रास नआउने गरि त्यस जमिनलाई गर्न सकिने उपयोग जस्तैः कृषि, चरिचरण, वन जंगल तथा जडिबुटी, वन्यजन्तुको आधारमा आठ प्रकारमा विभाजन गरिएको छ । यस विभाजन प्रणालीले कुनै पनि प्रकारको जमिनमा अधिकतम रुपमा गर्न सकिने उपयोगिता निर्धारण गर्दछ ।

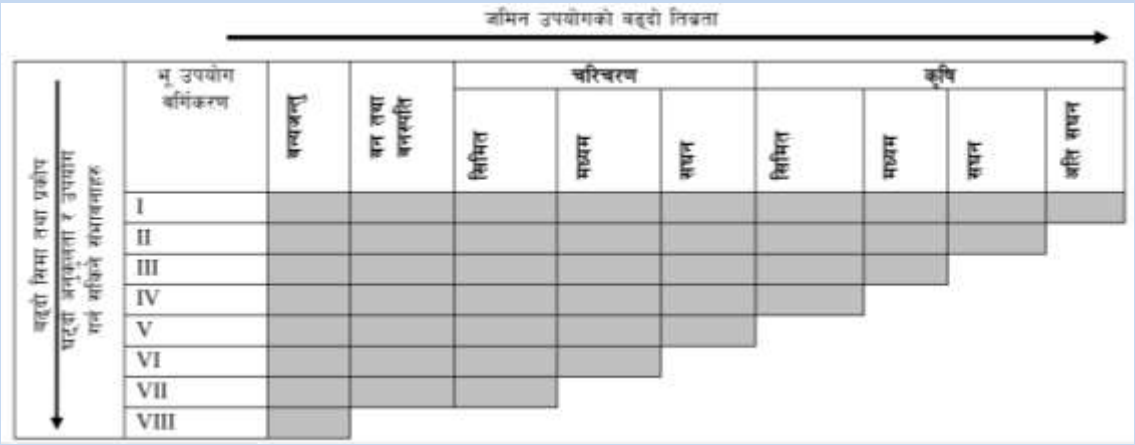

छाँयाका पारेको भागले उक्त क्षेत्रहरु कुन प्रयोजनका लागि उपयुक्त छन् भन्ने बुझिन्छ ।

चित्र १ : भूउपयोग वर्गिकरण

२.१.५ वन डढलो

कालिकोट जिल्ला नेपालमै आगलागिको सबैभन्दा कम जोखिम भएको जिल्लाको रुपमा रहेकोले आगलागिको ठुलो समस्या भएको देखिदैन । यद्यपि पछिल्ला वर्षहरुमा यस उपजलाधार क्षेत्रमा जलवायूका प्रकोपहरु मध्ये वन डढेलो पनि एक प्रकोपको देखिएको छ । यस उपजलाधार क्षेत्रमा पर्ने करिब ५७ प्रतिशत जमिन भू उपयोग वर्गिकरण अनुसार चौथो वर्गमा पर्ने देखिन्छ (ASHA, Kalikot, २०१९) जुन खेतीको लागि भन्दा वनको रुपमा रहन उपयुक्त देखिन्छ । त्यसैगरि बाँकी ४१ प्रतिशत जमिनमा मात्र गह्रा सुधार गरि खेति गर्न सकिन्छ । यस्ता भिरालो जमिनहरुमा गह्र सुधार नगरिकन खोरिया फडानी तथा अन्य प्रकारका खेतीहरु गर्दा त्यहाँ भएका सुख्खा वन पैदावारहरुमा आगो लगाउने हुँनाले आगलागिको सम्भावना बढि देखिन्छ । अझ भिरालो जमिनमा आगो छिटो फैलिने हुनाले पनि आगलागि बढि हुने सम्भावना देखिन्छ

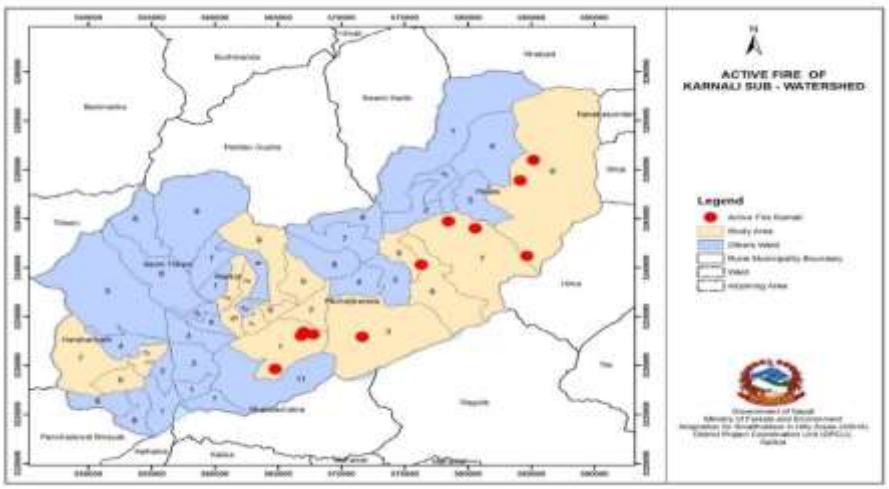

नक्सा ४ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा भएका आगलागिका स्थानहरु

यस उपजलाधार क्षेत्रमा रहेका स्थानीय तहहरुमध्ये पचालझरना गाउँपालिकामा आगलागिको सबै भन्दा बढि प्रकोप रहेको देखिन्छ । केहि महिना अगाडि यसै उपजलाधार क्षेत्रमा पर्ने पलाता गाउँपालिकाको एउटा बस्तीमा आगलागि भएर ठुलो क्षति भएको छ । यस भएका प्रमुख आगलागिका क्षेत्रहरुको विवरण तलको नक्शामा प्रस्तुत गरिएको छ

तालिका ५ : कर्णाली उपजलाधार क्षेत्रमा रहेका आगलागिको विवरण

स्थानीय तह	वडा नं	आगलागिको संख्या
पचालझरना	१	४
	३	१
पलाता	६	३
	७	२
	९	१
जम्मा		११

२.२ पचालझरना गाउँपालिका

२०७३ सालमा भएको स्थानीय निकायहरूको पुनर्संरचना अनुसार साविकका राम्नाकोट र नानिकोट गाविसका सबै वडा र साविकको बदलाकोट गाविसका ४ देखि ९ सम्मका वडाहरू गाविसहरू समेटेर यो पचालझरना गाउँपालिका वनेको छ । यस गाउँपालिकामा हाल ९ वटा वडाहरू रहेका छन् । यी ९ वटा वडाहरूको विवरण तलको तालिका वमोजिम रहेको छ ।

तालिका ६ : पचालझरना गाउपालिकाका वडाहरूको संछिप्त विवरण

क्रसं.	नयाँ वडा	साविक गाविस	साविक वडा	जनसंख्या	क्षेक्रफल (वर्ग किमिं
१	१	बदालकोट	४, ५, ६, ७	११७०	२७.६६
२	२	बदालकोट	८, ९	१०६३	८.९३
३	३	राम्नाकोट	७, ८, ९	१९१४	५७.५२
४	४	राम्नाकोट	५, ६	८५४	१०.१२
५	५	राम्नाकोट	१, २, ३, ४	१६३६	११.३५
६	६	नानीकोट	१, २	१७००	१०.९७
७	७	नानीकोट	३, ५	१९८७	१५.२५
८	८	नानीकोट	४, ६, ७	१५६४	१४.४
९	९	नानीकोट	८, ९	११६४	१०.७२
जम्मा			**२४**	**१३०५२**	**१६६.९२**

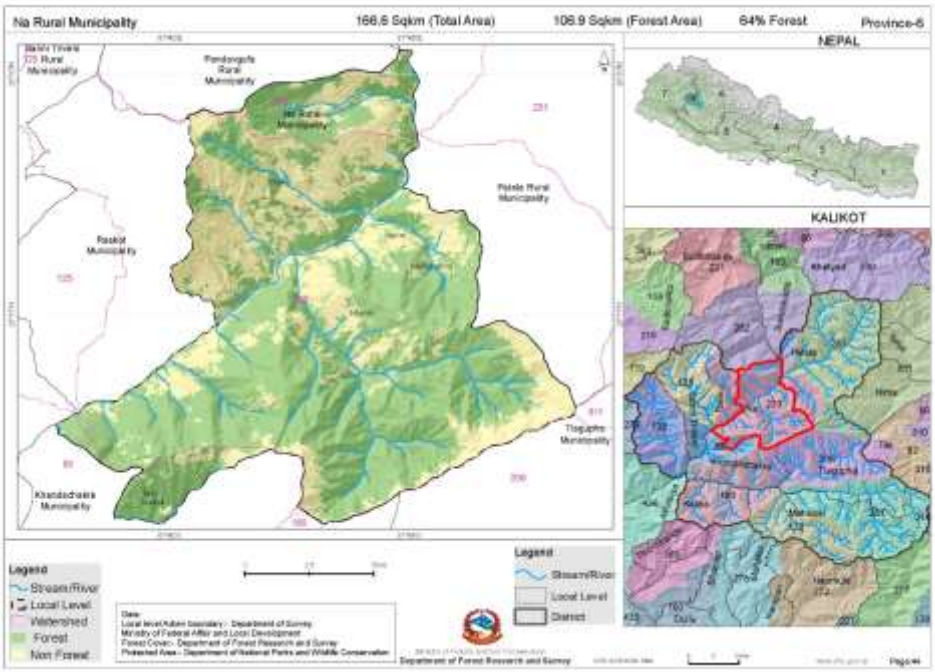

नक्सा ५ : पचालझरना गाउपालिकाको नक्सा

स्रोत: संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७४ र फिल्ड सर्वेक्षण, २०७५

पचालझरना गाउँपालिकाको पूर्वमा पलता गाउँपालिका, पश्चिममा रास्कोट नगरपालिका, उत्तरमा बाजुरा जिल्ला र दक्षिणमा तिलागुफा र खाडाचक्र नगरपालिका रहेको छ । यस गाउँपालिकाको विचबाट कर्णाली नदि बगेको छ

। गाउँपालिकाको वडा नं. ३ (साविक राम्नाकोट गाविसको वडा नं. ७ मा नेपालको सबैभन्दा अग्लो छहरा (३८१ मिटर) रहेको छ ।

२.३ पचालझरना गाउँपालिका वडा नं ९ को परिचय

२.३.१ अवस्थिति तथा भूउपयोग

जिल्ला सदरमुकाम मान्माबाट सुर्खेत जाने रोडको हुल्म भन्ने स्थानबाट ३ घण्टाको कच्ची मोटर बाटाको यात्रा गरेपछि रास्कोट पुग्न सकिन्छ र त्यहाँबाट डेढ घण्टाको पैदल यात्रा गरी तिर्खाती भन्ने स्थानमा पुगिन्छ । यस वडामा ऐतिहासिक महत्वका मठमन्दिरहरू, देवल तथा अन्य सार्वजनिक सम्पत्तिहरू पनि रहेका छन् । यस वडाको पूर्वमा पचालझरना गाउँपालिका वडा नं. २ र ८, पश्चिममा रास्कोट नगरपालिका, उत्तरमा पचालझरना गाउँपालिका वडा नं. ८ र दक्षिणमा पचालझरना गाउँपालिका वडा नं. २ रहेको छ । यस वडाको जम्मा क्षेत्रफल १०.७२ वर्ग किलोमिटर (१०७२ हेक्टर) रहेको छ । (संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७४) यस वडामा वन क्षेत्र अति नै कम रहेको देखिन्छ । यहाँ करिब १० प्रतिशत भूभाग मात्र वन जंगलले ढाकेको छ भने करिब ६९ प्रतिशत घाँसे मैदान रहेको छ । कुल जमिनको करिब २० प्रतिशत खेतीयोग्य जमिन रहेको छ भने बाँकी क्षेत्रमा झाडि बुट्यान र खोला तथा पोखरीहरु रहेका छन् । यस वडाको भूउपयोगको संक्षिप्त विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को भुउपयोगको विवरण

सि नं	भूउपयोगको प्रकार	क्षेत्रफल
१	वन	१०१.७१
२	झाडि बुट्यान	८.०३
३	घाँसे मैदान	७३८.६५
४	कृषि क्षेत्र	२१७.४९
५	खोला तथा पोखरी	६.२२
	जम्मा	**१०७२.१३**

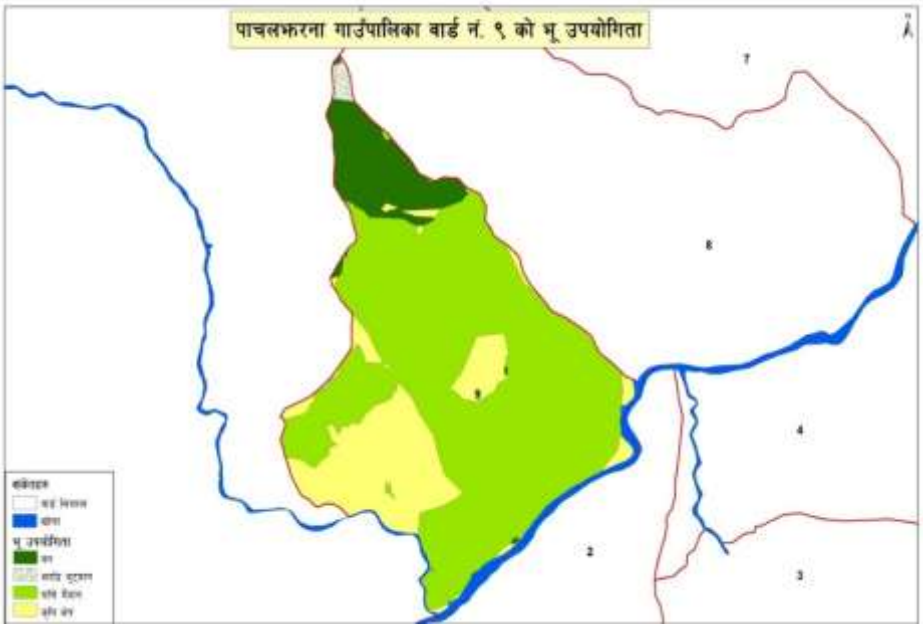

नक्सा ६ : पचालझरना गाउपालिकाको भू उपयोगिता अवस्था

२.३.२ सामाजिक अवस्था

यस वडामा रहेका २०९ घरधुरीमा जम्मा ११६४ जनसंख्या रहेको छ, जसमध्ये महिलाको जनसंख्या ५७४ र पुरुषहरूको जनसंख्या ५९० रहेको छ । प्राय सबै मानिस पुर्ण रुपमा कृषि पेशामा आबद्ध रहेको यस वडामा क्षेत्री र दलितको बसोवास रहेको छ । यहाँका मानिसहरू स्थानीय चाडपर्व दशैँ, तिहार, माघेसंक्रान्ति, शिवरात्री आदि मनाउने गर्दछन् भने यहाँ लगाइने मुख्य पोशाकहरूमा दौरासुरुवाल, कोट पाइन्ट, गुनिउँ, चोलो र कुर्ता सुरुवाल मुख्य हुन् । यस वडामा विगतमा संघसंस्थाहरूको सहयोगमा केहि महिला समूह, कृषक समूह तथा आमा समूहहरू गठन भएका छन् । यस वडामा वर्तमान समयमा सरकारी निकायहरूको उपस्थिती खासै देखिदैन । हाल यो वडामा रेडक्रस, सादा नेपाल र सेतो गुराँसले आफ्ना कार्यक्रमहरू प्रत्यक्ष रूपमा सञ्चालन गरी रहेका छन् । पछिल्लो समय पहाडि साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले यस वडाका साना किसानहरूको अनुकूलन क्षमता वढाउनको लागि अनुकूलन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न गइरहेको छ ।

तालिका ८ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं. ९ को घरधुरी विवरण

घरधुरी संख्या	जनसंख्या		
	महिला	पुरुष	जम्मा
२०९	५७४	५९०	११६४

तालिका ९ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं. ९ को जातजातिको विवरण

जातजाति	घरधुरी	प्रतिशत
दलित	९१	४३.५४
क्षेत्री/बाहुन/ठकुरी	११८	५६.४५
जम्मा	**२०९**	**१००**

श्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७५

तालिका १० : पचालझरना गाउपालिका वडा नं. ९ को बसोवास विवरण

सविक वडा	घरधुरी			जनसंख्या			एकल
	दलित	क्षत्री/बाहुन/ठकुरी	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	
८	०	७४	७४	२१५	२०२	४१७	७
९	९१	४४	१३५	३५९	३८८	७४७	१०
जम्मा	**९१**	**११८**	**२०९**	**५७४**	**५९०**	**११६४**	**१७**

श्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७५

२.३.३ आर्थिक अवस्था

यस वडाका धेरै जसो मानिसहरू कृषि पेशामा लागेका छन् र जीविकोपार्जनको प्रमुख स्रोत निर्वाहमुखी खेती प्रणाली नै रहिआएको छ । प्राय सम्पूर्ण जनसंख्या कृषिमा सम्लग्न छन् । नगन्य मात्रामा भने वैदेशिक रोजगार, व्यापार तथा अन्य पेशामा संलग्न रहेका छन् । जम्मा घरधुरीका लगभग ७० प्रतिशत घरधुरी केहि महिना मजदुरीका लागि भारत जाने गरेका छन् । धान, मकै, गहुँ र कोदो, सिमी, भटमास, मास र मस्याङ प्रमुख खाद्यान्नबाली हुन् भने गाई, भैंसी, भेडा र बाखा प्रमुख पशुहरू हुन् । यो वडामा कच्ची बाटो मात्र सुविधा रहेको छ । वडा कार्यालय तथा गाउँपालिकाको कार्यालय जति भन्दा छिटो यस वडामा कच्चि भबाटो पुऱ्याउन क्रियाशील छन् । हाल जलवायुका प्रतिकुल असरहरूले गर्दा कृषियोग्य जमिनमा उत्पादन उल्लेखनीय रुपमा घटेको छ । खडेरी यहाँको एक प्रमुख जलवायु प्रकोपको रुपमा रहेको छ जसले गर्दा मौसमी तथा बेमौसमी कृषिबालीमा उल्लेख्य असर परेको छ । आगामी दिनमा यहाँ व्यवसायिक कृषिबाली, तरकारी खेती तथा फलफुल खेती गर्ने योजना ९ नम्बर वडा कार्यालयले राखेको छ ।

धेरै मानिसहरू कृषि क्षेत्रमा लागेपनि सबै मानिसहरूलाई आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खान पुग्दैन । यहाँ आफ्नो जमिनबाट उत्पादन भएको अन्नबाट ३ महिना मात्र खान पुग्ने घरधुरी करिब ८० प्रतिशत, ३-६ महिना खान पुग्ने २० प्रतिशत रहेका छन् भने आफ्नो उत्पादनले ६ महिनाभन्दा बढी खानपुग्ने घरधुरी रहेका छैनन् । सबै खेत तथा बारीमा सिंचाईको लागि कुलो वा पोखरीको व्यवस्था नभएकोले उत्पादन कम हुने गरेको छ ।

तालिका ११ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा खाद्यान्न उपलब्धताको अवस्था

क्र.स.	घरधुरी प्रतिशत	खान पुग्ने समय	कैफियत
१	८०	३ महिना भन्दा कम	यहाँका १०० प्रतिशत मानिसहरूलाई नै खाद्यान्नको लागि अन्यत्र निर्भर हुने अवस्था विद्यमान रहेको र जलवायु परिवर्तनले कृषि प्रणालीमा थप प्रतिकूल असर पार्न सक्ने हुनाले अनुकूलित हुँन थप चुनौति रहेको देखिन्छ ।
२	२०	३-६ महिना	
३	०	६-९ महिना	
४	०	९-१२ महिना	

श्रोतः फिल्ड सर्वेक्षण, २०७५

यस वडामा गाईगोरु ११०० वटा, भैंसी तथा राँगो १०० वटा, बाखा ८०० वटा व तथा कुखुरा हाँस १००० वटा रहेका छन् । पछिल्लो समय खेती उत्पादन कम हुँदै गएपछि मानिसहरु पशुपालन तथा कुखुरापालनमा आकर्षित भएका छन् । यद्यपि व्यवसायिक रुपमा अघि बढ्न भने सकेको देखिदैन ।

तालिका १२ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का पशुपंक्षीहरूको अवस्था

पशु पंछी	पशुपंछी संख्या	अहिलेका मुख्य रोगहरू
गाई/गोरु	११००	खोरेत,निमोनिया, मुखेलो,अन्य रोगहरूको समस्या
भैसी/रागो	१००	
बाखा	८००	
कुखुरा /हांस	१०००	

श्रोतः फिल्ड सर्वेक्षण, २०७५

तालिका १३ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का मुख्य बालीहरू

१	खाद्यान्नबाली	गहुँ, मकै, धान, कोदो, सिमी, मास, मस्याङ, भटमास
२	नगदेबाली	आलु, सिमी, टिमुर
३	फलफूल	केरा, सुन्तला,
४	पशुपालन	गाई, भैंसी, गोरु, बाखा र कुखुरा

श्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७५

पछिल्लो समय यहाँ जलवायुका असरहरूको अतिरिक्त सिंचाईको अभाव; गुणस्तरिय विउविजनको अभाव; मल, विउ, विषादीको अभाव; आधुनिक कृषिखेती सम्बन्धी तालिमको कमी; बालीमा तथा पशुमा पुरानै जातको निरन्तरता; आधुनिक प्रविधिको अभाव; कृषि प्रसार सेवाको कमी, कृषि तथा गैरकृषि उपजहरूको वजार व्यवस्थापनको अभाव, गोठेमल सुधार र जैविक विषादीको उपयोग नहुनु, कृषिमा आधारित सहकारीहरूको स्थापना र विकास हुन नसक्नु तथा प्रविधिको कमी यस वडाले झेल्नु परेका प्रमखु कुषि समस्याहरू हुन् ।

२.३.४ प्राकृतिक स्रोतको अवस्था

यहाँको धानखेतमा कालो र चिम्ट्राइलो माटो पाइन्छ भने बारीमा बलौटे माटो छ । यसवडामा ३२० घरधुरी उपभोक्ता रहेको कालिका सा. वन छ जसमा यस वडामा मात्र नभई साविक ४, ५, ६ र ७ का उपभोक्ता रहेका छन् भने ३.२ हेक्टर क्षेत्रफल रहेको फुकछहरी कबुलियत वन पनि यस वडामा रहेको छ

तालिका १४ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा रहेका समूदायमा आधारित वनको विवरण

क्र.सं	वन	साविक ठेगाना	क्षेत्रफल	घरधुरी
१.	कालिका सा. व.	४, ५, ६, ७ र ८	९४	३२०
२.	फुकछहरी क. व.	९	३.२	-
जम्मा			**९७.२**	

श्रोत : जिवका २०७५

पानीका मुहानहरू प्रशस्तै भएपनि पछिल्ला वर्षहरूमा देखिएको जलवायुका प्रतिकुल असरहरूले लामो खडेरीका कारण धेरै जसो सुक्न लागेका छन् भने बाँकी सुकिसकेका छन् । यस वडाका अधिकाँश मुहानहरू सुकेका छन् जसले गर्दा खेती, खानेपानी तथा पशुपालनमा पनि प्रतिकुल असर परेको देखिन्छ । यस वडामा भएका पानीका प्रमुख श्रोतहरू तलको तालिका बमोजिम रहेको छ ।

तालिका १५ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का पानीका मूहानहरू

साविक वडा	संख्या	पानीका मुहानहरू
८	५	नाउलाखोला, कोटिला, नुवाकोट खोला, पिचारी खोला, टारखोला,
९	३	फुकाईखोला, तल्लो, खोलखेत

श्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७५

२.३.५ सामुदायिक विकास

यस वडामा ४ वटा विद्यालय भवन सञ्चालनमा रहेका छन् र यस वडामा स्वास्थ्य चौकी रहेको छैन । उपचार र स्वास्थ्य जाँचका लागि जारकोट पुग्नु पर्दछ । यस वडाका सबै घरमा सोलार जडान गरिएको छ । यस वडाका करिब ८० प्रतिशत मानिसहरू पाइपबाट वितरण गरिएको खानेपानी प्रणालीका पानी प्रयोग गर्दछन् भने बाँकी खोला तथा प्राकृतिक धाराहरूको प्रयोग गर्दछन् । पानीका मुहानहरू सुक्ने भएका कारण पाइप धाराको पानी हिउँदमा हुँदैन । यहाँ अन्य सामुदायिक विकासका अवस्था पनि कमजोर हेका छन् । अन्य सामाजिक विकासका पूर्वाधारहरूको अवस्था तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १६ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का सामूदायिक विकासका पूर्वाधारहरूको अवस्था

पूर्वाधारका प्रकार	उपलव्ध पूर्वाधार	संख्या
शिक्षा	विद्यालय	४
जलस्रोत तथा उर्जा	सार्वजनिक धारा	१७

पूर्वाधारका प्रकार	उपलब्ध पूर्वाधार	संख्या
सिँचाई	कुलो (कच्ची)	१

श्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७५

२.४ जलवायुको अवस्था

जलवायु परिवर्तनका दृष्टिकोणले कालिकोट जिल्ला अति प्रभावित जिल्लाको रुपमा रहेको छ । जिल्ला स्तरीय छलफल तथा स्थानिय स्तरको छलफलका सहभागीहरुले पनि यहाँ जलवायुको प्रत्यक्ष असर परेका अनुभवहरु आदान प्रदान गरेका थिए । यस वडामा पनि जलवायु परिवर्तन प्रत्यक्ष रुपमा महसुस गरेको तथा यसबाट कृषि लगायत विभिन्न क्षेत्रहरुमा पारेको प्रभावहरुको अनुभव सहितका उदाहरणहरु वडास्तरका छलफलहरुमा पनि सरोकारवालाहरुले प्रस्तुत गरेका थिए भने स्थलगत अवलोकन तथा भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट लिइएका नक्शाहरुको विश्लेषणबाट जलवायूको प्रत्यक्ष असरहरु देखिएका छन् । जस्तो कि खेतमा सिंचाइ गर्ने खोलामा पछिल्ला वर्षहरुमा पानीको मात्रा घटेको वा सुकेकोले समयमा खेती गर्न कठिन भएको तथा असिनापानी पर्ने मात्रा र खडेरीको अवस्था पनि बढेको पाइएको छ भने पानीका मुहानहरु उल्लेख्य रुपमा सुकेका छन् ।

स्थानीयस्तरमा भएका छलफल, सहभागितामूलक रुपमा तयार गरिएका मौसमी पात्रो तथा समयरेखाहरु मार्फत जलवायु परिवर्तन उल्लेख्य रुपमा भएको देखिएको छ । यहाँको मात्र मौसमको तथ्यांक लिने स्टेसन नभएको तथा कालिकोट जिल्लामा रहेका ३ वटा स्टेशनहरु पनि पानी / वर्षाको आयतनमात्र मापन गर्ने भएका कारण यस गाउँपालिका (स्थानिय अनुकूलन योजना तयार गरिएको क्षेत्र) बाट नजिकैका स्टेसन (रास्कोट र थिर्पु) को सन् १९८६ देखी २०१७ सम्मको बर्षाको तथ्याङ्क विश्लेषणको औषतलाई लिइएको छ भने तापक्रमको तथ्याङ्क Climate-data.org मा उपलब्ध मान्मको तथ्याङ्क प्रयोग गरिएको छ । यस भेगमा सामान्यतया वर्ष भरिनै वर्षा हुने गरेको देखिन्छ, जहाँ हिउँ र पानीको रुपमा हुने वर्षाको मात्रामा खासै भिन्नता देखिँदैन । यसैगरी तापक्रम मे–जून मा बर्षभरीकै उच्च हुने गरेको छ जसले गर्दा खडेरी, डढेलो जस्ता प्राकृतिक प्रकोपहरुको जोखिम बढाउने देखिन्छ । यसैगरी विगत ३२ वर्षको वर्षाको तथ्यांकलाई हेर्दा औसत रुपमा वार्षिक ८६३ मिलिमिटर पानी पर्ने गरेको पाइन्छ ।

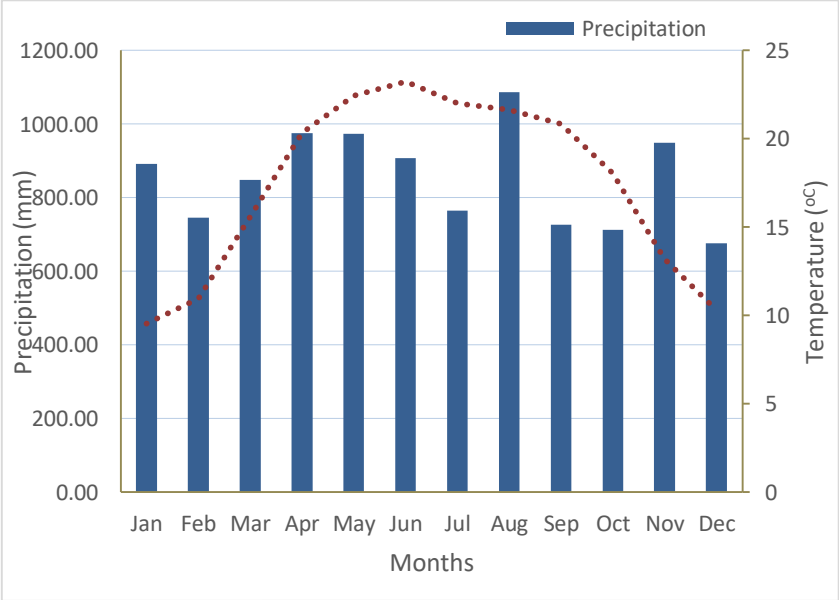

चित्र २ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को विगत ३० वर्षको जलवायू प्रवृ

यस क्षेत्रको विगत ३० वर्षको वर्षाको अवस्थालाई अध्ययन गर्दा यस क्षेत्रमा वर्षाको मात्रामा धेरै फरक परेको देखिदैन तथापि वर्षाको मात्रा सामान्य रुपमा वढेको देखिन्छ । एकाइसौं शताप्दिको सुरुवाती वर्षहरुमा वर्षाको मात्रामा खासै उतारचढाव उल्लेखियता पनि पछिल्ला वर्षहरुमा धेरै उतारचढाव देखिन्छ । यसैगरी सन् २००८ पछि वर्षाको प्रवृतिमा निकै परिवर्तन भएको देखिन्छ । पछिल्ला वर्षहरुमा पानी पर्ने मात्रामा वृद्धि भएतापनि एकै महिनामा धेरैमात्रामा पानी पर्ने र लामो समय न्युन वर्षाहुने प्रवृति देखिन्छ । वडा तथा टोलस्तरमा भएका सचेतना अभिवृद्धी तथा योजना तर्जुमा कार्यक्रमहरुका सहभागिहरुले पनि खंडेरीका दिनहरु बढ्दै गएको तथा तापक्रम बढेको, पानी पर्ने समयमा उल्लेखनिय परिवर्तन भएको, पानी पर्ने प्रवृति पहिले भन्दा फरक भएको कुरा समयरेखा मार्फत व्यक्त गरेकोले वैज्ञानिक तथा सहभागितामुलक दुबै विधिबाट विश्लेषण गर्दा पनि जलवायू परिवर्तन क्रमशः भैरहेको देखिएको छ ।

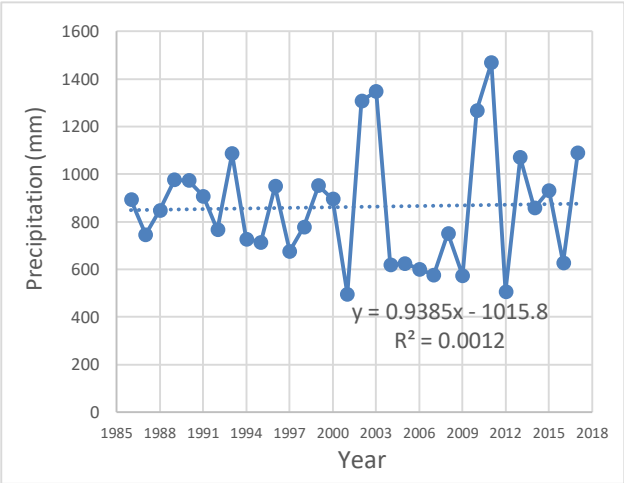

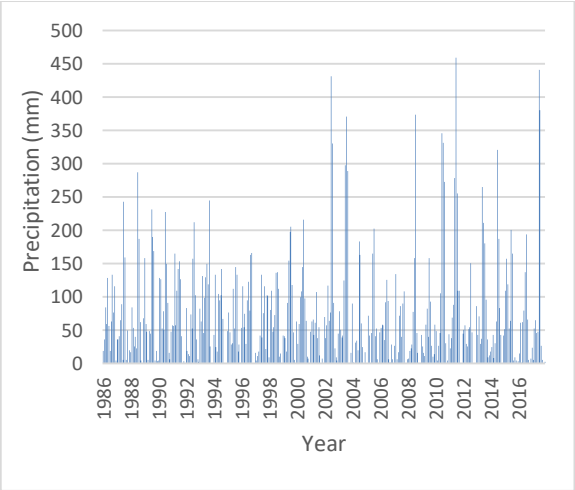

चित्र ३ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को विगत ३० वर्षको वर्षाकोप्रवृत्ति

परिच्छेद ३ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना सुदृढीकरणका प्रयास तथा प्रकृयाहरू

हालसम्म नेपालमा स्थानीय निकायले तयार गरेका तथा कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय अनुकूलन योजनाहरू स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना र जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन पुस्तिकाले निर्दिष्ट गरेका प्रक्रिया, विधि र औजारका आधारमा तयार पारिएका छन् । पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले पनि यहि विधि र औजारहरू प्रयोग गर्दै र अन्य वैज्ञानिक तथ्यलाई पनि आधार बनाई स्थानीय निकायलाई अनुकूलन योजना तयार गर्न प्राविधिक सहजीकरण गरेको छ । वैज्ञानिक तथ्यहरूलाई अध्ययन गर्ने क्रममा उपजलाधार क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनबाट परेका असरहरूको अध्ययन गरी भौगोलिक सूचना प्रणालीको माध्यमवाट प्राप्त सूचनाहरूलाई विश्लेषण गरेर आएका नतीजाहरूलाई सहभागितात्मक परिदृष्य विकासको अवधारणामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका चरण एकदेखि चरण चारमा एकीकृत रूपमा प्रयोग गर्दै यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको हो । भौगोलिक सूचना प्रणालीवाट लिइएको विगत ३० वर्षभन्दा बढिको भूउपयोग परिवर्तन, बाढीपहिरो, वन डँढेलो, भूक्षय लगायतका आँकडाहरूको विश्लेषणले यस वडाको कुनकुन क्षेत्रमा के-कस्तो प्रभाव तथा जोखिम बढाएको छ भन्ने कुरामा समुदायको जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिबृद्धि गर्न थप मद्दत गरेको छ । समुदायले सहभागितात्मक तरिकावाट विभिन्न विधि र औजारहरू प्रयोग गरी उपलब्ध सूचनाहरूको विश्लेषणबाट आएका नतीजाहरूलाई उपजलाधार क्षेत्रमा गरिएको वैज्ञानिक अध्ययनले थप पुष्टी गरेको छ ।

यसरी मिश्रित प्रक्रिया अपनाउँदा जलवायु सङ्कटासन्नता विश्लेषणमा ऊर्ध्वगामी (सहभागितात्मक) र अधोगामी (वैज्ञानिक तथ्य) का दुबै सिद्धान्तले जलवायु जोखिमको वास्तविक अवस्थाको चित्रण गर्दै जोखिम विशेषलाई सम्बोधन गर्ने अनुकूलन योजना तयारी गर्न सहयोग गरेको छ । यसरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना सुदृढीकरणका लागि दुईवटा नयाँ अवधारणाहरू अघि सारिएको छः पहिलो भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित उपजलाधार क्षेत्रस्तरिय जलवायु प्रभाव तथा जोखिमको अवस्थ विश्लेषण र दोश्रो जलवायु अनुकूलन योजनाका लागि सहभागितात्मक परिदृश्य विकास सम्बन्धी अवधारणा ।

दुवै अवधारणाहरूले एकीकृत रुपमा वर्तमान अवस्था र भविष्यमा पनि आउन सक्ने जलवायु विषमता लगायत जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरूको सहभागितात्मक तरिकाले विभिन्न परिदृश्यहरूको बारेमा परिकल्पना गर्दै उपजलाधारक्षेत्रको माथिल्लो तटीय र तल्लो तटीय क्षेत्रमा पर्न सक्ने जलवायुजन्य प्रकोपको पहिचान, नक्शाकंन तथा अन्तरसम्बन्ध र लेखाजोखा गर्न सहज गर्छन् । यसैगरी यस अवधारणाको महत्वपूर्ण पक्ष भनेको जल, जमिन, जङ्गल, जनता र जीवजन्तुबीचको अन्तरसम्बन्ध सन्तुलित राख्न र प्राकृतिक स्रोतहरूको बुद्धिमत्तापूर्ण उपयोग गर्दै सरोकारवालाहरूको सहभागितामा विद्यमान जोखिमका सवंदेनशीलता र भविष्यमा हुन सक्ने जोखिम/खतरालाई विचार गरेर अनुकूलनका नीतिगत उपायहरूको पहिचान तथा छनौट गरी एकीकृत रणनीतिको रुपमा विकासबाट जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु, उपजलाधार स्रोतहरूको योजनाबद्ध संरक्षण र दिगो विकासमा टेवा पुरयाउनु हो (ASHA, २०१६) । यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न प्रयोग गरिएको विधिको संक्षिप्त रुप तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

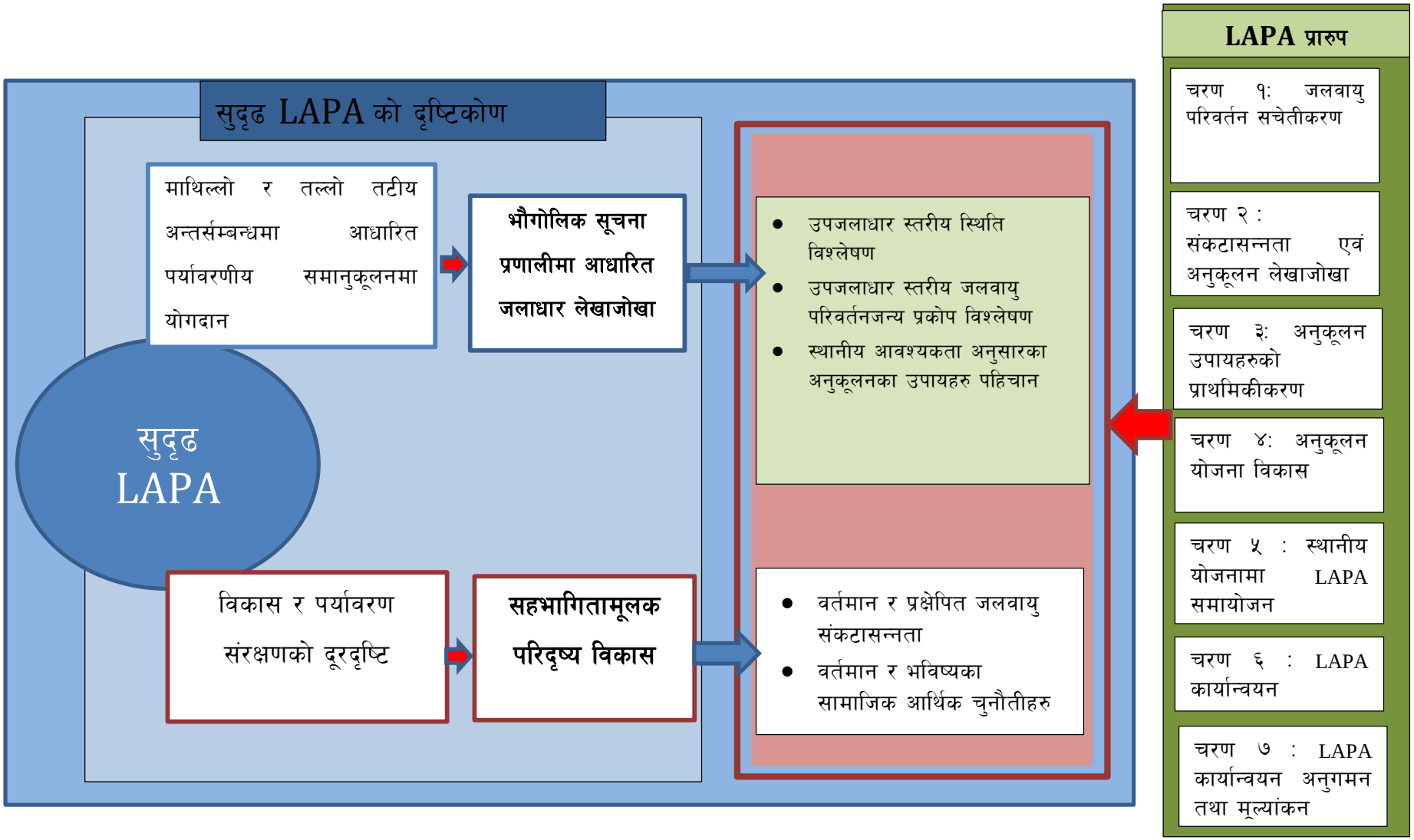

चित्र ४ : सुदृढ लापा तयारी प्रारुप

श्रोतः ASHA enhanced Manual 2016

LAPA Framework ले तय गरेका ७ वटा चरणहरू नै यस वडाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको प्रक्रियामा कार्यान्वयन गरिएको छ । पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले माथिल्लो तटीय तथा तल्लो तटीय क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनका कारणले देखिएका प्रकोपहरूको पहिचान तथा संबोधन गरी पर्यावरणीय समानुकूलनमा योगदान गर्नका लागि भौगोलक सूचना प्रणालीमा आधारित उपजलाधार क्षेत्र अवधारणा तथा प्रकोपहरूको दीर्घकालीन व्यवस्थापनका लागि सहभागितामूलक परिदृष्य विकासको अवधारणाको विकास गरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका चरणहरूमा एकीकृत गरी कार्यान्वयन गरेको छ जुन कुरा चित्रमा (चित्र ३) प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.१ स्थानीय अनुकूलन योजना तयारीका चरणहरू

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना राष्ट्रिय संरचनाले तय गरेका प्रक्रिया तथा चरणहरूको आधारमा र अन्य वैज्ञानिक तथ्यलाई पनि आधार बनाएर स्थानीयस्तरमा सहभागितामूलक विधिहरूको प्रयोग गर्दै प्राप्त नतीजाहरूमा आधारिता रही यो योजना तर्जुमा गरिएको छ । यो योजना तयार गर्दा विभिन्न चरणमा अपनाइएका विधिहरू तल उल्लेख गरिएको छ ।

३.१.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिबृद्धि

यस वडाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तयारीको प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन आयोजना राष्ट्रिय संरचनाले तय गरेका प्रक्रिया अनुसार जिल्ला तह देखी समुदाय स्तर सम्म विश्वव्यापी रुपमा भई रहेको जलवायु परिवर्तनको कारण र यसबाट परेको वा पर्न सक्ने असर प्रभाव तथा अनुकुलनको आवश्यकता सर्न्दभमा अभिमुखीकरण गरिएको थियो । यो अवस्थामा यस जलाधार क्षेत्रका वडाहरू बिचमा अन्तर तटिय सम्वन्धको लेखाजोखा गरेर प्रकोपका असरहरू, अनुकूलनका उपायहरू, प्राकृतिक श्रोतको उपलब्धता तथा बाँडफाडका बारेमा छलफल गरि योजना तर्जुमा गरिएको छ । यो कार्ययोजना तयारीको प्रक्रियामा जलवायु परिवर्तनबाट परेका असरहरूको अध्ययन, भौगोलिक सुचना प्रणालीको माध्यमवाट प्राप्त सुचनाहरूलाई विश्लेषण गरेर आएका नतिजाहरूलाई सहभागितात्मक परिदृष्य विकासको अवधारणामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका चरण १ देखि ४ मा एकिकृत प्रयोग गरिएको छ । भौगोलिक सुचना प्रणालीवाट लिईएको विगत ३० वर्ष भन्दा वढिका आँकडाहरूको विश्लेषणले यस वडाको कुनकुन क्षेत्रमा के कस्तो प्रभाव तथा जोखिम वढाएको छ भन्ने कुराले समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्वन्धि सचेतना अभिवृद्धि गर्न थप मद्दत गरेको छ ।

जलवायु परिवर्तन तथा यसका असरहरूबारे स्थानीय स्तरमा जानकारी हुनु अति नै आवश्यक भएपनि यहाँका मानिसहरूमा यस अघि त्यस्ता सचेतना कार्यक्रमहरू पर्याप्त मात्रामा नभए पनि यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका क्रममा यस वडामा जलवायु परिर्वतनबारे केहि मानिसहरूमा थोरबहुत जानकारी रहेको पाइएको छ । यद्यपि यो योजना तर्जुमा कार्यमा अधिकांश सहभागिहरूले यसका कारणहरू तथा बँच्ने उपायहरूबारे अति कम सुचनाहरू पाएको देखिएको छ । यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रक्रियामा जनचेतना अभिबृद्धि कार्यक्रमबाट वडास्तरीय सचेतना तथा योजना तर्जुमा र अन्त्यमा सञ्चालन भएको प्रकोपहरूको विश्लेषण तथा हरेक वडाहरूवाट आएका अनुकुलन योजनाहरूको छलफल तथा अनुमोदनको प्रक्रियामा जलवायु परिवर्तनका असर तथा प्रभावहरू, यसबाट बँच्नको लागि आवश्यक योजना

तथा सजगताहरूको बारेमा विस्तृतमा जानकारी भएको छ । जसले गर्दा आगामी दिनहरूमा अनुकुलनका लागि स्थानीयस्तरमा पनि प्रभावकारी रुपमा आवश्यक क्रियाकलापहरू सञ्चालन हुनसक्ने अवस्थाको सिर्जना भएको छ ।

यस वडाको अनुकूलन योजना तयारी गर्दा वडाहालको स्तरीय सचेतना अभिबृद्धि तथा योजना तर्जुमा गोष्ठी, टोल स्तरीय सचेतना तथा योजना तर्जुमा गोष्ठि तथा हालको वडा स्तरीय योजना तयारी गोष्ठीमा कुल २४३ पुरुष तथा ७१ महिला गरी कूल ३१४ जनाको सहभागीता रहेको थियो । यो उपस्थितीमा १०३ जना दलित र २११ जना क्षेत्री रहेका थिए । सहभागिहरूको संक्षिप्त विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १७ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को स्थानिय अनूकुलन योजना तर्जूमाको क्रममा संलग्न सहभागीहरू

योजना तर्जुमा स्थान	साविक वडा	पुरुष	महिला	जम्मा	दलित	क्षेत्री
वडा स्तरीय सचेतना तथा योजना तर्जुमा गोष्ठि		३१	५	३६	२५	११
वडा स्तरीय योजना तयारी गोष्ठि		१७०	८	१७८	४२	१३६
साविक वडा स्तरीय सचेतना तथा योजना तर्जुमा गोष्ठि	८	३५	८	४३	०	४३
	९	७	५०	५७	३६	२१
जम्मा		**२४३**	**७१**	**३१४**	**१०३**	**२११**

३.१.२ जलवायु संकटासन्नता लेखाजोखा तथा अनुकूलन योजना तर्जुमा

यो योजना तयार गर्दा सङ्कटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता लेखाजोखाका लागि जलवायुका प्रकोपहरूबाट सङ्कटासन्न वडा र वडाभित्रका सङ्कटासन्न समुदाय, घरधुरी र व्यक्ति पहिचान गर्न, जलवायु परिवर्तनका प्रमुख असर तथा क्षेत्रहरूको विश्लेषण गर्न भौगोलिक सुचना प्रणाली तथा सहभागितामूलक परिदृष्य विकासको समेत प्रयोग गरी सहभागितामूलक विधिहरू प्रयोग गरिएको छ । यो प्रक्रिया मार्फत वर्तमान तथा भावी जलवायु सङ्कटासन्नतालाई न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुग्ने खालका अनुकूलनका अभ्यास तथा अनुकूलन क्रियाकलापहरू र स्रोतको पहिचान गर्न एवं तिनको प्रभावकारी ढङ्गले परिचालन गर्न सहज बनाउनको लागि तल उल्लेखित प्रक्रियाहरू पुरा गरी यो योजना तयार गरिएको छ ।

भौगोलिक नक्शाको अध्ययन गर्दा यस वडामा पहिरोको प्रकोप देखिदैन तर स्थानीय छलफलहरूबाट यहाँका साविकको दुई वटै वडामा पहिरोहरू देखिन्छन । साविक वडा ८ को तारेभीर, टार खोला, नाउले पोताला, विचारी लोटे, खोदाई पुजना, भुराबगार भन्ने स्थानमा २०६० साल भन्दा पहिले जान थालेको हो भने अमलारुख, नुवाकोट र तारेभीरमा भने त्यस पछि गएका पहिरा छन् । तर साविकको वडा ९ मा भने २०७० साल पछि जान थालेका पहिरा सरसाले, सुनदह र माथिल्लो कुलो भन्ने स्थानमा रहेका छन् । यस वडामा पहिरोको प्रकोप कृषिभुमी, वस्ती तथा वन सबैतिर रहेको छ । यसरी पछिल्ला वर्षहरूमा कुनै न कुनै प्रकारको पहिरोको जोखिम देखिएकोले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको प्रक्रियामा पहिरो रोकथामका लागि धेरै रकम विनियोजन गरिएको छ ।

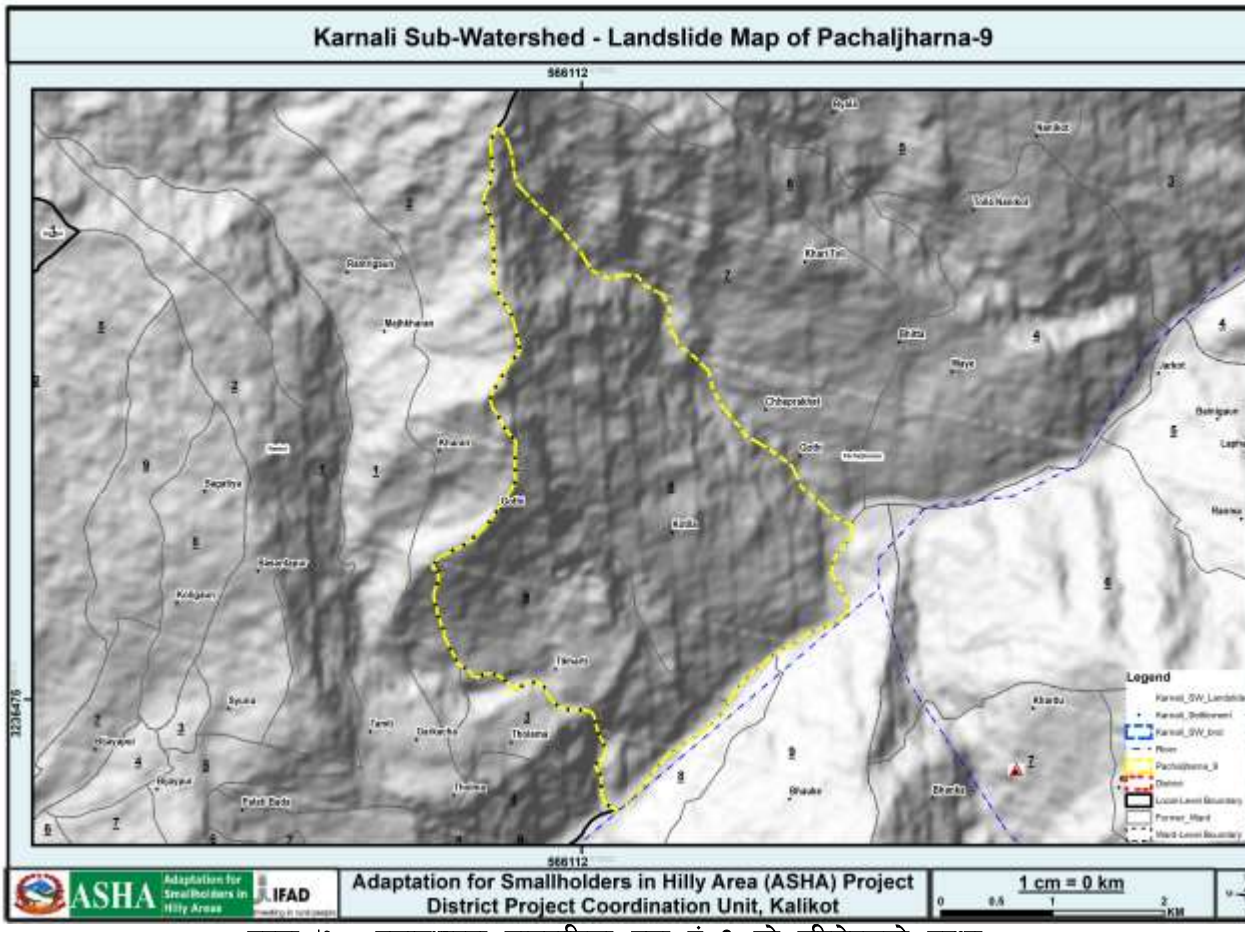

नक्सा ७ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को पहिरोहरूको नक्शा

साधारणतया भू-क्षय एक प्रकारको संबेदनशिल प्रकोप हो र यो वडामा यो ठुलो चुनौतीको रुपमा देखिएको छ । यस वडामा वन क्षेत्र भएको ठाउँमा भूक्षयको खासै प्रभाव देखिदैन तर वस्ती र खेतीयोग्य जमिन भएको ठाउँमा भूक्षय एक प्रमुख प्रकोपको रुपमा देखिएको छ । साविक नानीकोट गाविसका वडाहरूमध्ये साविक वडा नं. ९ को प्राय सम्पूर्ण भागमा प्रति वर्ष २.२४ टन प्रति हेक्टर भन्दा बढी भू-क्षय हुने गएको देखिन्छ । वडा नं. ८ को भने उत्तरी भागमा जुन वन क्षेत्र रहेको छ त्यस स्थान तथा कोटिला भन्ने ठाँउमा बाहेक अन्य स्थानमा प्रति वष२.२४ भन्दा बढी भू-क्षय हुने गरेको छ । वस्ती भएको तथा खेतीयोग्य जमिन बढी रहेको वढी भू-क्षय भएको छ । यस वडामा रहेको भू-क्षयको अवस्था नक्शामा प्रश्तुत गरिएको छ ।

त्यस्तै यस वडामा भूउपयोगको वर्गिकरण अनुसार भूमिको प्रयोग गर्न सकिरहेको अवस्था देखिदैन जसको मुल कारण यहाँका प्राय: सबै मानिसहरू पराम्परागत निर्बाहमुखी कृषि प्रणालीमा आश्रित रहनु हो । ३० देखि ६० डिग्री भिरालो जमिन

खनजोत गरेर गर्ने कृषि प्रणालीको लागि उपयुक्त नभएपनि यहाँका साविकका प्राय सबै वडाहरूमा यस्तो भिरालो जमिनमा

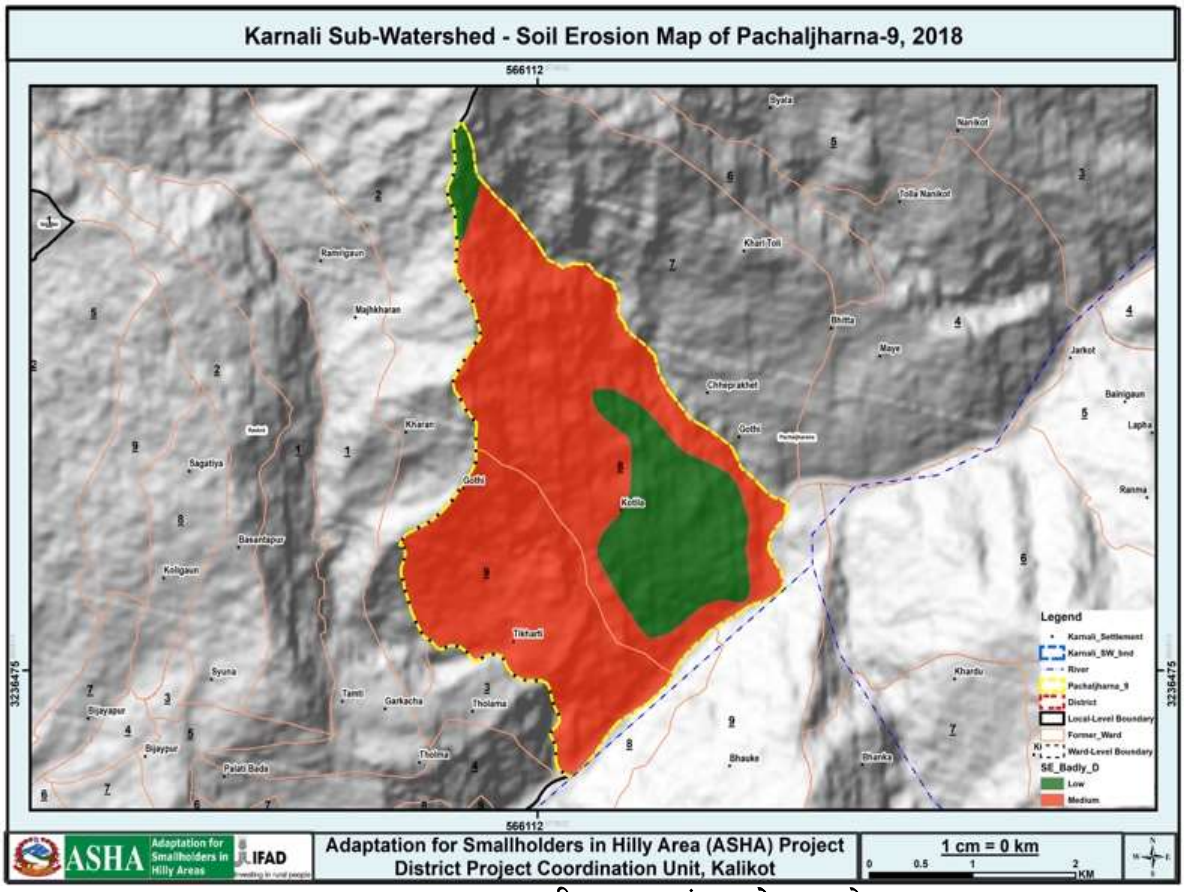

नक्सा ८ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को भूक्षयको अवस्था

पनि खेती गर्ने प्रचलन रहेको देखिन्छ । जसका कारण भू-क्षय, पहिरो आदि जस्ता प्रकोपहरूको असर झन बढ्ने देखिन्छ ।

लामो समयदेखि रहेको यस वडाको सबैभन्दा ठूलो प्रकोप खडेरी हो । यस वडाको प्राय सबै टोलहरूमा खडेरीको अति नै ठुलो असर रहेको छ । खडेरीका कारण पानीको मुहानहरू सुक्ने, पानी कम हुने जसले गर्दा बाली उत्पादनमा कमी र रोगव्याधीको प्रकोप खडेरीसँगै बढेको देखिन्छ । स्थलगत छलफलहरूका आधारमा यस वडाको सबै टोलहरूमा खडेरीका कारण हिउदेबाली पानी पर्ने आसामा लगाउने गरे पनि उत्पादन अति नै कम हुने गरेको देखिन्छ । यस वडाका अधिकांश खेतीयोग्य जमिन पानीको अभावको कारण हिउदको समयमा बाझो नै रहेको देखिन्छ ।

त्यस्तै यस वडामा आगलागी ठूलो प्रकोपको रुपमा देखिन्छ जुन भौगोलिक नक्शा (२००० देखि २०१८) मा देख्न सकिन्छ । यस वडाको स्थलगत भ्रमण गर्दा पनि आगो लागिरहेको देखिएको थियो भने यस स्थानमा प्राय जसो असोज र कार्तिक महिनामा आगलागी हुने गरेको छ । यसका कारणहरु मानवजन्य कृयाकलाप हुनुका साथै खडेरी बढ्दै जानु र हावाहुरीका कारण पनि हुन सक्दछ ।

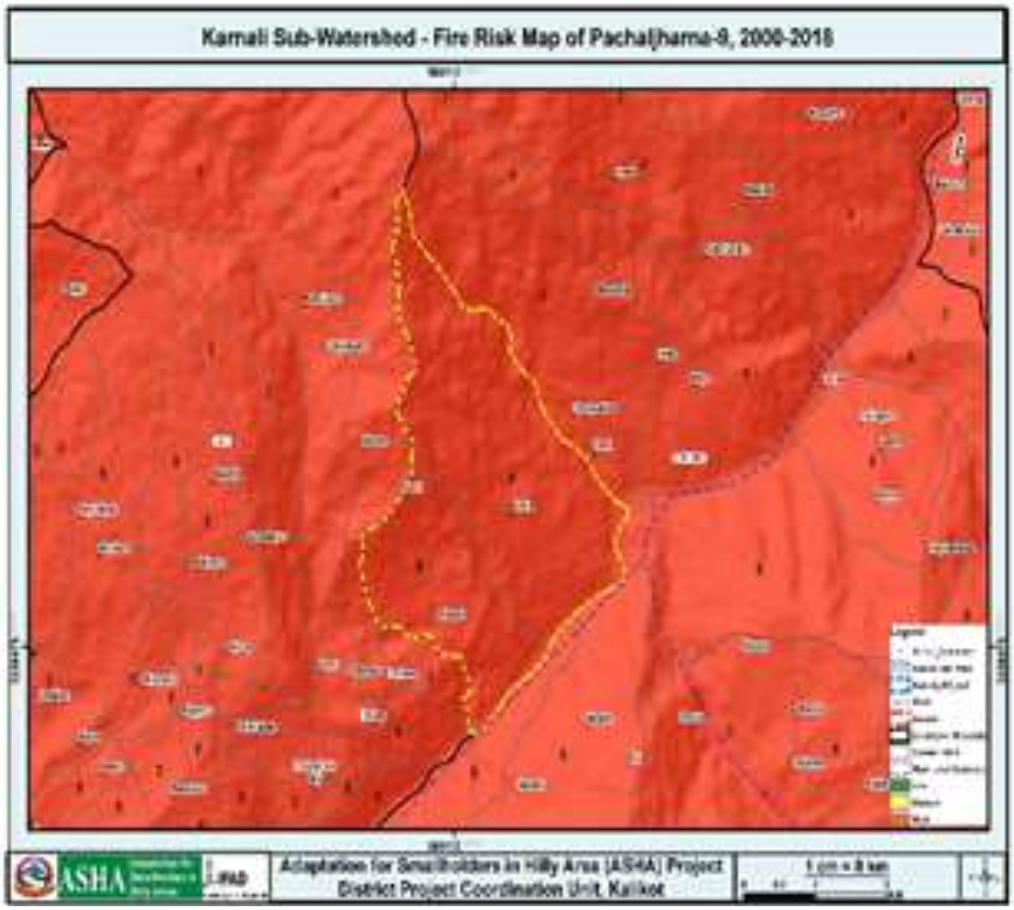

नक्सा ९ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को आगलागीको अवस्था

३.१.२.१ मौसमी पात्रो

स्थानीयस्तरमा जलवायु परिवर्तनले पारेको असर यकीन गर्न यो विधि प्रयोग गरिएको छ । यस विधिको प्रयोगमा योजना तर्जुमा गोष्ठीमा उपस्थित समुदायका ज्येष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवीहरूको भूमिका उल्लेख्य रहेको थियो । यसका साथसाथै स्थानीय किसानहरूलाई जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलन हुने गरी कृषि प्रणालीमा गरिएका फरकपनको बारेमा समेत जानकारी गराइएको थियो । यस वडाका विभिन्न ठाँउहरूमा गरिएको छलफल अनुसार पछिल्लो ३०-४० वर्षको अन्तरालमा मौसममा देखिएका परिवर्तन तथा बालीक्रमा निम्नानुसार फरक देखिएको छ ।

तालिका १८ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को सहभागितामूलक मौसमी पात्रो

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	बैशाख	जेष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमादेखिएको परिवर्तन घटबढ)
वर्षा तथा यसको स्वरुप	मनसुन बर्षा	पहिले													२.५ महिनाले घटेको
		अहिले													
	हिउँदे बर्षा	पहिले													हिउँदे वर्षा हुन छाडेको छ
		अहिले													
	तुषारो	पहिले													२ महिनाले घटेको
		अहिले													
	हिमपात	पहिले													हिउँ नपर्ने
		अहिले													
तापक्रम	गर्मिका दिनहरु	पहिले													३ महिनाले बढेको
		अहिले													
	जाडोका दिनहरु	पहिले													२ महिनाले घटेको
		अहिले													
विरुवाको व्यवहार	बालीमा फुल लाग्ने समय	पहिले													परिवर्तन महसुस नगरेको
		अहिले													
	फल फल्ने	पहिले													परिवर्तन महसुस नगरेको
		अहिले													
प्रकोपको स्वरुप	खडेरी	पहिले													धेरै बढेको
		अहिले													
	पहिरो	पहिले													सुख्खा पहिरो जान थालेको
		अहिले													
जीविकोपार्जनका कियाकलाप	स्थानिय धान छर्ने	पहिले													१ महिनाले पछि सरेको
		अहिले													
	धान काट्ने	पहिले													१ महिनाले पछि सरेको
		अहिले													
भौतिक श्रोतको जानकारी	पानकि मुल फुट्ने	पहिले													मुहान कम फुट्ने धेरै सुक्ने
		अहिल													

३.१.२.२ ऐतिहासिक समय रेखा

यस क्षेत्रभित्र विगत २००१ सालदेखि हालसम्म भएको जलवायुजन्य प्रकोप लगायत प्राकृतिक प्रकोपहरूको निरन्तरता तथा उक्त प्रकोपहरूसँग अनुकूलित हुन गरिएका प्रयासहरूको लेखाजोखा र विश्लेषण गरी भविष्यमा दोहोरिन सक्ने अथवा जोखिमको रुपमा पटक-पटक आउन सक्ने सम्भावना भएका प्रकोपहरूको आँकलन गरिएको छ । ऐतिहासिक समय रेखा विश्लेषण गर्दा खडेरी, कृषिरोग, पशुरोग, भूक्षय, आगलागी, पहिरो, हावाहुरी र असिनापानीका कारण समुदायको जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष असर गरेको पाइएको छ । जलवायुजन्य प्रकोपको कारणले मानिस, कृषिबाली र पशुपंक्षीहरूमा विभिन्न रोगहरूको प्रकोप बढ्नुको साथै खडेरीले यस क्षेत्रमा धेरै नै सताएको पाइएको छ । यस्ता असरहरूबाट बच्नको लागि स्थानीय स्तरमा एकल तथा सामुहिक रुपमा केहि प्रयासहरू गरिएको छ यद्यपि यस्ता समस्यासँग दीर्घकालीन रुपमा अनुकूलित हुने प्रकारका उपायहरूको योजनाबद्ध रुपमा तयारी तथा कार्यान्वयन गरिनु आवश्यक देखिन्छ ।

तालिका १९ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को सहभागितामूलक समय रेखा

सि. नं.	प्रकोप	स्थान	वर्ष	बारम्बारता	असर तथा प्रभावहरू	क्षति वा परिवर्तन को तह	समुदायले गरेको अनुकूलन को प्रयास	भविष्यमा पर्न सक्ने असर
	साविक वडा ८							
१	खडेरी	वडाभरी	२०७२	निरन्तर	खाद्यान्न उत्पादनमा कमि, खानेपानीका मुलहरू सुकेका	३	सार्थक प्रयास नभएको	सबै पानिको मुहानहरू सुक्ने, खाद्यान्न उत्पादन अति कम हुने, पशुपालनमा प्रभाव, रोगब्याधी तथा प्रदुषण बढ्ने, भोकमरी फैलिने
२	पहिरो	तारेभीर	२०६५	२०७५	१ घर, ५ घट्ट र ६ गाई बगाएको	३	कुलो मर्मत गर्ने काम गरेको	पानीको मुल सुक्ने, सिंचाईमा समस्या आउने उत्पादनमा कमी आउने
		टाँरखोला	२०५०	निरन्तर	२ पशु मरेको, खेत, कुलो बगाएको	३	कुलो मर्मत गर्ने काम गरेको	पानीको मुल सुक्ने, उत्पादनमा कमी आउने
		नाउने पोदाला	२०२८	निरन्तर	बाटो, जङगल, कुलो बगाएको	१	कुलो मर्मत गर्ने काम गरेका	पानीको मुल सुक्ने, सिंचाईमा समस्या आउने उत्पादनमा कमी आउन
		नुवाकोट	२०७३	निरन्तर	बाटो, जङगल, कुलो बगाएको	१	कुलो मर्मत गर्ने काम गरेका	पानीको मुल सुक्ने, सिंचाईमा समस्या आउने उत्पादनमा कमी आउने
		विचारी लोटे	२०२८	निरन्तर	खेत, कुलो , जाखिममा परेको	१	वृक्षरोपण	खेत बगाउन सक्ने
		खोदाई पुजना खोला	२०४९	निरन्तर	वस्ती, खेत, कुलो प्रभावित	३	तारजाली लगाएको	२० वटा घर बगाउन सक्ने
		भुरावगार	२००१ भन्दा पहिले	निरन्तर	खेत, कुलो प्रभावित	२	सार्थक प्रयास नभएको	पानीको मुल सुक्ने, सिंचाईमा समस्या आउने उत्पादनमा कमी आउने
		अमलारुख	२०७३	निरन्तर	१ घर भत्किएको	४	सार्थक प्रयास नभएको	२० वटा घर बगाउन सक्ने,

सि. नं.	प्रकोप	स्थान	वर्ष	बारम्बारता	असर तथा प्रभावहरू	क्षति वा परिवर्तन को तह	समुदायले गरेको अनुकूलन को प्रयास	भविष्यमा पर्न सक्ने असर
								पानीको मुल सुक्ने, सिंचाईमा समस्या आउने उत्पादनमा कमी आउने
३	कृषिरोग	वडाभरी	२०७२	निरन्तर	अन्नबाली, फलफुल तथा तरकारीमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, अन्न भण्डारण गरेको स्थानमा समेत किरा तथा घुन लाग्न थालेको, उत्पादनमा लगभग कमी	२	सार्थक प्रयास नभएको	खाद्यान्नको अभाव झन बढ्ने, साना किसानहरू कृषिपेशाबाट विस्थापित हुने । भोकमरी फैलिने
४	पशुरोग	वडाभरी	२०७०	निरन्तर	नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, पहिले देखिका रागहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, ४० गाई, बाखा २०० वटा भैंसी मरेकापशुमा प्रत्येक वर्ष रोगका कारण मर्ने पशुको संख्यामा वृद्धि	३	प्रत्येक २ वर्षमा बाखामा PTR vaccin को प्रयोग, औषधी उपचार गारिएको	मासु तथा दुधजन्य उत्पादनको अभाव हुने, खेतबारीमा मलखादको अभाव हुने, साना किसानहरू पशुपालनबाटबाट विस्थापित हुने ।
५	भू-क्षय	वडाभरी	-	निरन्तर	जमिनको माथिल्लो भागको माटो बगेकोले खेतबारीका बिचमा नै ढुङ्गाहरू देखिन थालेको, उत्पादन घटेकाले बाहिरबाट खाद्यान्न ल्याउनु परेको	१	सार्थक प्रयास नभएको	खेति योग्य जमिनमा कमि हुने, भोकमारी फैलिने
६	आगलागी	-	-	निरन्तर	२ वटा घर जलेको, घाँस दाउरामा लगायत वन पैदावारमा मुख्यतय खर कमी, जैविक मलमा कमी ।	२	सार्थक प्रयास नभएको	वस्ती तथा घर प्रभावित हुने, वनको नासहुँदै गएर घाँस दाउरा र पशुपालनमा समस्या आउन सक्ने
७	हावाहुरी	वडाभरी	२०४१	२०७२	घरको छाना उडाएको, १ जना मान्छे घाइते भएको, बाली नष्ट पारेको	३	सार्थक प्रयास नभएको	उत्पादनमा कमी, घरको छाना उडाउने
८	असिनापानी	वडाभरी	२०७४	२०७५	३ वटा गाई मरेको, उत्पादन घटेको	३	सार्थक प्रयास नभएको	उत्पादनमा कमी आउने
साविक वडा नं ९								
१	खडेरी	वडाभरी	२०४३	निरन्तर	खाद्यान्न उत्पादनमा कमि, खानेपानीका ४ वटा मुलहरू सुकेका, खेतबारीमा लगाएको बिऊ समेत मऱ्यो,	३	सार्थक प्रयास नभएको	सवै पानिको मुहानहरू सुक्ने, खाद्यान्न उत्पादन अति कम हुने, पशुपालनमा प्रभाव, रोगब्याधी तथा प्रदुषण बढ्ने, भोकमरी फैलिने
२	पहिरो	सरसाले	२०७५	निरन्तर	२ रोपनी खेत र बाटो बगाएको	३	सार्थक प्रयास नभएको	खेतीयोग्य जमिनमा कमी आउने, सिंचाईमा समस्या आउने
		सुनदह	२०७०	निरन्तर	खेतीयोग्य जमिन बगाएको	२	सार्थक प्रयास नभएको	
		माथिल्लो कुलो	२०७५	निरन्तर	कुलो, बाटो प्रभावित	२	सार्थक प्रयास नभएको	
३	कृषिरोग	वडाभरी	बढ्दो क्रममा निरन्तर		अन्नबाली, फलफुल तथा तरकारीमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, पहिले देखिका रागहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, अन्न भण्डारण गरेको स्थानमा समेत किरा तथा घुन लाग्न थालेको, उत्पादनमो कमी भएको	३	सार्थक प्रयास नभएको	खाद्यान्नको अभाव झन बढ्ने, साना किसानहरू कृषिपेशाबाट विस्थापित हुने । भोकमरी फैलिने
४	पशुरोग	वडाभरी	बढ्दो क्रममा निरन्तर		पशुमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, विशेष प्यारालाईसिस र फनफने) पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, बाखा १२, ३ गाई, २ घोडा मरेका, प्रत्येक वर्ष रोगका कारण मर्ने पशुको संख्यामा वृद्धि	३	सार्थक प्रयास नभएको	मासु तथा दुधजन्य उत्पादनको अभाव हुने, खेतबारीमा मलखादको अभाव हुने, साना किसानहरू पशुपालनबाटबाट विस्थापित हुने
५	भू-क्षय	वडाभरी	बढ्दो क्रममा निरन्तर		जमिनको माथिल्लो भागको माटो बगेकोले खेतबारीका बिचमा नै ढुङ्गाहरू देखिन थालेको, उत्पादन घटेकाले बाहिरबाट	२	सार्थक प्रयास नभएको	खेति योग्य जमिनमा कमि हुने, भोकमारी फैलिने

सि. नं.	प्रकोप	स्थान	वर्ष	बारम्बारता	असर तथा प्रभावहरू	क्षति वा परिवर्तन को तह	समुदायले गरेको अनुकूलन को प्रयास	भविष्यमा पर्न सक्ने असर
					खाद्यान्न ल्याउनु परेको			
६	आगलागि	-	२०५३	प्रत्येक वर्ष	घाँस दाउरामा लगायत वन पैदावारमा कमी, जैविक मलमा कमी ।	२	सार्थक प्रयास नभएको	वनको नासहुँदै गएर घाँस दाउरा र पशुपालनमा समस्या आउन सक्ने
७	असिनापानी	वडाभरी	२०६२	-	धान बाली नष्ट भएको, उत्पादनमा कमी	३	सार्थक प्रयास नभएको	उत्पादनमा कमी आउने, जनजीवन प्रभावित हुने

३.१.२.३ स्रोत तथा प्रकोपको नक्साङ्कन तथा पुष्ट्याई

सहभागितामुलक नक्शाको माध्यमबाट यस वडमा रहेका श्रोत तथा प्रकोपहरूको विश्लेषण गरिएको छ । यस वडाको उत्तरी भागमा पर्ने धुम र खोदाई खोलाको आसपास, पश्चिममा बाटो र कुलो नजिक लगायत दक्षिणी भागमा घोडावाडा र घुरावगर वस्ती नजिक पहिरोको प्रकोप देखिएको छ । स्थलगत अवलोकलन गर्दा पनि यी ठाँउहरूमा भू-क्षयको उल्लेख्य प्रभाव परेको देखिएको छ । यस वडाको उत्तरतर्फ पानीको ट्याङकी रहेको छ । पश्चिमी भागतर्फ दुई वटा विद्यालय, मन्दिर र वडा कार्यालय अवस्थित रहेको छ । सहभागितामूलक स्रोत नक्सालाई GIS द्वारा तयार पारिएका नक्साहरूसँग भिडाउँदा र स्थलगत भ्रमण एवं छलफल गर्दा स्रोत नक्साबाट प्राप्त जानकारीहरू तत्थ्यपरक रहेको देखिन्छ ।

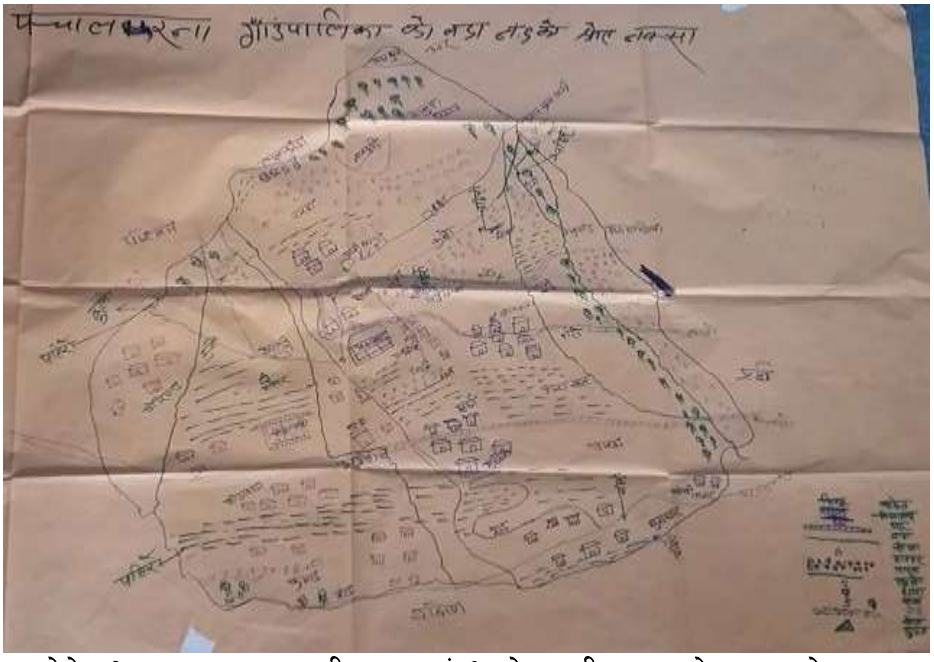

फोटो १ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को सहभागितामुलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शा

३.१.२.४ संकटासन्न घरधुरी तथा वर्ग पहिचान

स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमाको प्रमुख उद्देश्य जलवायु परिवर्तनका कारण संकटासन्नता बढेका घरधुरी तथा समुदायको पहिचान गरि अनुकूलनका कार्यक्रमहरू तय गर्नु हो । यस वडाका अति उच्च, उच्च, मध्यम तथा न्यून संकटासन्नता भएका घरधुरीको पहिचान गर्नको लागि सवै टोलका टोल स्तरिय सचेतना तथा योजना तर्जुमा गोष्ठीमा हरेक वडा प्रतिनिधी, अगुवा नागरिक, शिक्षक तथा सा.व.उ.सका प्रतिनिधीहरूकोलाई संकटासन्न घरधुरी भनेको के हो, यि घरधुरीहरू किन छान्ने आदि बारेमा प्रष्ट पार्न सामुहिक छलफल गरिएको थियो । सबैले यो कार्यको उद्देष्यवारे प्रष्ट भएपछि घरधुरी छनौट गर्ने तरिकाबारे छलफल भएको थियो ।

त्यस पश्चात यस वडाका प्रत्येक टोलमा मेटाकार्डको प्रयोग गरी घरधुरीको संकटासन्न अवस्था पत्ता लगाउनको लागि समूहगत छलफल गरिएको थियो । यहाँका सम्पुर्ण २०९ घरधुरीहरूको संकटासन्नताको अवस्था पहिचान गर्नको लागि प्रमुख रुपमा तीन वटा अवस्थाहरूको विश्लेषण गरिएको छ । १. आर्थिक अवस्था: यस अन्तर्गत आफ्नो उत्पादनबाट उक्त घर परिवारलाई वर्षभरिमा कति महिना खान पुग्छ, पशुपंक्षीको संख्या, रोजगारी र व्यापारको अवस्थाको विश्लेषण गरिएको छ । जस अनुसार जम्मा तीन महिनामात्र खान पुग्ने घरधुरी बढि संकटासन्न वर्गमा पर्न जान्छ भने बाह्रै महिना खान पुग्ने

घरधुरी कम संकटासन्न वर्गमा पर्दछ । २. सम्पतिका श्रोत माथिको पहुँच तथा नियन्त्रण: यस अन्तर्गत मानिसको जिविकोपार्जनको लागि महत्वपूर्ण मानिएका पाँच प्रकारका सम्पतिहरू (भौतिक, आर्थिक, सामाजिक, प्राकृतिक तथा मानविय) को अवस्थाको बारेमा विश्लेषण गरिएको छ । जस अनुसार जोसँग कम सम्पति छ ऊ वढि संकटासन्न हुन्छ भने सम्पतिको अवस्था मजबुत हुने घरधुरीको संकटासन्नता कम हुन्छ । ३. त्यसै गरि हरेक घरधुरीको जलवायु परिर्वतनबाट सिर्जित समस्या तथा प्रकोपमा सम्मुखता (Exposure), संवेदनशीलता (Sensitivity) र अनुकूलन क्षमता (Adaptive Capacity) को आधारमा जोखिम (Risk) को अवस्था विश्लेषण गरिएको छ । जसको जोखिम बढि हुन्छ, उ बढि संकटासन्न वर्गमा पर्दछ । तलको तालिकामा यी आधारहरू अनुसार जोखिमहरूको अवस्था विश्लेषण गरी अति उच्च, उच्च, मध्यम तथा न्युन जोखिम भएका घरधुरीहरूको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ

तालिका २० : पचालझरना गाउपालिका वडा नं. ९ को जलवायूजन्य जोखिमको आधारमा टोलगत रुपमा घरधूरीहरूको स्तरीकरण

क्रस	साविक वडा	संकाटासन्न परिवार				जम्मा घरधुरी
		न्युन (V_1)	मध्यम (V_2)	उच्च (V_3)	अति उच्च (V_4)	
१	८	५	२६	२०	२३	७४
२	९	२	८	६६	५९	१३५
जम्मा		७	३४	८६	८२	२०९

जलवायूजन्य जोखिमको आधारमा यस वडाका ८२ घरधुरी (३९.२३ प्रतिशत) अति उच्च जोखिममा, ८६ घरधुरी (४१.१५ प्रतिशत) उच्च जोखिममा, ३४ घरधुरी (१६.२६ प्रतिशत) मध्यम प्रकारको जोखिममा तथा ७ घरधुरी (३.३४) न्यून जोखिममा रहेको देखिएको छ । यसले यहाँका सवै घरधुरीहरू कुनै न कुनै प्रकारका प्रकोपहरूबाट प्रभावित रहेको देखिएको छ ।

३.१.२.५ टोलस्तरीय जलवायु संकटासन्नता लेखाजोखा

समुदाय स्तरमा भएका छलफल, मौसमी मात्रो, ऐतिहासिक समय रेखा, प्रकोप स्तरीकरण, जीविकोपार्जनका सम्पत्तिहरुको विश्लेषण, समुदायले हाल अवलम्बन गरिरहेका अनुकूलनका प्रयासहरुको प्रभावकारिता तथा दीगोपना, स्थानीय समुदायको अनुकूलन क्षमता र स्थलगत अवलोकन एवं स्थानीय जनप्रतिनिधि र बुद्धिजीविहरुसँगको अन्तरक्रियको आधारमा ८ र ९ नं. वडाहरुको संकटासन्नता लेखाजोखा गरी प्राथमिकीकरण गरिएको छ । जस अनुसार यस वडाको साविक वडा नं ९ साविक वडा नं. ८ भन्दा बढी जोखिममा रहेको छ ।

तालिका २१ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को प्रकोप संकटासन्नता जोडागत वडा स्तरीकरण

साविक वडा	८	९
८	X	८
९	X	X
जम्मा	२	१
स्तर	अति उच्च	उच्च

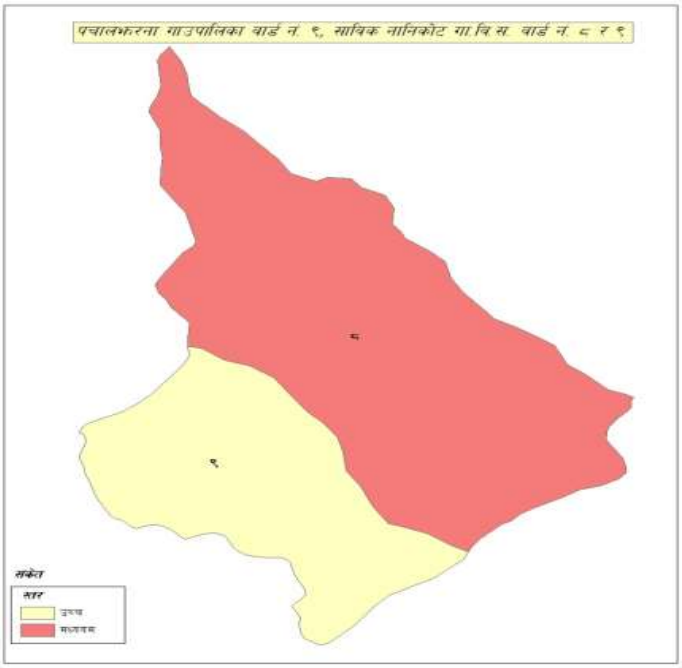

नक्सा १० : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को संकटासन्नताको अवस्था

३.१.२.६ प्रकोप स्तरीकरण

यस वडामा जलवायुका कारणले विभिन्न प्रकारका प्रकोपहरू देखिएका छन् । स्थानीयस्तरमा भएका छलफल तथा भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त नक्शाहरूको विश्लेषणबाट खडेरी, पहिरो, कृषिरोग, पशुरोग, भू-क्षय, आगलागी, हावाहुरी र असिनापानी यहाँका प्रकोपहरूको रुपमा देखिएका छन् । स्थानीय स्तरमा सञ्चालन भएका छलफलहरूबाट तलका प्रकोपहरूको पहिचान गरिएको छ । सबै प्रकोपको असर तथा प्रभाव फरक-फरक हुने भएकोले पहिचान भएका हरेक प्रकोपको असर कुन तहको छ भनेर सहभागितामुलक रुपमा जोडागत स्तरिकरण मार्फत प्रकोपहरूको स्तरिकरण गरिएको छ । प्रकोपहरूको असरका आधारमा खडेरी, कृषिरोग, पशुरोग, भूक्षय, आगलागी, पहिरो, हावाहुरी र असिनापानी पहिलोदेखि अन्तिम प्राथमिकतामा परेका छन् ।

तालिका २२ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को प्रकोप जोडागत स्तरीकरण

प्रकोप	खडेरी	पहिरो	आगलागी	भू-क्षय	कृषिरोग	पशुरोग	असिनापानी	हावाहुरी
खडेरी	X	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
पहिरो	X	X	आगलागी	पहिरो	कृषिरोग	पशुरोग	पहिरो	हावाहुरी
आगलागी	X	X	X	भू-क्षय	कृषिरोग	पशुरोग	आगलागी	आगलागी
भू-क्षय	X	X	X	X	कृषिरोग	पशुरोग	भू-क्षय	भू-क्षय
कृषिरोग	X	X	X	X	X	X	कृषिरोग	कृषिरोग
पशुरोग	X	X	X	X	X	X	X	पशुरोग
असिनापानी	X	X	X	X	X	X	X	असिनापानी
हावाहुरी	X	X	X	X	X	X	X	X
जम्मा	८	३	४	४	६	५	२	२
स्तर	I	V	IV	IV	II	III	VI	VI

३.१.२.७ जीविकोपार्जनका सम्पतिहरूको विश्लेषण

यस वडाका सबै टोलका समुदायसँग जीविकोपार्जनका पाँच सम्पतिहरूको अवस्था र गुणस्तरको वारेमा छलफल गरि ती सम्पतिहरूमा पहुँच तथा नियन्त्रणको विश्लेषण पनि गरिएको छ । यी पाँच सम्पतिहरूको अवस्था र गुणस्तरको अध्ययनले समुदाय अनुकुलित हुन हाल भएका स्रोतहरूको क्षमता विश्लेषण गर्दै अनुकूलन योजना बनाउन थप मद्दत गरेको छ ।

तालिका २३ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का जीविकोपार्जनका सम्पतिहरूको विवरण

जीविकोपार्जनका सम्पत्ती	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	थप सूचकहरू बढ्दो (+) वा घट्दो (-) क्रम	लक्षित वर्गको बढ्दो (+) वा घट्दो (-) क्रम	लक्षित वर्गको नियन्त्रण बढ्दो (+) वा घट्दो (-) क्रम
साविक वडा नं ८					
सामाजिक	मठमन्दिर - ५ वटा, १ आधारभूत वि.	विभिन्न समूहहरू बन्नेछन्, आधारभुत माध्यमिक विद्यालयमा परिणत भएको हुनेछ	+	+	+
प्राकृतिक	सामुदायिक वन १ वटा, पानीका मुहान - ५ वटा	पानीका सबै मुहानमा पानी हुनेछ र वन संरक्षण भएको हुने ।	+	+	+
मानविय	एसएलसी/एसइई पास - १०० जना, +२ पास - ५० जना, स्नातक पास - १७ जना, स्नातकोत्तर २ जना, प्राविधिक - ११ जना	शिपमुलक दक्षतामा बृद्धि भई आम्दानी बढेको हुनेछ	+	+	+
आर्थिक	९ जना सरकारी, १ जना प्रोजेक्टमा, ३ जना विदेशमा, ४ जना भेडा पालन	व्यवसाय तर्फ उन्मुख भएको हुनेछ तथा स्वरोजारलाई बढाउने	+	+	+
भौतिक	४ कि. मि. कच्ची बाटो, १ कच्ची कूलो, खानेपानीका धारा - ९ वटा	गाउँमा मोटरबाटो पुगेको हुनेछ, सबै घरमा सोलार जडान गरिएको हुनेछ । खानेपानीको नियमित उपलब्धता भएको हुनेछ	+	+	+
साविक वडा नं ९					
सामाजिक	मठमन्दिर - ८ वटा, आधारभुत विद्यालय - १ वटा, विद्यालय २ वटा	विभिन्न समूहहरू बनी सक्रिय पूर्वक सामाजिक काममा सरिक भ्रका हुनेछन् ।	+	+	+
प्राकृतिक	१ कबुलियत वन, पानीका मुहान - ३ वटा	पानीका सबै मुहानमा पानी हुनेछ	+	+	+
मानविय	एसएलसी/एसइइ पास - ५० जना, +२ पास - ४० जना, स्नातक पास - ४ जना, , स्नातकोत्तर १ जना प्राविधिक - ३ जना	शिपमुलक दक्षतामा बृद्धि भई रोजगारी बढेको हुनेछ	+	+	+
आर्थिक	६ जना विदेश, निजामती ७ जना, मजदुर २०० जना	व्यवसाय तर्फ उन्मुख भएको हुनेछ	+	+	+
भौतिक	खानेपानीका धारा - ८ वटा, घट्ट ४ वटा, कूलो २ वटा	गाउँमा मोटरबाटो पुगेको हुनेछ, सबै घरमा सोलार जडान गरिएको हुनेछ । एक घर एक धारा भएको हुने, सामाजिक भवन निर्माण भएको हुन	+	+	+

३.२ अनूकूलनका उपायहरू/विकल्पहरूको पहिचान तथा छनौट गर्ने आधारहरू

यस चरणमा प्राथमिकीकरण भएका जलवायु परिवर्तनका असरहरूसँग अनुकूलित हुने परिकल्पना पूरा गर्नको लागि विभिन्न उपायहरूको पहिचान र प्राथमिकीकरण गरी योजनामा राख्नुपर्ने अनुकूलनका कार्यहरूको पहिचान गरिएको छ । यसैगरि समुदाय, बसोवास क्षेत्र, विभिन टोल आदिका लागि कार्ययोजना तर्जुमा भएका मध्ये सर्वप्रथम अति सङ्कटासन्न समुदायका जोखिम सम्बोधन गर्ने खालका योजनालाई प्राथमिकीकरण गरिएको छ । यसरी प्राथमिकीकरणमा परेका योजनाहरूको विस्तृत खाकालाई नै स्थानीय अनुकूलन योजनाको रुपमा प्रस्ताव गरिएको छ ।

तालिका २४ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को अनूकुलनका उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण

प्रकोप	क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरू	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्गमूखि (१-३)	महिलाको कार्यबोझमा कमि (१-३)	जम्मा	स्तर
साविक वडा नं ८												
खडेरी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	उत्पादनको कमि भएको, खेतबारीमा लगाएको बिऊ समेत नष्ट भएको	सिंचाइको व्यवस्था तथा खडेरीबाट बच्ने खेति लगाई यसका असरहरू कम भएको हुने, मुल संरक्षण भएको हुने	सिंचाइको व्यवस्था गर्ने, बालीका जात परिवर्तन गर्ने, फिरफिरे सिचाई	२	३	३	२	३	३	१६	II
	वन तथा जैविक विविधता	आगलागीमा वृद्धि भएको	आगलीमा कमी भई घाँस दाउरा जस्ता वन पैदावार र जैविक मलमा वृद्धि हुने	आगलागी भएको देखिनासाथ उपभोक्ता गई निभाउने, वृक्षरोपण गर्ने	३	३	३	३	३	३	१८	I
	जन स्वास्थ्य	खानेपानीको अभावका कारण मानिसहरूमा झाडापखाला जस्ता रोगहरूमा वृद्धि भएको	खानेपानीको व्यवस्था गरी जन स्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव परेको हुने,	खानेपानीको व्यवस्था गर्ने	३	२	३	२	३	३	१६	II
	जलस्रोत तथा ऊर्जा	खानेपानीका मुलहरू सुकेका, भएका मूलहरूमा समेत पानी कम हुन थालेको	पानीका मूलहरुको उचित संरक्षण हुने	पानीका मूलहरूको संरक्षण गर्ने वृक्षरोपण गर्ने	३	३	३	२	३	३	१७	II
पहिरो	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	अन्दाजी ११० रोपनी कृषिभूमीको नष्ट भएको, सिंचाई कूलोलाई विगारेको, वस्तुभाउसहितको गोठ बगाएको	पहिरो रोकथाम गरी कृषिभुमीको नष्ट हुने र पशु र तिनको वासस्थान बगाउने क्रम रोकिने छ	बायोइजितियरिङ पद्दतिबाट पहिरो रोकथाम गर्ने, सिंचाइ कुलोको मर्मत गर्ने	२	२	२	३	३	३	१५	IV
	वन तथा जैविक विविधता	वन क्षेत्र प्रभावित, वन पैदावरमा समस्या	वृक्षरोपण गरी हरियाली बढाईने, वन पैदावर पाईने		३	२	२	३	३	३	१६	III

प्रकोप	क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरू	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्गमूखि (१-३)	महिलाको कार्यबोझमा कमि (१-३)	जम्मा	स्तर
	सहरी बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधार	१ घर, ५ घट्ट, बाटो, वस्ती, खेत, कुलो प्रभावित	मानिसहरू पहिरोका कारणले असुरक्षित महशुस गर्ने छैनन्		३	२	२	३	३	३	१६	III
कृषिरोग	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	अन्नबाली, फलफुल तथा तरकारीमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, अन्न भण्डारण गरेको स्थानमा समेत किरा तथा घुन लाग्न थालेको, उत्पादनमा कमी	उत्पादनमा वृद्धि भई प्रत्येक घरधुरीलाई खाद्यान्नको अभाव नभएको हुनेछ	बालीका जातमा परिवर्तन गर्ने, कृषि सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने, व्यवसायिक तरकारी तथा फलफुल खेति गर्ने, जैविक कृषि प्रणालीतर्फ अपनाउने	३	३	३	३	३	३	१८	I
	जन स्वास्थ्य	कार्वोहाइड्रेट, प्रोटिन, भिटामिन, तथा विभिन्न प्रकाका तत्वहरूको अभाव भएको, रसायनिक मलको नकरात्मक प्रभाव परेको	सबै तत्वहरू पुगेको खाने कुराहरूको व्यवस्था हुनेछ र जैविक तरकारीको उपलब्धता बढाईने।		३	२	२	३	३	३	१६	III
पशुरोग	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	पशुमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको	गोठ सुधार भएको हुने, रोगहरू नियन्त्रण भई समस्या मुक्त भएको हुने	गोठ सुधार, व्यवसायिक पशुपालन गर्ने	३	२	३	३	२	३	१६	III
	जन स्वास्थ्य	प्रोटिन, भिटामिन, तथा विभिन्न प्रकाका तत्वहरूको अभाव भएको	सबै तत्वहरू पुगेको खाने कुराहरूको व्यवस्था हुनेछ ।		३	२	३	३	२	३	१६	III
भू-क्षय	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	उत्पादनयोग्य जमिन नष्ट भएको	विभिन्न उपायहरूको प्रयोग बाट भू-क्षय कम भएको हुने	गह्रा सुधार (भुँइघाँस रोपण सहित) गर्ने	३	३	२	२	२	३	१३	IV
आगलागी	वन तथा जैविक विविधता	घाँस दाउरा लगायत वन पैदावार र जैविक मलमा कमी भएको ।	आगलागी नियन्त्रण भई घाँस दाउरा लगायत वन पैदावार र जैविक मलको उपलब्धतामा वृद्धि	जनचेतनामुलक क्रियाकलाप, आगलागि भै हालेमा सबै गई तत्काल निभाउने	२	३	३	२	३	३	१६	III
	सहरी बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधार	२ वटा घर जलेका	आगलागी नियन्त्रण भएको हुने	जनचेतनामुलक क्रियाकलाप, आगलागि भै हालेमा सबै गई तत्काल निभाउने	३	३	३	२	३	३	१७	II
असिनापानी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	३ वटा गाई मरेको, उत्पादन घटेको	असिनापानी परे पनि बालीमा असर पर्ने	पोली हाउस निर्माण	३	३	२	२	३	३	१६	III

प्रकोप	क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरू	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्गमुखि (१-३)	महिलाको कार्यबोझमा कमि (१-३)	जम्मा	स्तर
हावाहुरी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	बाली नोक्सान गरेको	हावाहुरी आए पनि बालीमा असर पर्ने	सुरक्षाका उपायहरु अपनाइने	३	३	२	२	३	३	१६	III
	सहरी बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधार	घरको छाना उडाएको, १ जना मान्छे घाइते भएका	हावाहुरी आएमा असर कम हुने		३	३	२	२	३	३	१६	III
साविक वडा नं ९												
खडेरी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	उत्पादनमा कमि भएको, खेतबारीमा लगाएको बिऊ समेत नष्ट भएको	सिंचाइको व्यवस्था तथा खडेरीबाट बच्ने खेति लगाई यसका असरहरू कम भएको हुने,	सिंचाइको व्यवस्था गर्ने, बालीका जात परिवर्तन गर्ने, पशुको नश्ल परिवर्तन गर्ने	३	३	३	२	३	३	१७	II
	वन तथा जैविक विविधता	आगलागीमा वृद्धि भएको	आगलीमा कमी भई घाँस दाउरा जस्ता वन पैदावार र जैविक मलमा वृद्धि हुने	आगलागी भएको देखिनासाथ उपभोक्ता गई निभाउने, वृक्षरोपण गर्ने	३	३	३	३	३	३	१८	I
	जन स्वास्थ्य	खानेपानीको अभावका कारण मानिसहरूमा झाडापखाला जस्ता रोगहरूमा वृद्धि भएको	खानेपानीको व्यवस्था गरी जन स्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव परेको हुने	खानेपानीको व्यवस्था गर्ने, मुल संरक्षण गर्ने	३	२	३	२	३	३	१६	II
	जलस्रोत तथा ऊर्जा	खानेपानीका ४ वटा मुलहरू सुकेका, भएका मूलहरूमा समेत पानी कम हुन थालेको	पानीका मूलहरुको उचित संरक्षण हुने	पानीका मूलहरूको संरक्षण गर्ने वृक्षरोपण गर्ने	३	३	३	३	३	२	१७	II
पहिरो	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	२ रोपनी भन्दा बढी खेत बगाएको	पहिरो रोकथाम गरी कृषिभुमीको नष्ट हुने र पशु र तिनको वासस्थान बगाउने क्रम रोकिने छ	बायोइजितियरिङ पद्दतिबाट पहिरो रोकथाम गर्ने, सिंचाइ कुलोको मर्मत गर्ने	३	२	२	३	३	३	१६	III
	सहरी बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधार	बाटो, सिंचाई कूलोलाई विगारेको	मानिसहरू पहिरोका कारणले असुरक्षित महशुस गर्ने छैनन्,		२	२	२	३	३	३	१५	IV
	जलस्रोत तथा ऊर्जा	पानीका मुहानहरूमा क्षति पुगेको,	पानीका मुहानहरूको संरक्षण भई तिनमा सधैँ पानी भएको हुनेछ		२	२	२	३	३	३	१५	IV

प्रकोप	क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरू	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्गमुखि (१-३)	महिलाको कार्यबोझमा कमि (१-३)	जम्मा	स्तर
कृषिरोग	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	अन्नबाली, फलफुल तथा तरकारीमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, अन्न भण्डारण गरेको स्थानमा समेत किरा तथा घुन लाग्न थालेको, उत्पादनमा कमी भएको	उत्पादनमा वृद्धि भई प्रत्येक घरधुरीलाई खाद्यान्नको अभाव नभएको हुनेछ	बालीका जातमा परिवर्तन गर्ने, कृषि सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने, व्यवसायिक तरकारी तथा फलफुल खेति गर्ने	३	३	३	३	३	३	१८	I
	जन स्वास्थ्य	कार्वोहाइड्रेट, प्रोटिन, भिटामिन, तथा विभिन्न प्रकाका तत्वहरूको अभाव भएको	सबै तत्वहरू पुगेको खाने कुराहरूको व्यवस्था हुनेछ।		३	२	३	३	३	३	१७	I
पशुरोग	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	पशुमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, विशेष प्याररालाईसिस र फनफने) पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, बाखा १२, ३ गाई, २ घोडा मरेका, प्रत्येक वर्ष रोगका कारण मर्ने पशुको संख्यामा वृद्धि	रोगहरू नियन्त्रण भई समस्या मुक्त भएको हुने	पशुका नश्लमा परिवर्तन गर्ने, व्यवसायिक पशुपालन गर्ने	३	२	३	३	२	३	१६	III
	जन स्वास्थ्य	प्रोटिन, भिटामिन, तथा विभिन्न प्रकाका तत्वहरूको अभाव भएको	सबै तत्वहरू पुगेको खाने कुराहरूको व्यवस्था हुनेछ।		३	२	३	३	२	३	१६	III
भू-क्षय	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	उत्पादनयोग्य जमिन नष्ट भएको	विभिन्न उपायहरूको प्रयोग बाट भू-क्षय कम भएको हुने	गह्रा सुधार (भुँइघाँस रोपण सहित) गर्ने	३	३	२	२	२	३	१५	IV
आगलागी	वन तथा जैविक विविधता	घाँस दाउरा लगायत वन पैदावार र जैविक मलमा कमी भएको।	आगलागी नियन्त्रण भई घाँस दाउरा लगायत वन पैदावार र जैविक मलको उपलब्धतामा वृद्धि	जनचेतनामुलक क्रियाकलाप, आगलागि भै हालेमा सबै गई तत्काल निभाउने	२	३	३	३	३	३	१७	II
असिनापानी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	धान बाली नष्ट भएको र अन्य बाली उत्पादनमा कमी	असिनापानी परे पनि बालीमा असर पर्ने	पोली हाउस निर्माण	३	३	२	२	३	३	१६	III

३.३ महिला, दलित, विपन्न तथा पछाडि पारिएका वर्गमा जोखिमहरूको विश्लेषण

महिला दलित, विपन्न तथा पडाडि पारिएका वर्गहरूको जोखिम विश्लेषणबाट सबै जसो प्रकोपका क्षेत्रमा विश्लेषण गर्दा उमेरगत समूह बालबालिका र वृद्धहरूलाई असर गरेको पाइन्छ । त्यसैगरि लैंगिक विश्लेषण गर्दा महिलालाई बढि असर परेको छ भने आर्थिक रुपमा विपन्नलाई बढि असर परेको छ ।

तालिका २५ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को प्रकोप संकटासन्नता वर्गको विश्लेषण

साविक वडा	प्रकोपका प्रकारहरू	प्रकोप संकटासन्नता वर्ग													
		उमेर समूह				लिंग		आर्थिक स्तर				सामाजिक स्तर		जातजाति	
८	खडेरी	३	२	२	३	२	२	३	३	२	१	२	२	२	-
	पहिरो	२	२	२	२	२	२	२	२	२	१	२	४	२	-
	भू-क्षय	२	२	२	२	२	२	३	३	३	२	३	२	२	-
	आगलागि	१	३	३	१	३	३	३	३	३	२	३	२	२	-
	कृषिरोग	१	४	४	१	३	२	४	३	२	१	४	२	३	-
	पशुरोग	१	४	४	१	२	२	४	३	३	२	४	१	४	-
	हावाहुरी	४	३	३	४	३	३	२	२	२	२	२	२	२	-
	असिनापानी	१	४	४	१	४	३	२	२	२	२	२	१	२	-
९	खडेरी	२	३	२	२	४	३	३	३	३	२	३	२	२	३
	पहिरो	३	३	२	२	४	४	३	३	३	२	३	२	३	४
	भू-क्षय	३	३	२	२	४	४	३	३	३	२	३	२	३	४
	आगलागि	२	३	३	३	३	३	३	३	३	२	३	२	३	३
	कृषिरोग	२	४	४	१	३	३	४	३	३	२	४	१	४	४
	पशुरोग	२	४	४	१	३	३	४	३	३	२	४	१	४	४
	असिनापानी	१	३	४	१	४	३	२	२	२	२	२	१	२	३

नोट : संकटासन्नता वर्ग पहिचान गर्दा १ देखि ४ सम्ममा विभाजन गरिएको छ, जसमा १ ले कम संकटासन्नता जनाउँछ भने ४ ले अति उच्च संकटासन्नता जनाउँछ ।

३.४ जलवायु परिदृष्य लेखाजोखा तथा उच्च अनूकूलन क्षमता परिकल्पना

यो स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमा गर्दा पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाको मर्म तथा मान्यता अनुसार प्रशासनिक सिमानाको परिधि भित्रमात्र सीमित नरही माथिल्लो तटीय तथा तल्लो तटीय क्षेत्रसँगको सम्बन्ध र असर/प्रभावहरूलाई समेत विश्लेषण गरिएको छ । साथै प्रकोपहरूको वर्तमान अवस्था विश्लेषण गर्न सहभागितामुलक बिधि तथा भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित भै तयार गरिएका नक्शाहरूको प्रयोग गरिएको छ । यि सूचनाहरूको प्रयोगबाट अहिलेको अवस्था विश्लेषण गर्दै भविष्यमा पर्नसक्ने असर तथा प्रभावहरू र यसबाट बँच्ने उपायहरूको सहभागितामुलक विकास परिदृष्यको अवधारणा अनुसार पहिचान गरि भावी अवस्थाको परिकल्पना गरिएको छ । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठिमा यस वडाका वडा अध्यक्षको अगुवाईमा सहभागितामुलक छलफलबाट तयार भएका प्रमुख परिकल्पनाहरू तल उल्लेख गरिएको छ ।

१. उपल्लो तटीय तथा तल्लो तटीय क्षेत्रमा हुने जलवायुजन्य प्रकोप तथा तिनका असर र प्रभावहरू पहिचान भै रोकथामका लागि आवश्यक कार्यक्रम कार्यान्वयन मार्फत जलाधार संरक्षण, पहिरो रोकथाम र खडेरीको असर एवं क्षती न्यूनिकरण भएको हुनेछ ।

२. परम्परागत रुपमा चलिरहेको निर्बाहमुखी कृषि प्रणालीलाई आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्दै बदलिदो जलवायुको अवस्थासँग मेल खाने फलफुलहरू (स्याउ, केरा, कागती) आदिको रोपण तथा व्यवसायिक कृषि प्रणाली अवलम्वन गरि स्थानीय स्तरमा आयआर्जनको बृद्धि भएको हुनेछ ।

३. वन अतिक्रमण तथा आगलागिबाट हुने वनको क्षति कम्तिमा पनि ७० प्रतिशत घट्नुका साथै वनको दीगो व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

४. पानीका सबै मुहानहरू संरक्षण तथा सिंचाई पोखरी निर्माण तथा कुलो निर्माण मार्फत स्वच्छ खानेपानी र सहज सिंचाई उपलब्ध भई उत्पादन बृद्धि बढेको हुनेछ ।

५. वडामा खाली रहेका सार्वजनीक स्थानहरूमा वृक्षरोपण गरी हरित वडाको अवधारणा अनुसार कार्य गरिने छ । व्यक्तिगत रुपमा वृक्षरोपण गर्न चाहनेहरुलाई समेत प्रोत्साहन गरिने छ । खार्दु प्राकृतिक रुपले हराभारा हुनेछ ।

६. वडाका सर्ब घरधुरीमा सोलार जडान गरिएको हुनेछ । साथै खाना पकाउन स्थानीय जनताले आ-आफ्नो घरमा आधुनिक चुल्लो निर्माण गरेका हुनेछन् ।

७. प्राविधिक शिक्षा लिई कम्तिमा ५० जना मानिसहरू स्थानीयस्तरमा स्वरोजगार भएका हुनेछन्, साथै स्थानीय स्तरमा व्यवसाय तथा रोजगारीका अवसरहरू बढेर भारत जस्ता देशमा कम पारिश्रमिकमा काम गर्न जाने मानिसहरूको संख्या कम्तिमा ५० प्रतिशत घटेको हुनेछ ।

८. समान कामको लागि असमान ज्यालाको अन्त्य भई समान कामको लागि महिला तथा पुरुषहरूको समान ज्याला कायम भएको हुनेछ ।

९. डाक्टर समेतको स्वास्थ्य चौकीको स्थापना भै स्थानीय स्तरमा महिला, बालबालिका लगायत सबैको स्वास्थ्यमा सुधार भएको हुनेछ ।

१०. जलवायुजन्य प्रकोपका कारण अति उच्च तथा उच्च संकटासन्न तहमा परेका मानिसहरूको संकटासन्नता घटेको हुनेछ ।

११. आगामी १० वर्षमा यस वडाका सम्पुर्ण मानिसहरू साक्षर हुनुका साथै हालको भन्दा शिक्षित मानिसहरूको संख्या दोव्बर भै प्रविधिक जनशक्तिको संख्यामा उल्लेख्य बृद्धि भएको हुनेछ ।

१२. महिला तथा दलित वर्गको पहुँच हरेक क्षेत्रमा बढ्नुका साथै सहभागिता कार्याक्रमहरुमा ७० प्रतिशतले वृद्धि हुने ।

३.५ सेवा प्रदायक संस्थाको विवरण

यस वडालाई विभिन्न प्रकारले सेवा प्रदान गर्ने सरकारी एवै गैर सरकारी सेवा प्रदायकहरूको विवरण तलको तालिका बमोजिम रहेको छ ।

तालिका २६ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का सेवा प्रदायकहरूको विवरण

क्रसं	सेवा प्रदान गर्ने संस्था	प्रदान गर्ने सेवा	सेवा लिने प्रक्रिया	सम्पर्क व्यक्ति (फोन नम्वर)
१	पचालझरना गाउँपालिकाको कार्यालय	नक्शा पास, जग्गा धनि पुर्जा वितरण, पञ्जीकरण , समन्वय, विकास निर्माण, सामुदायिक विकास, आर्थिक सहयोग, समन्वय र सहकार्य, सल्लाह र सुझाव, सिफारिस वन, सिंचाइ र खानेपानी बाहेकका जिल्लामा पहिला रहेका विषयगत कार्यालयहरूले दिने सबै सेवाहरू	योजना तर्जुमामा सहभागि, निवेदन तथा योजना प्रस्तुत, को योजना तर्जुमामा प्रतिनिधित्व	खड्ग प्रसाद सेजुवाल गाउँपालिका अध्यक्ष, ९८६८९८०२२२
२	पचालझरना गाउँपालिका वडा नं. ९ को कार्यालय	पञ्जीकरण , समन्वय, विकास निर्माण, सामुदायिक विकास, आर्थिक सहयोग, समन्वय र सहकार्य, सल्लाह र सुझाव, सिफारिस	योजना तर्जुमामा सहभागि, निवेदन तथा योजना प्रस्तुत, गाविसको योजना तर्जुमामा प्रतिनिधित्व	जोरे तिरुवा वडा अध्यक्ष, ९८४८३८९२३५
३	इलाका स्वास्थ्य चौकी, जारकोट	नियमीत खोप, परिवार नियोजन, प्राथमिक उपचार, औषधी वितरण तथा थप उपचारका लागि सल्लाह सुझाव	सम्पर्क, निवेदन,	इन्चार्ज
४	इलाका प्रहरी कार्यालय जारकोट	शान्ती सुरक्षा	सम्पर्क, जानकारी, निवेदन	सई, ९८५८३२२१३
५	वन समिति	वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि	सम्पर्क, जानकारी	मेघे तिरुवा
६	विद्यालय	अध्यापन तथा शैक्षिक प्रमाणपत्र प्रदान	सम्पर्क, जानकारी	विरेन्द्र शाही ९८६८९५४७२६
७	रेडक्रस	आपतकालिन विपतमा साहेता, सरसफाई, खानेपानी	सम्पर्क, जानकारी	विर्ख वि. क.
८	सेतो गुराँस	बलविवाह रोकथाम, जनचेतना	सम्पर्क, जानकारी	पूर्ण तिरुवा ९८४८३११६५४
९	जिससको कार्यालय	आर्थिक सहयोग, प्राविधिक सहयोग, समन्वय	योजना प्रस्तुत, निवेदन	अनिपाल शमही प्रमुखः ०८७-४४०१२०
१०	डिभिजन वन कार्यालय	वन समुह गठन, वन श्रोत सर्भेक्षण, वन पैदावारको संकलन तथा छुट पुर्जी प्रदान	योजना प्रस्तुत, उपभोक्ता समिति गठन गरी निवेदन पेश, सम्पर्क र समन्वय	राजेश्वरमान डिएफओ, ०८७-४४०००२
११	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना (ASHA)	अनुकुलन कार्यक्रम सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम, अनुकुलन योजना तयारीमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग तथा योजना तयारीमा आर्थिक सहयोग	स्थानीय अनुकूलन योजना तयारी तथा निबेदन, सम्पर्क, समन्वय	मनिर अन्सारी जिल्ला आयोजना प्रमुख, ९८५५०६९०७४
१२	इलाका नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, जारकोट	प्राकुतिक प्रकोपमा उद्दार	जानकारी, सम्पर्क, निवेदन	कृष्ण सिजुवाल ९८६८३८११४०
१३	नविल बैंक लिमिटेड, जारकोट	बचत लिने तथा ऋण लगानी गर्ने	निवेदन	-
१४	जिल्ला प्रशासन कार्यालय, कालिकोट	शान्ती सुरक्षा प्रदान गर्ने, नागरिकता प्रदान गर्ने, आवश्यक शिफारिसहरू दिने	रितपूर्वकका निवेदनहरू, स्थानीय निकायको शिफरिस	-
१५	सादा नेपाल	गरिवी न्यूनीकरण, सामाजिक सचेतीकरण, आर्थिक सचेतीकरण	निवेदन, सम्पर्क, समूह गठन	अशोक योगी अध्यक्ष, ९७५८००१४३६

माथि प्रस्तुत गरिएका संस्थाहरूमध्ये प्रमुख संस्थाहरूसँग यस वडाको सम्बन्धको स्तर, सम्बन्धको प्रकार तथा सेवाको पहुँचको आधारमा तलको रोटी चित्र तयार गरिएको छ ।

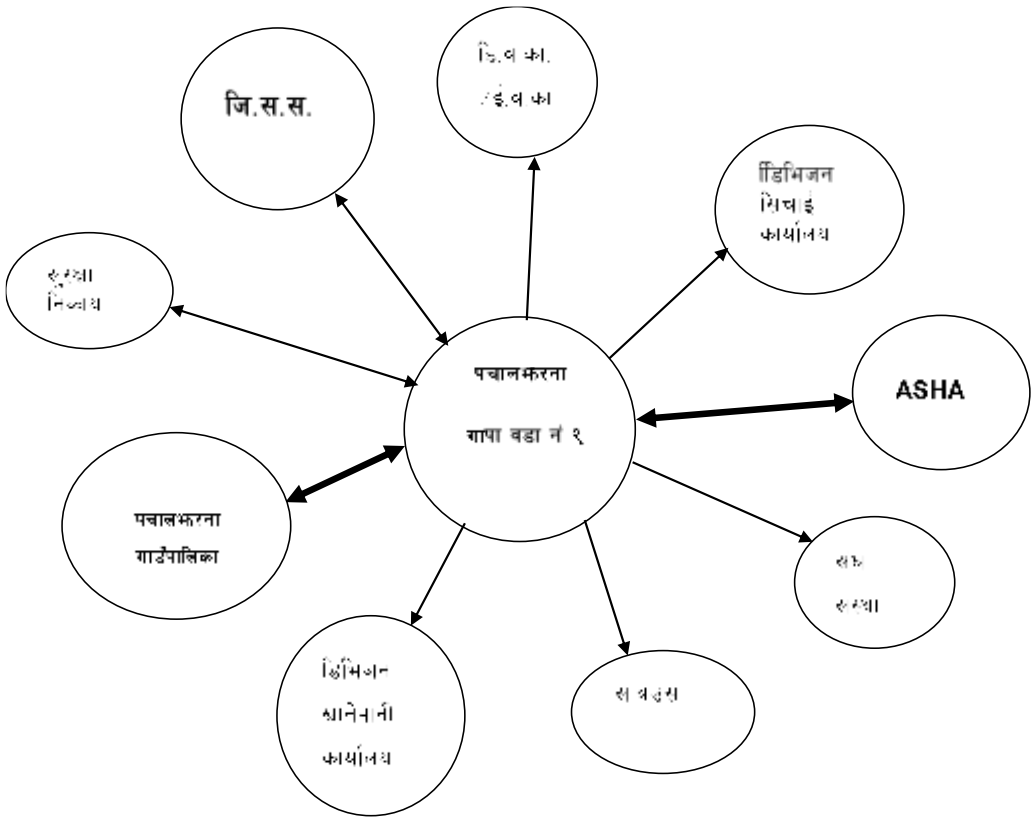

चित्र ५ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा सेवा पूऱ्याइरहेका सेवा प्रदायक संस्थाहरू र वडाबीचको सम्बन्धको स्तर, प्रकार तथा सेवाको पहुच

३.६ योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको समायोजन

जलवायु परिवर्तनका असर तथा प्रभावहरूबाट बच्न तथा अनुकूलित हुनको लागि यो योजना स्थानीय बासिन्दाहरूको प्रत्यक्ष संलग्नतामा तर्जुमा गरिएको छ । जिल्लास्तरमा समेत अनुकूलन योजनाको अपनत्व बढाउनको लागि अनुकूलन कार्य योजनाको तयारीका चरणहरू तथा प्रक्रियाहरूको सम्बन्धमा प्रस्तुतीकरण गरी जिल्लाका सेवा प्रदायक निकायहरूसँग छलफल गरी राय सुझाव समेत लिइएको थियो । त्यस पश्चात यस वडामा विभिन्न स्थानीय स्तरका परामर्श तथा छलफलहरूबाट यो अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरि विकास र विषयगत योजनाका साथै स्थानीय सेवा प्रदान गर्ने निजी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्नका लागि वडा स्तरमा निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरू, राजनीतिक दलहरू तथा वहुसरोकारवालाहरूसँग यो योजनाको मस्यौदा छलफल भई अन्तिम रुप दिइएको छ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका आगामी प्राथमिकताहरूलाई स्थानीय विकास योजनामा समायोजन गरी वडा परिषदमा निर्णय गरी कार्यान्वयन हुनेछन् । यसरी नै यस वडाको वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरूलाई गाउँपालिका

तथा जिल्लाका विभिन्न कार्यालयहरूका वार्षिक कायक्रममा समेत समावेश गर्नको लागि पहल गरिने छ । यसरी नै यस वडाभित्र सेवा प्रदान गर्ने विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूलाई समेत जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूका हकमा यसै कार्ययोजनामा भएका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न अनुरोध गरिने छ । यो वडा तथा पचालझरना गाउँपालिकाले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम तयार गर्दा यहाँ भएका कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता तय गरि बजेट छुट्याउने व्यवस्था गर्ने छ ।

३.७ अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

यो अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको नेतृत्व र जिम्मेवारी पचालझरना गाउँपालिका वडा नं. ९ मा रहनेछ । यद्यपी समग्रमा यो योजना पचालझरना गाउँपालिकाको सम्पतिको रुपमा रहने छ । यो योजना आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि तीन वर्षको लागि कार्यान्वयन गरिने छ । कार्यान्वयनको लागि पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले तीन वर्षसम्म आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने छ भने वडा, गाउँपालिका, जिल्ला समन्वय समिति, प्रदेश सरकार, विभिन्न विषयगत कार्यालयहरू, सा.व.उ.स तथा अन्य गैरसरकारी संस्थाहरूले समेत आर्थिक तथा प्राविधिक योगदान गर्नेछन् । पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले यो कार्यक्रम सञ्चालनको लागि सहजीकरण गर्न सहजकर्ताहरूको परिचालन गर्नेछ । यी सहजकर्ताहरूले सामाजिक परिचालनका कार्यहरू तथा कार्यन्वयनका लागि आवश्यक सहजीकरणका कार्यहरू गर्नेछन् ।

३.८ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशिकरण

जलवायु परिवर्तनका कारण उच्चस्तरको असर परेको यस वडामा रहेका प्रायः कुनै न कुनै प्रकारका प्रकोपहरूले मानिसहरूलाइ असर गरेको देखिन्छ । यद्यपी अरु ठाउँहरूमा जस्तै यहाँ पनि मानिसको आर्थिक, सामाजिक, स्वास्थ्य, कामको प्रकृति आदि जस्ता कारणहरूले गर्दा असरको तह फरक छ । यस वडाका वढि जसो महिला, दलितहरू र आर्थिक रुपमा कमजोर वर्गहरूमा ज्यादा असर परेको छ । जलवायु परिवर्तनका प्रकोपहरूले गर्दा यस वडामा नराम्रो असर पर्नुका साथै उत्पादन घट्न थालेपछि पुरुषहरू रोजगारीको लागि विदेश जाने क्रम थप बढेकोले महिलाहरूमा यसको सिधा प्रभाव परेको छ । घरायसी कार्यमा महिलाको संलग्नता बढि हुनेहुँदा जलवायु परिवर्तनका प्रकोपका असरहरूले महिलाहरूको कार्यबोझ विगत भन्दा प्रष्ट रुपमा अरु थपिएको देखिन्छ । उदारहणको लागि खडेरीले गर्दा पानीका मुहान सुक्नाले पानी लिनको लागि पहिले भन्दा धेरै टाढासम्म जानु पर्दछ जसले गर्दा उनीहरूको समग्र काम गर्ने समय बढेको छ । तलको तालिकामा यहाँका महिला तथा पुरुषहरू संलग्न हुने कामको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ, जस अनुसार जलवायुका असरहरूबाट प्रत्येक्ष प्रभाव पार्ने पेशामा महिलाहरू बढि संलग्न रहेका छन् ।

तालिका २७ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा महिला र पुरुषको कार्य विभाजन विश्लेषण

क्र.स	क्रियाकलाप	संलग्नता	
		महिला (१-४)	पुरुष (१-४)
१	**उत्पादनमुलक कार्य**		
	जागीर	२	४
	पशुपालन	४	२
	तरकारी खेती	४	२
	ज्याला मजदुरी	२	४
२	**अनुत्पादनमुलक कार्यहरू**		
	घर धन्दा	४	१
	लुगाधुने कार्य	४	१
	घाँस दउरा संकलन	४	३
	कुटानी तथा पिसानी	४	२
	जोत्ने खन्ने कार्य	२	४
	सामाजिक कार्य	२	४

अर्को तर्फबाट विश्लेषण गर्दा जलवायु परिवर्तनका प्रतिकुल असर ब्यक्तिको आर्थिक क्षमतामा निर्भर हुने तथा अनुकूलन क्षमताको विश्लेषणबाट पनि यहाँ सबैभन्दा वढि महिला, बृद्धबृद्धाहरू तथा वालवालिकाहरू प्रभावित भएको देखिएको छ ।

विभिन्न सचेतना तथा शिक्षामा पहुँचका कारण समेतले गर्दा महिलाहरूको पहिलेको तुलनामा सार्वजनिक कार्यक्रमहरूान सहभागिता बढेको छ । तर बढ्दो भौतिक सहभागिताको तुलनमा सक्रिय सहभागिता अझै कम देखिन्छ । यस्ता समस्याको समाधान गर्न सहजकर्ताको भुमिका अपरिहार्य रहेको यहाँको अनुकूलन योजना तयारीबाट प्रष्ट भएको छ । तलको तालिकाले यहाँका महिला तथा पुरुषहरूको विभिन्न कार्यहरूमा हुने सहभागिता तथा निर्णय गर्ने अवस्था प्रष्ट पार्दछ । जस अनुसार घरायसी दैनन्दिनका कार्यहरूमा महिलाहरूको पहुँच तथा निर्णय देखिन्छ भने आर्थिक तथा राजनीतिक निर्णयहरूमा पुरुषहरू बढि संलग्न भएको देखिन्छ ।

तालिका २८ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ मा निर्णय प्रक्रियाका उत्तरदायित्व र पहुच विश्लेषण

क्रस	क्रियाकलाप	कसले निर्णय गर्छ		कसले कार्य गर्छ		कसको पहुँचमा छ	
		महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
१	घर व्यवहार	✓	✓	✓		✓	
२	वन जाने	✓	✓	✓	✓	✓	✓
३	बैठक जाने		✓		✓		✓
४	आर्थिक कारोबार	✓	✓		✓		✓
५	पशुसेवा र स्याहार सुसार	✓	✓	✓		✓	
६	जागिर गर्ने	✓	✓		✓		✓
७	राजनिती गर्ने		✓		✓		✓
८	विरामी स्याहार	✓	✓	✓	✓	✓	✓
९	बालिनाली	✓	✓	✓	✓	✓	✓

भखरै मात्र स्थानीय तहको निर्वाचन भै महिलाहरूको पनि बलियो उपस्थिति भएको, शिक्षामा क्रमशः पहुँच बढिरहेको तथा सचेतनाका अरु कार्यक्रमहरू पनि बढिरहेकोले महिला र पुरुषहरू विचको विभेद विस्तारै कम हुँदै जाने अपेक्षा गर्न सकिन्छ

३.९ अनुगमन तथा मुल्यांकन

वडा तथा टोलस्तरमा भएका सचेतना तथा योजना तर्जुमा छलफलको क्रममा यहाँका मानिसहरूको जलवायु परिवर्तनको अवधारणा तथा प्रतिकुल असरहरूसँग जुध्नको लागि आवश्यक पर्ने क्षमताको बारेमा छलफल गरिएको थियो । जस अनुसार स्थानीय स्तरमा जलवायुका असर तथा प्रभावहरू झेल्न बाध्य भएपनि यसको कारण तथा अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका उपायहरूको बारेमा कमैमात्र जानकारी रहेको पाइएको छ । अझ जलवायुका असर तथा प्रभावहरूबाट सबै भन्दा वढि पिडा वनमा आश्रित महिला, वालवालिका तथा बृद्धहरूमा हुने देखिएको छ भने त्यहि वर्गमा यस सम्बन्धि कम जानकारी रहेको अवस्था छ । यस्तो अवस्थामा तय भएका अनुकूलन योजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मुल्याँकन महत्वपुर्ण पक्ष हुने छ । यसको लागि वडा तथा गाउँपालिका तहमा यो कार्ययोजना कार्यान्वयनका प्रगति र परिणाम सम्बन्धी प्राप्त सूचना तथा तथ्यहरूको सङ्कलन र मूल्याङ्कन गर्न गाउँपालिकामा रहेका वहुसरोकारवालाहरूको संलग्नता रहने छ ।

यसका लागि वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी र समीक्षा गोष्ठी सबै सरोकारवालाहरूको सहभागितामा सञ्चालन गरिनेछ । आवश्यकता अनुसार कार्यक्रमको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न समय समयमा स्थलगत अनुगमन समेत गरिनेछ । समीक्षा गोष्ठी एवं स्थलगत अनुगमनवाट यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनमा प्राप्त भएका प्रतिफल मूल्याङ्कन गरी सिकाईहरूको आदानप्रदान हुनेछ । यसरी नै समय समयमा जिल्ला स्तरमा रहेका संयन्त्रहरूबाट पनि सम्युक्त अनुगमन भई प्राविधिक स्तरको पृष्ठपोषण प्राप्त हुनेछ । यसका आतिरिक्त यो योजना तयार गर्न सहयोग गर्ने पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना को जिल्लामा रहेको कार्यालयले पनि बेलाबेलामा कार्य प्रगतिबारे मूल्याङ्कन गर्ने छ भने वार्षिक रुपमा एक पटक सार्वजनिक सुनुवाइ गरिने छ । हरेक वर्ष भएका अनुगमन तथा मूल्याँकनबाट प्राप्त भएका सिकाइहरू तथा चुनौतीहरूलाइ अर्को वर्ष क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लगिने छ । यो योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि तलको तालिकामा उल्लेख भए अनुसार अनुगमन कार्यहरू गरिने छ ।

तालिका २९ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को स्थानीय अनूकुलन कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन खाका

अनुगमनका तहहरू	उद्देश्यहरू	जिम्मेवारी	समय	प्रक्रिया
क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्न समुदाय तथा टोल तहका अनुगमन	• पारदर्शिता र अपनत्व कायम गर्न • प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न	• स्थानीय समुदाय	• कार्यक्रम संचालन भैरहेको वेलामा तथा सकिएपछि	अन्तरक्रिया, सार्वजनिक लेखा परिक्षण, स्वःअनुगमन तथा मूल्यांकन
वडास्तरिय तहका अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरू तहमा)	• कार्यक्रमको गुणस्तर तथा प्रगतिको लेखाजोर्खा	• वडास्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति	• वार्षिक अर्धवार्षिक, चौमासिक	समिक्षा गोष्ठी प्रत्येक्ष अनुगमन, लक्षित वर्गहरूसंग छलफल
गाउँपालिका स्तरीय अनुगमन	• कार्यक्रम कायान्वयनको सुनिश्चितता तथा गुणस्तर लेखाजोखा	• गाउँपालिकाले तोकेको संयन्त्र	• वार्षिक अर्धवार्षिक	समिक्षा गोष्ठी प्रत्येक्ष अनुगमन, लक्षित वर्गहरूसंग छलफल
जिल्लास्तरिय अनुगमन (नतिजाहरू र उपलब्धी तहमा)	• अनुकूलन योजनाको उपलब्धीहरू र नतिजाहरू प्राप्त भए नभएको एकिन गर्न • सिकाईहरूको लागि	• जिल्ला समन्वय समिति, ASHA लगायत सहयोगी संस्थाहरू	वार्षिक तथा कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि	समिक्षा गोष्ठी आधारभूत तथ्याँकको आधारमा सहभागितामूलक संकटासन्नता विश्लेषण प्रगति प्रतिवेदनको अध्ययन

३.१० द्वन्द व्यवस्थापन

यस वडाको अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयनको समयमा विभिन्न मतभेद तथा द्वन्द्वहरू देखा परेमा स्थानीय स्तरमा वडा तथा गाउँपालिकाले व्यवस्थापन गर्नेछन् । अन्य कानुनी तथा प्राविधिक सहयोग चाहिएमा स्थानीय तहहरूले सेवा प्रदायकसँग आवश्यक परामर्श लिन सक्ने छन् ।

३.११ स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना

विभिन्न चरणहरु पार गर्दै यस वडाका बासिन्दाहरुले आगामी तीन वर्षको लागि जलवायू परिवर्तनका असरहरुबाट बँच्नको लागि विस्तृत कार्ययोजना तयार गरेका छन् । जसलाई तालिका २९ मा प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार यस वडाको लागि आगामी तीन वर्षको लागि रु ९,४०, ३५,०००/- को योजना बनेको छ । उक्त बजेटमध्ये पहिलो वर्ष, दास्रो वर्ष र तस्रो वर्षका लागि क्रमशः २,८४,२५,०००/, ३,११,७५,०००/- र ३,४७,३५,०००/- का अनुकूलनका क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएका छन् । यि योजनाहरुको कार्यान्वयनमा पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाले आगामी तीन वर्षसम्म केहि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्नेछ भने अन्य संस्थाहरु जस्तैः नगरपालिका, जिल्लास्थीत सरोकारवाला निकायहरु, परियोजनाहरुबाट समेत यो योजना कार्यान्वयनको लागि आर्थिक तथा प्राबिधिक सहयोगको अपेक्षा यस वडाले गरेको छ । कार्यक्रमको प्रभावकारिताको लागि अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्नको लागि परियोजना अबधिको लागि रु ५,७५,०००/- रकमको आवश्यकता समेत औल्याईएको छ ।

तालिका ३० : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ को स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	प्रति इकाई दर	लाभान्वित घरधुरी				आर्थिक वर्ष						जम्मा बजेट (रू. हजार)	सहयोगी निकाय	स्थान
									पहिलो		दोस्रो		तेस्रो				
					V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)			
साविक ८																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
१	फिर्फिरे सिचाई	वटा/ घरधुरी	५०	१५०००	८	१८	२२	५०	१५	२२५	१५	२२५	२०	३००	७५०	डिभिजन सिंचाई कार्यालय, ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोलमा
२	सिचाई कुलो	कि. मि.	४	४००००००	५	८	१५	३०	१	४०००	१	४०००	२	८०००	१६०००	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	चाटेछहरा देखि कोटिल ज्युला सम्म
३	व्यवसायिक आलु खेती	घरधुरी	२०	२००००	७	८	५	२०	६	१२०	६	१२०	८	१६०	४००	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	कोटिला
५	गोठ तथा भकारो सुधार	वटा	७४	२००००	२६	२०	२३	७४	२३	४६०	२४	४८०	२७	५४०	१४८०	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
६	अदुवा, बेसार खेती	घरधुरी	५०	५०००	१५	२०	१०	५०	१०	५०	२०	१००	२०	१००	२५०	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
७	गह्रा सुधार (भुँइघाँस रोपण सहित)	रोपनी	१२०	१००००	२०	२०	२३	६५	४०	४००	४०	४००	४०	४००	१२००	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा (साविक ८) को जम्मा										**५२५५**		**५३२५**		**९५००**	**२००८०**		
जलस्रोत तथा उर्जा																	
१	सुधारिएको धट्ट	वटा	६	३००००	२६	२०	२३	७४	२	६०	२	६०	२	६०	१८०	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
२	खानेपानी निमार्ण	वटा	४	८०००००	२५	१८	१९	६४	१	८००	२	१६००	१	८००	३२००	डिभिजन खानेपानी कार्यालय, ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	कोटिला, धौलापैरा देखि काटिला , ठूलो चौर देखि सर्का, गलुगाउँ देखि सर्का
जलस्रोत तथा उर्जा (सीवक ८) को जम्मा										**८६०**		**१६६०**		**८६०**	**३३८०**		
जनस्वास्थ्य																	
१	मुहान संरक्षण (वृक्षरोपण सहित)	वटा	२	३५०००	२६	२०	२३	७४	०	०	१	३५	१	३५	७०	ASHA, गाँउपालिका, सा.व.उ.स, वडा कार्यालय	चाटेछहरा, टाण खोला
जनस्वास्थ्य(सीवक ८) को जम्मा										**०**		**३५**		**३५**	**७०**		
भौतिक पूर्वाधार																	

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	प्रति इकाई दर	लाभान्वित घरधुरी				आर्थिक वर्ष						जम्मा बजेट (रू. हजार)	सहयोगी निकाय	स्थान
									पहिलो		दोस्रो		तेस्रो				
					V_2	V_3	V_4	जम्मा	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)			
१	पहिरो नियन्त्रण लागि तारजाली	वटा	८००	५०००	२६	२०	२३	७२	२००	१०००	३००	१५००	३००	१५००	४०००	डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, प्रदेश सरकार, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	तारेभीर, नाउला खोला, नुवाकोट, विचारी, टारखोला, औलारुख खोला, खोदाई पुचना, भुरावगर, नाइलोटे कोटिला
२	पोखरी निमार्ण	वटा	१	१५००००	९	१०	१५	३६	०	०	१	१५०	०	०	१५०	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	ज्यूला
भौतिक पूर्वाधार (साविक ८) को जम्मा										**१०००**		**१६५०**		**१५००**	**४१५०**		
वन तथा जैविक विविधता																	
१	बाँस रोपण	वटा	५००	५०	२६	२०	२३	७४	०	०	३००	१५	२००	१०	२५	डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, प्रदेश सरकार, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
२	वृक्षरोपण	हेक्टर	१०	२००००	२६	२०	२३	७४	३	०	४	८०	३	६०	१४०	ASHA, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, डिभिजन वन कार्यालय, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	तारेभीर, नुवाकोट, पिचारी, औलारुख खोला, खोदाई पुचना, भुरावगर, नाइलोटे कोटिला,
वन तथा जैविक विविधता (साविक ८) को जम्मा										**०**		**९५**		**७०**	**१६५**		
जलवायु परिर्वतन प्रकोप न्युनिकरणको लागी																	
१	सुधारिएको चुल्हो वितरण	घरधुरी	७४	१५०००	२६	२०	२३	७४	२४	३६०	२६	३९०	२४	३६०	१११०	ASHA, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, गाँउपालिका, डिभिजन वन कार्यालय, वडा कार्यालय	सबै टोल
जलवायु परिर्वतन प्रकोप न्युनिकरणको लागी (साविक ८) को जम्मा										**३६०**		**३९०**		**३६०**	**१११०**		
साविक ८ को कूल जम्मा रकम (रू. हजारमा)										**७४७५**		**९१५५**		**१२३२५**	**२८९५५**		
साविक ९																	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	प्रति इकाई दर	लाभान्वित घरधुरी				आर्थिक वर्ष						जम्मा बजेट (रू. हजार)	सहयोगी निकाय	स्थान
									पहिलो		दोस्रो		तेस्रो				
					V_2	V_3	V_4	जम्मा	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)			
१	सिचाई कुलो	कि. मि.	१२	४००००००	९	६६	५९	१३५	४	१६०००	४	१६०००	४	१६०००	४८०००	डिभिजन सिंचाई कार्यालय, ASHA, प्रदेश सरकार, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	` माथिल्लो कुलो, तल्लो फुगाङ देखि गरिखोला, सुन्न दह देखि लाटुरी सम्म
२	सिंचाई पोखरी	वटा	६	१५००००	८	५५	५०	११४	२	३००	२	३००	२	३००	९००	डिभिजन सिंचाई कार्यालय, ASHA, प्रदेश सरकार, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
३	फिर्फिरे सिचाई	वटा	७०	१५०००	५	४०	२५	७०	२०	३००	३०	४५०	२०	३००	१०५०	डिभिजन सिंचाई कार्यालय, ASHA, प्रदेश सरकार, गाँउपालिका	सबै टोल
४	गोठ तथा भकारो सुधार	घरधुरी	१३५	२००००	९	६६	५९	१३५	४५	९००	४५	९००	४५	९००	२७००	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
५	पोली हाउस	घरधुरी	२०	१५०००	५	८	७	२०	५	७५	६	९०	४	६०	२२५	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
६	गह्रा सुधार (भुँइघाँस रोपण सहित)	रोपनी	१२०	१००००	५	५५	५९	१२०	४०	४००	४०	४००	४०	४००	१२००	ASHA, गाँउपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा (साविक ९) को जम्मा										**१७९७५**		**१८१४०**		**१७९६०**	**५४०७५**		
जलस्रोत तथा उर्जा																	
१	पानीमूल संरक्षण (वृक्षरोपण सहित)	वटा	३	३५०००	९	६६	५९	१३५	०	०	२	७०	१	३५	१०५	डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, प्रदेश सरकार, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	फुकाई खोला, तल्लोकुलो, खोलखेत
२	सुधारिएको घट्ट	वटा	६	३००००	९	६६	५९	१३५	२	६०	२	६०	२	६०	१८०	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	फुगाड, घट्टेखोला, फुगाड
जलस्रोत तथा उर्जा साविक ९को जम्मा										**६०**		**१३०**		**९५**	**२८५**		
जनस्वास्थ्य																	
१	खानेपानी निमार्ण	वटा	४	८०००००	८	६५	५५	१२९	१	८००	१	८००	२	१६००	३२००	डिभिजन खानेपानी कार्यालय, ASHA, प्रदेश सरकार, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	फुगाड देखि मुजिना, फुगाड देखि सरकासम्म, कुकाइ देखि सरमाले
जनस्वास्थ्य साविक ९को जम्मा										**८००**		**८००**		**१६००**	**३२००**		

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	प्रति इकाई दर	लाभान्वित घरधुरी				आर्थिक वर्ष						जम्मा बजेट (रू. हजार)	सहयोगी निकाय	स्थान
									पहिलो		दोस्रो		तेस्रो				
					V_2	V_3	V_4	जम्मा	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)			
भौतिक पूर्वाधार																	
१	पहिरो नियन्त्रणका तारजाली	वटा	५००	५०००	८	६०	५०	११९	१००	५००	२००	१०००	२००	१०००	२५००	ASHA, प्रदेश सरकार, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	सारसाले, बुधेमार, पुते झाड, खोदाइ भवानी बाल विकास केन्द्र, कर्णली आधारचूत विद्यालय, फुकाइखोला, खोलाखेत, सरमाले, तल्लोकुलो
भौतिक पूर्वाधार (साविक ९) को जम्मा										**५००**		**१०००**		**१०००**	**२५००**		
वन तथा जैविक विविधता																	
१	वृक्षरोपण	हेक्टर	३	२००००	९	६६	५९	१३५	०	०	२	४०	१	२०	६०	डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, वडा कार्यालय, गाउँपालिका	चौरेती देखि तिरुवापाल्तसम्म, सुन्न देखि मुलीमुग्रासम्म, तल्ली वन देखि मुजीना लाटुरीसम्म
२	बाँस रोपण	वटा	५००	५०	९	६६	५९	१३५	०	०	३००	१५	२००	१०	२५	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	सबै टोल
वन तथा जैविक विविधता (साविक ९) को जम्मा										**०**		**५५**		**३०**	**८५**		
जलवायु परिर्वतन प्रकोप न्युनिकरणको लागी																	
१	सुधारिएको चुल्हो वितरण	घरधुरी	१३५	१५०००	९	६६	५९	१३५	४५	६७५	४५	६७५	४५	६७५	२०२५	ASHA, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, गाउँपालिका, डिभिजन वन कार्यालय, वडा कार्यालय	सबै टोल
जलवायु परिर्वतन प्रकोप न्युनिकरणको लागी (साविक ९) को जम्मा										**६७५**		**६७५**		**६७५**	**२०२५**		
साविक ९ को कूल जम्मा रकम (रू. हजारमा)										**२००१०**		**२०८००**		**२१३६०**	**६२१७०**		
साविक वडा ८ र ९ लाई समेटेर संयुक्त रूपमा सञ्चालन गर्ने अनुकुलनका योजनाहरू																	
जलवायु परिर्वतन प्रकोप न्युनिकरणको लागी																	
१	आगलागी सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम तथा तालिम	पटक	३	१०००००	१५	७५	८०	१७५	१	१००	१	१००	१	१००	३००	ASHA, डिभिजन वन कार्यालय, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	प्रति इकाई दर	लाभान्वित घरधुरी				आर्थिक वर्ष						जम्मा बजेट (रू. हजार)	सहयोगी निकाय	स्थान
									पहिलो		दोस्रो		तेस्रो				
					V_2	V_3	V_4	जम्मा	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)			
जलवायु परिर्वतन प्रकोप न्युनिकरणको लागी (वडा स्तरीय) को जम्मा										**१००**		**१००**		**१००**	**३००**		
वन तथा जैविक विविधता																	
१	वन नर्सरी स्थापना	वटा	१	५०००००	३५	८६	८२	२०९	१	३००	०	१००	०	१००	२००	ASHA, गाउँपालिका, सा.व.उ.स., डिभिजन वन कार्यालय, वडा कार्यालय	उपयुत्त स्थानमा
वन तथा जैविक विविधता (वडा स्तरीय) को जम्मा										**३००**		**१००**		**१००**	**२००**		
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
१	माटो परीक्षण	पटक	१	५००००	३५	८६	८२	२०९	१	५०	०	०	०	०	५०	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
२	बालीरोग सम्बन्धी कृषि शिविर	पटक	२	१०००००	३५	८६	८२	२०९	०	०	१	१००	१	१००	२००	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
३	पशुरोग सम्बन्धी पशु शिविर	पटक	१	१०००००	३५	८६	८२	२०९	०	०	१	१००	०	०	१००	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
४	केरा, ओखर, कागती, टिमुरको बोट वितरण	वटा	२०००	५०	३५	८६	८२	२०९	०	०	१०००	५०	१०००	५०	१००	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
५	खुर्सानी प्रसोधन केन्द्र	वटा	१	१५००००	३५	८६	८२	२०९	०	०	१	१५०	०	०	१५०	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
कृषि तथा जैविक विविधता (वडा स्तरीय) को जम्मा										**५०**		**४००**		**१५०**	**६००**		
क्षमता अभिवृद्धि																	
१	सोलार मर्मत तालिम	पटक	१	६५०००	१५	७५	८०	१७५	१	६५	०	०	०	०	६५	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
२	तरकारी खेती तालिम	पटक	२	६५०००	१०	७०	७५	१६०	०	०	१	६५	१	६५	१३०	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा न्यूनीकरण तालिम	पटक	३	६५०००	१५	७५	८०	१७५	१	६५	१	६५	१	६५	१९५	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
४	कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी तालिम	पटक	३	६५०००	१५	७५	८०	१७५	१	६५	१	६५	१	६५	१९५	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
५	महिला शसक्तीकरण	पटक	३	६५०००	१५	७५	८०	१७५	१	६५	१	६५	१	६५	१९५	ASHA, गाउँपालिका,	वडा ८ र ९ सबैमा

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	इकाई	परिमाण	प्रति इकाई दर	लाभान्वित घरधुरी				आर्थिक वर्ष						जम्मा बजेट (रू. हजार)	सहयोगी निकाय	स्थान
									पहिलो		दोस्रो		तेस्रो				
					V_2	V_3	V_4	जम्मा	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)	परिमाण	लागत (रू. हजार)			
	सम्बन्धी तालिम															वडा कार्यालय	
६	जैविक मल बनाउने तालिम	पटक	३	६५०००	१५	७५	८०	१७५	१	६५	१	६५	१	६५	१९५	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
७	खुर्सानी खेती सम्बन्धी तालिम	पटक	२	६५०००	१०	७०	७५	१६०	०	०	१	६५	१	६५	१३०	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
८	मौरीपालन सम्बन्धी तालिम	पटक	२	६५०००	१०	७०	७५	१६०	०	०	१	६५	१	६५	१३०	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वडा ८ र ९ सबैमा
क्षमता अभिवृद्धि (वडा स्तरीय) को जम्मा										**३२५**		**४५५**		**४५५**	**१२३५**		
वडा स्तरीयको कूल जम्मा रकम (रू. हजारमा)										**७७५**		**१०५५**		**८०५**	**२३३५**		
योजना अनुगमन, मूल्यांकन,तथा समीक्षा																	
१	संयुक्त अनुगमन तथा मूल्यांकन	पटक	३	६००००	३५	८६	८२	२०९	१	६०	१	६०	१	६०	१८०	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	गाउँपालिका तथा समुदाय
२	अर्ध वार्षिक समीक्षा	पटक	५	२००००	३५	८६	८२	२०९	२	४०	२	४०	१	२०	१००	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	गाउँपालिका तथा समुदाय
३	वार्षिक समीक्षा	पटक	३	५००००	३५	८६	८२	२०९	१	५०	१	५०	१	५०	१५०	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	गाउँपालिका तथा समुदाय
४	वार्षिक प्रतिवेदन तयारी	पटक	३	१५०००	३५	८६	८२	२०९	१	१५	१	१५	१	१५	४५	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	गाउँपालिका तथा समुदाय
५	योजना पुनरावलोकन	पटक	१	१०००००	३५	८६	८२	२०९	०	०	०	०	१	१००	१००	ASHA, गाउँपालिका, वडा कार्यालय	गाउँपालिका तथा समुदाय
योजना अनुगमन, मूल्यांकन,तथा समीक्षाको कूल जम्मा रकम (रू. हजारमा)										**१६५**		**१६५**		**२४५**	**५७५**		
पाचलझरना गाउँपालिका वडा नं ९ को कूल जम्मा रकम (रू. हजारमा)										**२८४२५**		**३११७५**		**३४७३५**	**९४०३५**		

अनुसुचि १ : पचालझरना गाउपालिका वडा नं ९ का प्रकोप तथा अनूकुलन क्षमता विश्लेषण र मापन तालिका

प्रकोप	प्रकोपको मुख्य क्षेत्र	विषयगत क्षेत्रमा परेको प्रभाव	स्तर	अनुकूलनका प्रयास	स्तर
साविक वडा नं ८					
खडेरी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	उत्पादनको कमि भएको, खेतबारीमा लगाएको बिऊ समेत नष्ट भएको	३	सार्थक प्रयास नभएको	१
	वन तथा जैविक विविधता	आगलागीमा वृद्धि भएको	३		१
	जन स्वास्थ्य	खानेपानीको अभावका कारण मानिसहरूमा झाडापखाला जस्ता रोगहरूमा वृद्धि भएको	३		१
	जलस्रोत तथा ऊर्जा	खानेपानीका मुलहरू सुकेका, भएका मूलहरूमा समेत पानी कम हुन थालेको	३		१
पहिरो	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	अन्दाजी ११० रोपनी कृषिभूमीको नष्ट भएको, सिंचाई कूलोलाई विगारेको, वस्तुभाउसहितको ६ गोठ बगाएको	३	वृक्षरोपण	२
	वन तथा जैविक विविधता	वन क्षेत्र प्रभावित, वन पैदावरमा समस्या	३	वृक्षरोपण	२
	सहरी बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधार	१ घर, ५ घट्ट, बाटो, वस्ती, खेत, कुलो प्रभावित	१	कुलो मर्मत गर्ने काम गरेका	१
कृषिरोग	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	अन्नबाली, फलफुल तथा तरकारीमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, अन्न भण्डारण गरेको स्थानमा समेत किरा तथा घुन लाग्न थालेको, उत्पादनमा कमी	२	सार्थक प्रयास नभएको	१
	जन स्वास्थ्य	कार्वोहाइड्रेट, प्रोटिन, भिटामिन, तथा विभिन्न प्रकाका तत्वहरूको अभाव भएको, रसायनिक मलको नकरात्मक प्रभाव परेको	२		१
पशुरोग	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	पशुमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको	३	प्रत्येक २ वर्षमा बाखामा PTR vaccin को प्रयोग, औषधी उपचार गारिएको	२
	जन स्वास्थ्य	प्रोटिन, भिटामिन, तथा विभिन्न प्रकारका तत्वहरूको अभाव भएको	३	सार्थक प्रयास नभएको	१
भू-क्षय	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	उत्पादनयोग्य जमिन नष्ट भएको	१	सार्थक प्रयास नभएको	१
हावाहुरी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	बाली नोक्सान गरेको	३	सार्थक प्रयास नभएको	१
	सहरी बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधार	घरको छाना उडाएको, १ जना मान्छे घाइते भएका	३	सार्थक प्रयास नभएको	१
आगलागी	वन तथा जैविक विविधता	घाँस दाउरा लगायत वन पैदावार र जैविक मलमा कमी भएको ।	२	सार्थक प्रयास नभएको	१
	सहरी बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधार	२ वटा घर जलेका	२	सार्थक प्रयास नभएको	१
असिनापानी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	३ वटा गाई मरेको, उत्पादन घटेको	३	सार्थक प्रयास नभएको	१
साविक वडा नं ९					
खडेरी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	उत्पादनमा कमि भएको, खेतबारीमा लगाएको बिऊ समेत नष्ट भएको	३	सार्थक प्रयास नभएको	१

प्रकोप	प्रकोपको मुख्य क्षेत्र	विषयगत क्षेत्रमा परेको प्रभाव	स्तर	अनुकूलनका प्रयास	स्तर
	वन तथा जैविक विविधता	आगलागीमा वृद्धि भएको	३		१
	जन स्वास्थ्य	खानेपानीको अभावका कारण मानिसहरूमा झाडापखाला जस्ता रोगहरूमा वृद्धि भएको	३		१
	जलस्रोत तथा ऊर्जा	खानेपानीका ४ वटा मुलहरू सुकेका, भएका मूलहरूमा समेत पानी कम हुन थालेको	३		१
पहिरो	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	२ रोपनी भन्दा बढी खेत बगाएको	३	सार्थक प्रयास नभएको	१
	सहरी बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधार	बाटो, सिंचाई कूलोलाई विगारेको	२		१
	जलस्रोत तथा ऊर्जा	पानीका मुहानहरूमा क्षति पुगेको,	२		१
कृषिरोग	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	अन्नबाली, फलफुल तथा तरकारीमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, अन्न भण्डारण गरेको स्थानमा समेत किरा तथा घुन लाग्न थालेको, उत्पादनमा कमी भएको	३	सार्थक प्रयास नभएको	१
	जन स्वास्थ्य	कार्वोहाइड्रेट, प्रोटिन, भिटामिन, तथा विभिन्न प्रकाका तत्वहरूको अभाव भएको	३		१
पशुरोग	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	पशुमा नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, विशेष प्याररालाईसिस र फनफने) पहिले देखिका रोगहरू पनि धेरै लाग्न थालेको, बाखा १२, ३ गाई, २ घोडा मरेका, प्रत्येक वर्ष रोगका कारण मर्ने पशुको संख्यामा वृद्धि	३	सार्थक प्रयास नभएको	१
	जन स्वास्थ्य	प्रोटिन, भिटामिन, तथा विभिन्न प्रकाका तत्वहरूको अभाव भएको	३	सार्थक प्रयास नभएको	१
भू-क्षय	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	उत्पादनयोग्य जमिन नष्ट भएको	२	सार्थक प्रयास नभएको	१
आगलागी	वन तथा जैविक विविधता	घाँस दाउरा लगायत वन पैदावार र जैविक मलमा कमी भएको ।	२	सार्थक प्रयास नभएको	१
असिनापानी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	धान बाली नष्ट भएको र अन्य बाली उत्पादनमा कमी	३	सार्थक प्रयास नभएको	१

अनुसुचि २ : संकटासन्न घरधूरीहरूको विवरण

क्र.सं.	घरमुलीको नाम		परिवार संख्या		टोल	जातजाती	एकल	सुङ्कटासन्न तह			
	पुरुष	महिला	म	पु				V_1	V_2	V_3	V_4
सावित ८											
१	टक्क ब. शाही	वृकेसा शाही	५	३	कोटिला	ठकुरी	✓	✓			
२	-	मनसरा शाही	१	१	कोटिला	ठकुरी					✓
३	गोरदा शाही	अम्मीका शाही	३	२	कोटिला	ठकुरी			✓		
४	पदम ब. शाही	जुवारा शाही	२	५	कोटिला	ठकुरी					✓
५	पंख शाही	ढुन्की शाही	४	१	कोटिला	ठकुरी				✓	
६	रतन ब. शाही	कसु शाही	१	३	कोटिला	ठकुरी					✓
७	सपैजीत शाही	सत्यदेवी शाही	३	५	कोटिला	ठकुरी	✓			✓	
८	-	जानकी शाही	१	२	कोटिला	ठकुरी					✓
९	जंग ब. शाही	चिना शाही	५	४	कोटिला	ठकुरी				✓	
१०	भरत ब. शाही	वेलपुरा शाही	३	२	कोटिला	ठकुरी					✓
११	विस्न बं शाही	लम्सरा शाही	४	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
१२	काली ब. शाही	सुपारी शाही	४	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
१३	धनमान शाही	शारदा शाही	२	४	कोटिला	ठकुरी	✓		✓		
१४	-	देवी शाही	२	२	कोटिला	ठकुरी					✓
१५	चक्र ब. शाही	चनपुरा शाही	३	७	कोटिला	ठकुरी				✓	
१६	कर्ण शाही	जडेनी शाही	५	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
१७	केश शाही	लिला शाही	२	२	कोटिला	ठकुरी			✓		
१८	-	मैपुरा शाही	२	१	कोटिला	ठकुरी	✓				✓
१९	-	नानीभाहु शाही	१	३	कोटिला	ठकुरी	✓				✓
२०	ज्ञान ब. शाही	पसना शाही	४	४	कोटिला	ठकुरी				✓	
२१	रत्न शाही	अल्ता शाही	४	२	कोटिला	ठकुरी			✓		
२२	धर्मजीत शाही	रामतारा शाही	२	१	कोटिला	ठकुरी					✓
२३	गार्ख शाही	-	२	१	कोटिला	ठकुरी					✓
२४	-	वना शाही	७	१	कोटिला	ठकुरी	✓		✓		
२५	गजेन्द्र शाही	सुनपा शाही	३	२	कोटिला	ठकुरी					✓
२६	वेर्ष शाही	-	२	५	कोटिला	ठकुरी			✓		
२७	मान शाही	लक्ष्मी शाही	३	२	कोटिला	ठकुरी					✓
२८	विर्ख शाही	मिठु शाही	४	३	कोटिला	ठकुरी				✓	
२९	महाजीत शाही	-	२	४	कोटिला	ठकुरी			✓		
३०	लक्षेन्द्र शाही	रामसरा शाही	४	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
३१	नगेन्द्र शाही	निली शाही	४	२	कोटिला	ठकुरी				✓	
३२	अजविर शाही	रिसमा शाही	४	४	कोटिला	ठकुरी			✓		
३३	जस ब. शाही	राम्रोरा शाही	१	१	कोटिला	ठकुरी					✓
३४	धन ब. शाही	-	२	१	कोटिला	ठकुरी					✓
३५	मंगल ब. शाही	सिता शाही	३	३	कोटिला	ठकुरी					✓
३६	कमल ब. शाही	गौरा शाही	३	४	कोटिला	ठकुरी					✓
३७	मनि ब. शाही	तुलसरा शाही	४	६	कोटिला	ठकुरी					✓
३८	अविलाल शाही	त्रिपुरा शाही	३	३	कोटिला	ठकुरी				✓	
३९	कर्णजीत शाही	गौरा शाही	३	४	कोटिला	ठकुरी				✓	
४०	पँख ब. शाही	दत्कला शाही	६	३	कोटिला	ठकुरी				✓	

क्र.सं.	घरमुलीको नाम		परिवार संख्या		टोल	जातजाती	एकल	सुङ्गटासन्न तह			
	पुरुष	महिला	म	पु				V_1	V_2	V_3	V_4
४१	ऐ ब. शाही	औला शाही	४	५	कोटिला	ठकुरी				✓	
४२	सक्कल शाही	प्राप्ती शाही	३	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
४३	बसन्त शाही	चिउकी शाही	३	४	कोटिला	ठकुरी			✓		
४४	धिरेन्द्र शाही	निर्मला शाही	४	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
४५	दल ब. शाही	राम्पुरा शाही	३	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
४६	राज ब. शाही	सरीता शाही	३	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
४७	भिम ब. शाही	सुवित्रा शाही	२	३	कोटिला	ठकुरी					✓
४८	रतन ब. शाही	प्रेमकला शाही	३	३	कोटिला	ठकुरी				✓	
४९	अनिपाल शाही	सारदा शाही	४	७	कोटिला	ठकुरी		✓			
५०	कहक शाही	लक्ष्मी शाही	३	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
५१	मन्साज शाही	रमीला शाही	३	२	कोटिला	ठकुरी				✓	
५२	पल ब. शाही	सुवित्रा शाही	१	५	कोटिला	ठकुरी				✓	
५३	काली ब. शाही	दुर्वता शाही	५	१	कोटिला	ठकुरी				✓	
५४	अंग बहादुर शाही	गंगा ब. शाही	५	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
५५	भिम ब. शाही	मिमसरा शाही	४	२	कोटिला	ठकुरी					✓
५६	लोग ब. शाही	अंखा शाही	३	२	कोटिला	ठकुरी					✓
५७	परेग शाही	मिठु शाही	४	२	कोटिला	ठकुरी			✓		
५८	विर ब. शाही	विरजना शाही	२	१	कोटिला	ठकुरी				✓	
५९	किस्न ब. शाही	जयन्ती शाही	२	२	कोटिला	ठकुरी			✓		
६०	नरेन्द्र ब. शाही	चन्द्रमिना शाही	१	१	कोटिला	ठकुरी					✓
६१	कुम्मराज शाही	हिरु शाही	२	१	कोटिला	ठकुरी			✓		
६२	ट्क ब. शाही	लछछीमा शाही	२	३	कोटिला	ठकुरी			✓		
६३	सोडिम शाही	जसु शाही	२	२	कोटिला	ठकुरी			✓		
६४	-	गेलास पुरा शाही	३	१	कोटिला	ठकुरी				✓	
६५	देवराज शाही	निदना शाही	२	३	कोटिला	ठकुरी		✓			
६६	महेन्दै ब. शाही	चन्दा शाही	२	३	कोटिला	ठकुरी		✓			
६७	जगत ब. शाही	निर्मा शाही	१	२	कोटिला	ठकुरी		✓			
६८	शंकर शाही	शान्ती शाही	२	२	कोटिला	ठकुरी			✓		
६९	नरजीत शाही	-	१	१	कोटिला	ठकुरी					✓
७०	अज ब. शाही	समला शाही	१	३	कोटिला	ठकुरी				✓	
७१	सिहराज शाही	सुवा शाही	४	१	कोटिला	ठकुरी				✓	
७२	नेत्रराज शाही	यसोदा शाही	२	१	कोटिला	ठकुरी			✓		
७३	-	ऐना शाही	४	४	कोटिला	ठकुरी	✓				✓
७४	इनद्र ब. शाही	चिउकी शाही	२	२	कोटिला	ठकुरी				✓	
जम्मा			२१५	२०२			७	५	२६	२०	२३
सार्विक ९											
१	धिरेन्द्र शाही	सुनपुरा शाही	३	२	पोरेगाउँ	ठकुरी					✓
२	रण ब. शाही	लक्ष्मी शाही	२	४	पोरेगाउँ	ठकुरी					✓
३	मिम ब. शाही	लक्षिमा शाही	१	२	पोरेगाउँ	ठकुरी					✓
४	धनमान शाही	पवित्रा शाही	३	२	पोरेगाउँ	ठकुरी				✓	
५	दिप ब. शाही	सुनपुरा शाही	३	३	पोरेगाउँ	ठकुरी				✓	
६	छेस ब. शाही	काली शाही	१	२	पोरेगाउँ	ठकुरी					✓

क्र.सं.	घरमुलीको नाम		परिवार संख्या		टोल	जातजाती	एकल	सुङ्गटासन्न तह			
	पुरुष	महिला	म	पु				V_1	V_2	V_3	V_4
७	जस ब. शाही	सुकिलो शाही	१	२	पोरेगाउँ	ठकुरी				✓	
८	अमर शाही	नविकला शाही	२	१	पोरेगाउँ	ठकुरी				✓	
९	धुर्व शाही	सरन शाही	१	१	पोरेगाउँ	ठकुरी				✓	
१०	अन्नरुप शाही	सिता शाही	२	१	पोरेगाउँ	ठकुरी				✓	
११	डेमराज शाही	लक्ष्मी शाही	२	३	पोरेगाउँ	ठकुरी		✓			
१२		वाला शाही	२	३	पोरेगाउँ	ठकुरी	✓				✓
१३	भैर ब. शाही	पदमकला शाही	५	१	पोरेगाउँ	ठकुरी				✓	
१४	नमो ब. शाही	आम्पुरा शाही	३	५	पोरेगाउँ	ठकुरी			✓		
१५	नेत्र ब. शाही	सरीता शाही	१	३	पोरेगाउँ	ठकुरी					✓
१६	राम प्र. उपाध्याय		१	२	पोरेगाउँ	बाहुन				✓	
१७		गौरी दर्जी	१	२	पोरेगाउँ	दलित	✓				✓
१८	लछिमाने दर्जी	डिल्ली दर्जी	१	२	पोरेगाउँ	दलित					✓
१९	मन्नामे दर्जी	पुल्ती दर्जी	१	१	पोरेगाउँ	दलित					✓
२०		पुल्ती दर्जी	१	०	पोरेगाउँ	दलित	✓				✓
२१	ललिसङ शाही	सवित्रा शाही	१	३	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
२२	विस्न शाही	किसना शाही	४	४	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
२३	विरेन्द्र शाही	जानकी शाही	३	२	ओरीगाउँ	ठकुरी			✓		
२४	नरेन्द्र शाही	राधिका शाही	३	२	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
२५	लोक ब. शाही	औला शाही	४	३	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
२६	देविन्द्र शाही	सपना शाही	३	२	ओरीगाउँ	ठकुरी			✓		
२७	चक्र ब. शाही	पवित्रा शाही	२	२	ओरीगाउँ	ठकुरी		✓			
२८	भरत ब. शाही	किस्ना शाही	३	३	ओरीगाउँ	ठकुरी			✓		
२९	कोकिला शाही	कोकोला शाही	२	२	ओरीगाउँ	ठकुरी					✓
३०	अग्रता शाही	विमला शाही	५	२	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
३१	दाते ब. शाही	डिल्ली शाही	७	५	ओरीगाउँ	ठकुरी			✓		
३२	पंख ब. शाही	मिना शाही	२	३	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
३३		सुदा शाही	२	१	ओरीगाउँ	ठकुरी	✓				✓
३४	कमल शाही	मिदु शाही	१	२	ओरीगाउँ	ठकुरी					✓
३५	प्रेम शाही	जवपुरा शाही	३	३	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
३६	वृष ब. शाही	असा शाही	४	३	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
३७		पदमा शाही	३	१	ओरीगाउँ	ठकुरी					✓
३८	परेक शाही	तारा शाही	३	२	ओरीगाउँ	ठकुरी			✓		
३९	नवराज शाही	आम्पुरा शाही	३	७	ओरीगाउँ	ठकुरी			✓		
४०	जोरे तिरुवा	मानपुरा तिरुवा	५	५	ओरीगाउँ	दलित			✓		
४१	नर तिरुवा	वाचे तिरुवा	३	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
४२		लालशोभा तिरुवा	२	४	ओरीगाउँ	दलित	✓				✓
४३	नौले तिरुवा	बाटुली तिरुवा	३	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
४४	नैने तिरुवा	लालजिरा तिरुवा	३	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
४५	डेस तिरुवा	खण्टि तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
४६	धनागिरी तिरुवा	केथा तिरुवा	२	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
४७	अलि तिरुवा	जनपुरा तिरुवा	२	२	ओरीगाउँ	दलित				✓	
४८	नयाँ तिरुवा	रुपा तिरुवा	३	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	

क्र.सं.	घरमुलीको नाम		परिवार संख्या		टोल	जातजाती	एकल	सुङ्गटासन्न तह			
	पुरुष	महिला	म	पु				V_1	V_2	V_3	V_4
४९	राते तिरुवा	पावसा तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
५०	दिप तिरुवा	गौरा तिरुवा	२	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
५१	रङे तिरुवा	जर्मा तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
५२	शङराम तिरुवा	लक्षु तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
५३	दनि तिरुवा	नारी तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
५४	प्रदिपे तिरुवा	रामसुला	५	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
५५	दिप तिरुवा	सिदा तिरुवा	४	५	ओरीगाउँ	दलित				✓	
५६		हरिकला तिरुवा	३	२	ओरीगाउँ	दलित	✓				✓
५७	काम तिरुवा	मिमसेरा तिरुवा	५	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
५८	रङमल तिरुवा	दुर्गा तिरुवा	१	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
५९	ऐमाने तिरुवा	छेसकला तिरुवा	३	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
६०		मेगा तिरुवा	३	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
६१	दुसे तिरुवा	जवा तिरुवा	२	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
६२	कल दमाइ	टुकुरा दमाइ	३	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
६३	रत दमाइ	सविता दमाइ	४	१	ओरीगाउँ	दलित					✓
६४	प्रकाश दमाइ	चौसिला दमाइ	३	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
६५	-	सम्झना दमाइ	२	३	ओरीगाउँ	दलित	✓				✓
६६	दिप दर्जी	मिवु दर्जी	४	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
६७	प्रेम दर्जी	सरला दर्जी	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
६८	अमर दर्जी	कुशा दर्जी	३	२	ओरीगाउँ	दलित				✓	
६९	जसे दर्जी	टाका दर्जी	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
७०	प्रदिप दर्जी	पुर्लटवा दर्जी	२	७	ओरीगाउँ	दलित					✓
७१	-	वारा दर्जी	३	३	ओरीगाउँ	दलित	✓				✓
७२	सुपुरे दर्जी	अखा दर्जी	३	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
७३	जैरे दर्जी	ऐना दर्जी	३	४	ओरीगाउँ	दलित				✓	
७४	दल दर्जा	प्रेमकला दर्जी	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
७५	उदे तिरुवा	रंगीता तिरुवा	३	५	ओरीगाउँ	दलित				✓	
७६	विस्त तिरुवा	रतना तिरुवा	३	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
७७	दधिमले तिरुवा	छमका तिरुवा	५	५	ओरीगाउँ	दलित				✓	
७८	गप्पा तिरुवा	पंचमा तिरुवा	४	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
७९	जोखे तिरुवा	अमृता तिरुवा	३	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
८०	छक्जा तिरुवा	जाला तिरुवा	३	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
८१	मत तिरुवा	जसिर तिरुवा	३	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
८२	अमत्या तिरुवा	डल्ली तिरुवा	३	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
८३	पले तिरुवा	कोपिला तिरुवा	३	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
८४	धन तिरुवा	रदा तिरुवा	४	४	ओरीगाउँ	दलित				✓	
८५	गोवी तिरुवा	शान्ती तिरुवा	३	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
८६	परी तिरुवा	अमना तिरुवा	२	४	ओरीगाउँ	दलित				✓	
८७	कल तिरुवा	अभगती तिरुवा	२	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
८८	मेगे तिरुवा	ठिम्सी तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
८९	डब्बले तिरुवा	इर्दा तिरुवा	३	५	ओरीगाउँ	दलित				✓	
९०	बल तिरुवा	डोइला तिरुवा	२	४	ओरीगाउँ	दलित				✓	

क्र.सं.	घरमुलीको नाम		परिवार संख्या		टोल	जातजाती	एकल	सुङ्गटासन्न तह			
	पुरुष	महिला	म	पु				V_1	V_2	V_3	V_4
९१	देउरायो तिरुवा	विउरी तिरुवा	३	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
९२	विरवल तिरुवा	घुरु तिरुवा	४	४	ओरीगाउँ	दलित				✓	
९३	वैशाके तिरुवा	डोइजाली तिरुवा	४	४	ओरीगाउँ	दलित				✓	
९४	नरीमनी तिरुवा	-	०	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
९५	रुप तिरुवा	सुन्तला तिरुवा	३	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
९६	रने तिरुवा	छनि तिरुवा	१	१	ओरीगाउँ	दलित					✓
९७	डम्बरे तिरुवा	विरु तिरुवा	२	४	ओरीगाउँ	दलित				✓	
९८	भरुते तिरुवा	तुछा तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
९९	प्रदिपे तिरुवा	वला तिरुवा	४	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
१००	मज्जिने तिरुवा	कुशा तिरुवा	४	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
१०१	नन्दा तिरुवा	वरी तिरुवा	५	४	ओरीगाउँ	दलित				✓	
१०२	-	छासा तिरुवा	२	२	ओरीगाउँ	दलित	✓				✓
१०३	सारे तिरुवा	पदमा तिरुवा	३	२	ओरीगाउँ	दलित				✓	
१०४	राते तिरुवा	रजना तिरुवा	५	५	ओरीगाउँ	दलित				✓	
१०५	रतिमान तिरुवा	उब्जी तिरुवा	३	१	ओरीगाउँ	दलित				✓	
१०६	कासे तिरुवा	डोल्मा तिरुवा	३	३	ओरीगाउँ	दलित					✓
१०७	जलधरा तिरुवा	पलधरा तिरुवा	१	१	ओरीगाउँ	दलित					✓
१०८	गुइदा तिरुवा	दुरा तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
१०९	दङ्ली तिरुवा	नेता तिरुवा	४	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
११०	दत्त तिरुवा	कार्तिक तिरुवा	४	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
१११	अशोजे तिरुवा	तित्रा तिरुवा	३	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
११२	भैरे तिरुवा	मिमा तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
११३	रुद्र तिरुवा	रागेटा तिरुवा	१	६	ओरीगाउँ	दलित				✓	
११४	अन्ने तिरुवा	चाल्ल तिरुवा	१	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
११५	मेहेरे तिरुवा	औला तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
११६	गम्दा तिरुवा	निशा तिरुवा	४	१	ओरीगाउँ	दलित				✓	
११७	सिङमल तिरुवा	अमृता तिरुवा	१	२	ओरीगाउँ	दलित					✓
११८	वुदे तिरुवा	किसमवा तिरुवा	१	१	ओरीगाउँ	दलित				✓	
११९	दुरा शाही	खादौ शाही	२	३	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
१२०	नन्द शाही	मिमा शाही	२	२	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
१२१	गौरे शाही	पिमा शाही	२	१	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
१२२	धर्म तिरुवा	नानि तिरुवा	२	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
१२३	जेरी तिरुवा	अखु तिरुवा	५	४	ओरीगाउँ	दलित					✓
१२४	केश तिरुवा	राइजुमा तिरुवा	१	१	ओरीगाउँ	दलित					✓
१२५	धिर बा. शाही	चैरुरा शाही	२	४	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
१२६	धर्मे तिरुवा	निली तिरुवा	२	२	ओरीगाउँ	दलित				✓	
१२७	गंग रोकाय	पिरीमकला रोकाय	३	१	ओरीगाउँ	क्षेत्री					✓
१२८	कारिन्द्र वम	-	२	३	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
१२९	अंग वम	वाटु वम	५	६	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
१३०	गोविन्द वम	किसमता वम	४	४	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
१३१	खड्के वम	किस्मता वम	४	३	ओरीगाउँ	ठकुरी				✓	
१३२	चरन दमाइ	दुरा दमाइ	१	३	ओरीगाउँ	दलित					✓

क्र.सं.	घरमुलीको नाम		परिवार संख्या		टोल	जातजाती	एकल	सुङ्कटासन्न तह			
	पुरुष	महिला	म	पु				V_1	V_2	V_3	V_4
१३३	चन्दा तिरुवा	रामझुला तिरुवा	२	१	ओरीगाउँ	दलित					✓
१३४	जोखे तिरुवा	चल्ली तिरुवा	३	३	ओरीगाउँ	दलित				✓	
१३५		लालपुरा दर्जी	३	२	ओरीगाउँ	दलित	✓				✓
जम्मा			३५९	३८८			१०	२	८	६६	५९
कूल जम्मा			५७४	५९०			१७	७	३४	८६	८२

Date :
Page :

आज मिति २०७८ साल चैत १२ गते का दिन यस पचाल झरना गाउँपालिका वडा नं. ३ र ९ मा सेवा प्रदायक रेड्स हेल्पिङ्ग नेपाल तथा प्राकिरुल सोलुसन नु. सेल्टर्स नेपाल (जि. भी) ले गरेको स्थानिय अनुकुलन कार्य योजना को अनुमोदन कार्यक्रममा यस गाउँ पालिका अध्यक्ष श्री खड्ग राज सेजुवाल ज्यूको अध्यक्षतामा बैठक बसी तपसिल बमोजिमका प्रस्ताव माथि छलफल गरि निर्णय गरिएको

तपसिल

	श्री खड्गराज सेजुवाल	गा.वा.अध्यक्ष
	श्री लोकजन बुढामगर	वडा अध्यक्ष वडा नं ३
	श्री जोर लिम्बा	" " " ९
	श्री जंगबहादुर रेग्मी	वडा सदस्य ३
	श्री धन बुढामगर	" " ३
	श्री कुन्ती वि.क	" " ३
	श्री विनिता लिम्बा	" " ९
	श्री धिरेन्द्रबहादुर गाथी	" " ९
	श्री राजेन्द्र कुमार शाही	अध्यक्ष, उपभोक्ता
	श्री भिम प्रसाद देवकोटा	" "
	श्री पदम ब. रेग्मी	सामाजिक परिचालक

प्रस्ताव

(१) स्थानिय अनुकुलन कार्य योजना अनुमोदन सम्बन्धमा
(२) २०७८/०७९ मा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा
(३) स्थानीय दिवस सम्बन्धमा

निर्णयहरु

प्रस्ताव नं. १ निर्णय नं. १ माथि छलफल गर्दा यस पचाल झरना गाउँ पालिका वडा नं. ३, र ९ मा सेवा प्रदायक रेड्स हेल्पिङ्ग नेपाल तथा प्राकिरुल सोलुसन नु. सेल्टर्स नेपाल (जि. भी) ले गरेको स्थानिय अनुकुलन कार्य योजना मा आएको सबै योजनाहरु जलवायु अनुकुल सम्बन्धी भएकोले यो स्थानिय अनुकुलन कार्य योजना सबै सम्म

Date |
Page |

बाट अनुमोदन गर्ने निर्णय गरिएको।

निर्णय २ प्रस्ताव नं. २ माथि छलफल गर्दा सेवा प्रदायक संस्था ईकाडेस नेपाल तथा प्राविटकल सोलुसोन कन्सेल्टेन्सी जी.भी.ले गरेको स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना २०६८/०६९ बाट पचाल झुना गाउँ पालिका वडा नं ३ र ९ मा कार्यान्वयन गर्ने भनि सर्व सम्मत निर्णय गरिएको।

नि. ३ प्रस्ताव नं. ३ माथि छलफल गर्दा साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, जिल्ला समन्वय समिति कालिकोट र लाया तयार गर्ने सेवा प्रदायक संस्था ईकडेस नेपाल तथा प्राविटकल सोलसोन कन्सेल्टेन्सी जी.भी छलोङ्ग सि.प्र.प्र. दिने निर्णय गरिएको।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

(आ.व.२०७५/७६ - २०७७/७८)

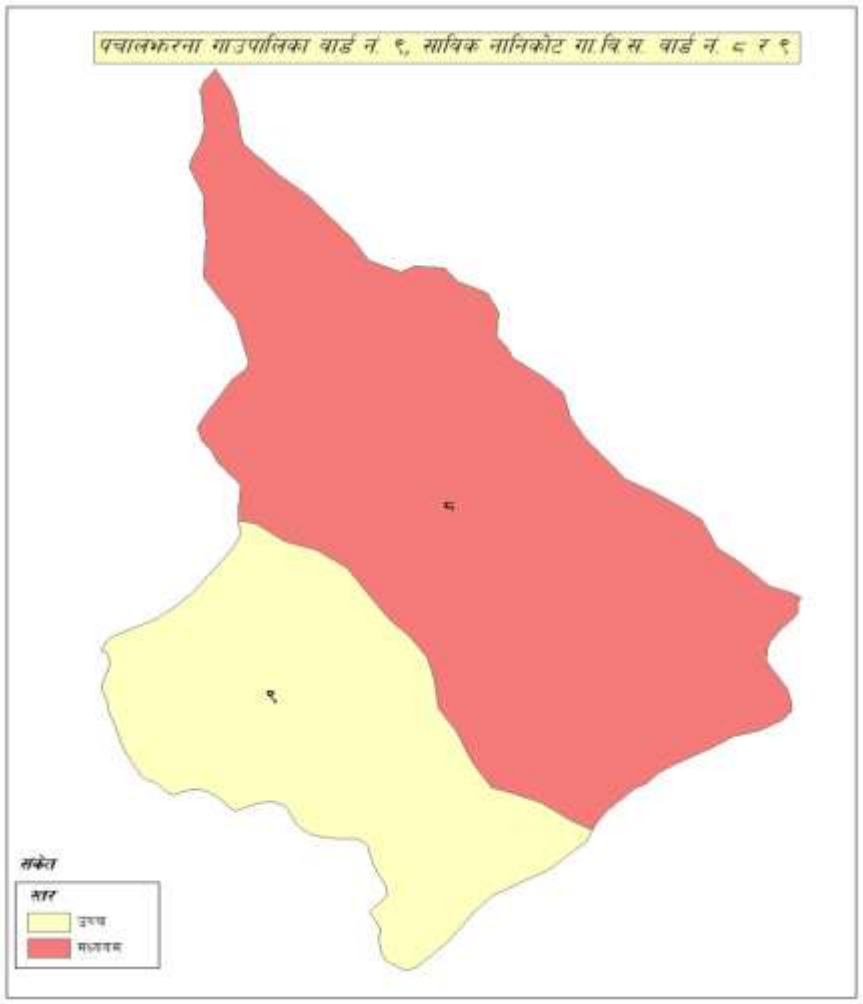

पचालझरना गाउँपालिका

वडा नं. ९, तिर्खाती, कालिकोट